

IJAN MAKJUAN AMSTERDAM

PAIDEIA

Naslov originala:
Ian McEwan, *Amsterdam*
© 1998 Ian McEwan

IJAN MAKJUAN
AMSTERDAM

Preveo s engleskog
RAŠA SEKULOVIĆ

Za Jakoa i Elizabet Grot

Prijatelji koji se ovde sretoše i zagriše, odoše,
Svaki put svojih grešaka.

V. H. Oden,
Raskršća

I

i

Dvojica bivših ljubavnika Moli Lejn stajali su ispred kapele krematorijuma, leđa okrenutih februarskoj studeni. Sve su to već izrekli ranije, ali su pričali ponovo.

„Nikada nije saznala šta ju je snašlo.”

„Kad je saznala bilo je prekasno.”

„Munjevit napad.”

„Jadna Moli.”

„Mhm.”

Jadna Moli. Počelo je s probadanjem u ruci, koju je podigla ispred „Grila” u hotelu Dorčester da zaustavi taksi; taj osećaj nikada nije uminuo. U roku od nekoliko nedelja počela je da se muči sa nazivima. *Parlament, hemiju, propeler je sebi nekako i oprostila, ali već teže krevet, pomadu, ogledalo.* Posle privremenog iščezavanja akantusa i bresaole posavetovala se sa lekarom, očekujući da će je umiriti. Umesto toga, poslali su je na ispitivanja i onda se, u neku ruku, više nikada nije vratila. Kako je brzo živahna Moli postala zatočenik bolesničke sobe pod budnim okom svog namćorastog, posesivnog muža Džordža. Moli, koja je pisala kritičke prikaze restorana, bila zanosno duhovita i odličan fotograf, smela baštovanka koju je voleo ministar inostranih poslova i koja je u četrdeset sedmoj još uvek mogla da izvede besprekornu zvezdu. Brzina s kojom se sunovratila u ludilo i bol postala je predmet sveopšteg govorkanja: gubitak kontrole nad telesnim funkcijama, pa time i svakog smisla za humor, a zatim gubljenje u rasplinutosti prošarano epizodama uzaludne nasilnosti i prigušenih krikova.

Spazivši Džordža kako izlazi iz kapele, Molini ljubavnici smesta su se udaljili pošljunčanom stazom zaraslom u korov. Zašli su u jednu uređenu

parcelu sa ovalnim ružinim lejama, obeleženu natpisom „Vrt sećanja”. Svaki bokor bio je nemilosrdno sasečen na visinu od nekoliko

pedalja iznad smrznutog tla, što je bio običaj koji je Moli osuđivala. Deo travnjaka beše posut ugaženim opušcima od cigareta, pošto su na to mesto ljudi dolazili da odstoje i sačekaju da pogrebna povorka ispred njih oslobodi zgradu. Dok su se šetkali gore-dole, dvojica starih prijatelja ponovo su zapodenuli razgovor koji su u raznim vidovima već vodili pet-šest puta, ali im je ipak pružao mnogo veću utehu nego pevanje „Hodočasnika”.

Klajv Linli je prvi upoznao Moli, još kada su '68. bili studenti i zajedno živeli u haotičnom, dinamičnom domaćinstvu u Dolini zdravlja.

„Strašno je otići tako.”

Posmatrao je sopstveni zamagljeni dah, kako lebdi gubeći se u sivom vazduhu. Rekli su da je temperatura u centru Londona danas minus jedanaest. Minus jedanaest. Sa svetom nešto ozbiljno nije u redu, a za to se ne može kriviti ni Bog, a ni njegovo odsustvo. Čovekov prvi neposluh, Pad, figura u padu, oboa, devet nota, deset nota. Klajv je posedovao dar savršenog sluha i čuo ih je kako se spuštaju naniže od G. Nije bilo potrebe zapisivati ih.

Nastavio je: „Mislim, umreti tako, bez svesti, kao nekakva životinja. Da se tako srozala, ponizila pre nego što je uspela sve da uredi, ili čak da se oprost. To ju je skolilo, i onda...”

Slegao je ramenima. Stigli su do kraja izgaženog travnjaka, okrenuli se i pošli nazad.

„Ubila bi se pre nego da tako završi”, rekao je Vernon Halidej. On je '74. živeo s njom godinu dana u Parizu, kada je dobio prvi posao kod Rojtera, a Moli obavljala raznorazne poslove za *Vog*.

„Utrnulog mozga i u Džordžovim kandžama”, reče Klajv.

Džordž, sumoran bogati izdavač koji je ludovao za njom i koga, na sveopšte iznenadenje, nije ostavila, iako ga je stalno kinjila. Posmatrali su ga sada, kako stoji tamo, ispred vrata, i prima saučešće od jedne grupe ljudi koji su došli na sahranu. Njena smrt uzdigla ga iznad sveopšteg prezira. Delovao je kao da je porastao za dva-tri prsta, leđa su mu se ispravila, glas produbio, a od nekog novog dostojanstva suzile su mu se molećive, pohlepne oči. Odbio je da je pošalje u sanatorijum i negovao ju je svojim rukama. Na samom početku, dok su ljudi još želeli da je vide, bez uvijanja je proveravao njene posetioce. Klajv i Vernon imali su strogo ograničenje, jer je smatrao da zbog njih postaje razdražljiva, a zatim i potištena zbog svog

stanja. Još jedan bitan muškarac, ministar spoljnih poslova, bio je takođe nepoželjan. Ljudi su počeli da gundaju, uvijeni nagoveštaji pojavili su se u nekoliko tračerskih rubrika. A onda više nije ni bilo važno, jer se proneo glas da se užasno izobličila; ljudi nisu želeli da odlaze i viđaju je, i bili su srećni što je Džordž tu da ih spreči. Klajv i Vernon su pak i dalje uživali u svom preziru prema njemu.

Kad su se ponovo okrenuli, Vernonu je zazvonio telefon u džepu. Izvinio se i zakoračio u stranu, ostavivši prijatelja da produži sam. Klajv je privukao kaput oko sebe i usporio korak. Mora da je sada pred krematorijumom bilo preko dvesta ljudi u crnini. Uskoro će već postati nepristojno ako ne bude prišao i rekao nešto Džordžu. Konačno je se dokopao, kada više nije mogla da prepozna ni rođeno lice u ogledalu. Bio je nemoćan da učini išta oko njenih ljubavnih afera, ali mu je na kraju potpuno pripala. Klajv više nije osećao sopstvena stopala i, dok je trupkao u mestu, taj ritam ga je podsetio na silaznu figuru od deset nota, *ritardando*, jedan *cor anglais*, i violončela koja se u kontrapunktu nežno uspinju spram njega, kao slika u ogledalu. I njeno lice u njoj. Kraj. Sada je priželjkivao samo toplotu, tišinu svog studija, klavir, nedovršenu partituru i da stigne do kraja. Čuo je kako Vernon kaže opraštajući se: "Dobro. Preradi uvodnik i pusti ga na četvrtoj strani. Stižem za koji sat." A onda je rekao Klajvu: „Prokleti Izraelci. Trebalo bi da pridemo.”

„I meni se čini.”

Ali, umesto toga okrenuli su još jedan krug oko travnjaka jer su, na kraju krajeva, bili tu da bi sahranili Moli.

Uz vidan napor da se koncentriše, Vernon se opirao brigama svog posla. „Bila je sjajna cura. Seti se samo onog stola za bilijar.”

Grupa prijatelja je za Božić 1978. iznajmila jednu veliku kuću u Škotskoj. Moli i čovek s kojim se u to vreme zabavljala, krunski pravobranilac po imenu Brejdi, upriličili su scenu u stilu Adama i Eve na jednom rashodovanom stolu za bilijar, on u boksericama, ona u grudnjaku i gaćicama, s patrljkom od bilijarskog štapa kao zmijom i crvenom kuglom umesto jabuke. Međutim, proširila se priča, koja se pojavila u nekrologu, i koje su se u tom obliku sećali čak i neki koji su tamo bili prisutni, da je Moli „na Badnje večer u škotskom zamku igrala gola na stolu za bilijar”.

„Sjajna cura”, ponovi Klajv.

Gledala ga je pravo u oči dok je tobože grizla jabuku, smešeći se pohotno dok je bučno žvakala, s jednom rukom na isturenom boku, kao neka varijetska parodija razvratnice. Pomislio je da mu daje znak, tako ga je netremice gledala i, razume se, tog aprila su se ponovo vratili jedno drugom. Uselila se u studio na Saut Kenzingtonu i ostala tu preko leta. Bilo je to otprilike u ono vreme kad je njenoj rubrici o restoranima naglo skočio rejting, pošto je na televiziji javno raskrinkala Mišlenov vodič kao „kulinarski kič”. Bilo je to i vreme njegovog prvog uspeha, *Orkestarskih varjacija* u Festival Holu. Iz drugog puta. Ona se verovatno nije promenila, ali on jeste. Posle deset godina dovoljno je naučio da bi joj dopustio da i njega ponešto nauči. Oduvek je bio žestokog kova. Ona ga je naučila da se pritaji u seksu, da je povremeno neophodno i umiriti se. Lezi mirno, ovako, gledaj me, stvarno me gledaj. Mi smo tempirana bomba. Imao je skoro trideset godina, po današnjim merilima bio je okasneli đak. Kada je našla stan i spakovala torbe, zaprosio ju je. Ona ga je poljubila i citirala mu na uvo: *Oženio se ženom da mu stalno ne beži / Sada mu po ceo dan za vratom leži*. Imala je pravo, jer kad je otišla bio je srećniji nego ikad što je sam, i napisao je *Tri jesenje pesme* za manje od mesec dana.

„Jesi li ikada naučio nešto od nje?”, upitao je Klajv iznebuha.

Sredinom osamdesetih i Vernon je izveo drugi zahvat, na odmoru na jednom imanju u Umbriji. Tada je bio dopisnik iz Rima za novine koje sada uređuje, i oženjen čovek.

„Nikad ne pamtim seks”, rekao je nakon kraće stanke. „Siguran sam da je bilo sjajno. Ali se sećam da me je naučila sve o porčinima, kako se beru i spremaju.”

Klajv je pretpostavio da je posredi okolišanje i odlučio da se ni sam ne poverava. Pogledao je preko, ka ulazu u kapelu. Moraće da odu tamo. Iznenadio je samog sebe kada je rekao prilično žustro: „Znaš, trebalo je da se oženim njom. Kad je počela da propada, ubio bih je jastukom ili nečim sličnim i poštedeo je bilo čijeg sažaljenja.”

Vernon se nasmejao dok je izvodio prijatelja iz Vrta sećanja. „Lako je to reći. Mogu samo da te zamislim kako pišeš poligonske koračnice za zatvorenike kao ona, kako se zvaše, ona sifražetkinja.”

„Etel Smit. Ja bih to uradio stoput bolje od nje.”

Molini prijatelji, od kojih se pogrebni skup i sastojao, više bi voleli da

ne moraju da dolaze u krematorijum, ali je Džordž jasno istakao da neće davati nikakav pomen u crkvi. Nije želeo da sluša trojicu bivših ljubavnika kako javno upoređuju utiske sa propovedaonica Svetog Martina ili Svetog Jakova, ili razmenjuju letimične poglede dok on drži govor. Približavajući se, Klajv i Vernon su začuli onaj poznati koktelski žagor. Nije bilo poslužavnika sa šampanjcem, ni restoranskih zidova o koje bi se zvuci odbijali, ali je inače bilo isto kao na otvaranju u nekoj galeriji, ili na kakvoj prezentaciji. Mnoga od ovih lica Klajv nikada nije video na dnevnoj svetlosti, a izgledala su užasno, kao leševi koji su poskakali na noge da dočekaju novog mrtvaca. Okrepljen ovim naletom mizantropije, gipko se kretao kroz galamu, nije obraćao pažnju na svoje ime kad su ga dozivali, uzmićao je kad su ga povlačili za lakat, hodajući dalje, prema mestu na kojem je stajao Džordž i razgovarao sa dve žene i nekim smežuranim starcem sa fedora-šešiom i štapom.

„Suviše je hladno, moramo da pođemo”, Klajv je čuo neki glas kako uzvikuje, ali trenutno niko nije mogao da utekne od centripetalne sile društvenog događanja. Već je bio izgubio Vernona, koga je u stranu odvuкао vlasnik jedne televizijske stanice.

Klajv je konačno stegao Džordžu ruku, pokazujući razložnu meru iskrenosti.

„Sahrana je odlično prošla.”

„Baš lepo od tebe što si došao.”

Njena smrt ga je oplemenila. Tiha dostojanstvenost mu zaista nije bila nimalo svojstvena, uvek je bio bedan i krut; željan da se dopadne, ali nesposoban da prihvati naklonost zdravo za gotovo. Breme basnoslovnog bogataša.

„I, izvini molim te”, dodao je, „ovo su sestre Finč, Vera i Mini, Moline prijateljice iz bostonskih dana. Klajv Linli.”

„Vi ste onaj kompozitor?”, upitala je Vera ili Mini.

„Tako je.”

„Velika mi je čast, gospodine Linli. Moja jedanaestogodišnja unuka spremala je vašu sonatinu za završni ispit iz violine i stvarno joj se svidela.”

„Zaista mi je drago da to čujem.”

Od pomisli na decu koja uče njegovu muziku obuzela ga je nekakva nejasna potištenost.

„A ovo je”, reče Džordž, „Hart Pulman, takođe iz Amerike.”

„Hart Pulman. Konačno. Sećate li se kad sam priredio vaše pesme iz *Gneva* za džez orkestar?”

Pulman je bio bitnički pesnik, poslednji preživeli iz Keruakove generacije. Beše to svenuli sitni gušter od čoveka, koji je isteglio vrat da bi pogledao gore, u Klajva. „U poslednje vreme ne sećam se ničeg, da ga jebeš”, rekao je melodično prodornim, cvrkutavim glasom. „Ali ako kažeš da si to uradio, onda si uradio.”

„Ali, sećate se Moli?”, reče Klajv.

„Koga?” Pulman je ostao ozbiljan dve sekunde, a onda se prozuklo zakikotao i uhvatio Klajva za podlakticu svojim tananim belim prstima. „Pa naravno”, rekao je svojim glasom Duška Dugouška, „Moli i ja znamo se još od šezdeset pete iz Ist Vilidža. Sećam se Moli. Uh, čoveče!”

Klajv je prikrivao uznemirenost dok je računao. Ona je juna te godine napunila šesnaest. Zašto mu nikada to nije pomenula? Ispipavao je neodređeno.

„Verovatno je došla na letovanje.”

„Eh, ne. Došla je na moju proslavu Bogojavljenke noći. Kakva cura, a Džordž?”

Onda je po sredi bilo zavođenje maloletnice. Tri godine pre njega. Nikada mu nije rekla za Harta Pulmana. A zar nije došla na premijeru *Gneva*? Nije li posle išla i u restoran? Nije mogao da se seti. Da ga jebeš.

Džordž im je bio okrenut leđima i razgovarao sa sestrama Amerikankama. Pošto je odlučio da nema šta da izgubi, Klajv je sklopio šake oko usta i sagnuo se da bi progovorio Pulmanu u uvo.

„Nikada je nisi pojebao, ti, lažljivi gmazu. Ne bi ona tako nisko pala.”

Nije mu bila namera da ode istog trena, jer je hteo da čuje Pulmanov odgovor, ali su se upravo tada s leva i s desna umešale dve bučne grupe, jedna da izjavi saučešće Džordžu, druga da izrazi divljenje pesniku, pa se Klajv u tom komešanju izvukao i otišao. Hart Pulman i curica Moli. Zgađen, probijao se natrag kroz gomilu i stigao na mali proplanak, zastao tu, gde na njega, hvala bogu, niko nije obraćao pažnju, i posmatrao prijatelje i poznanike zadubljene u razgovor. Osetio se kao da jedino njemu Moli zaista nedostaje. Možda

bi, da se oženio njome, bio gori od Džordža i ne bi podneo ni ovakvo okupljanje. Kao ni njenu bespomoćnost. Istresao bi na dlan trideset pilula za spavanje iz četvrtaste, smeđe plastične bočice. Tučak i avan, čaša viskija. Tri supene kašike žućkastobelog taloga. Gledala bi u njega dok bi ispijala, kao da zna. Levu ruku podmetnuo bi joj ispod brade, da joj se tečnost ne podlije. Držao bi je u naručju dok ne zaspi, i tako cele noći.

Nikome drugome nije nedostajala. Posmatrao je sada ostale koji su takođe došli na sahranu, mnogi od njih njegovi vršnjaci, Molini vršnjaci, godinu-dve gore-dole. Kako su uspešni, uticajni, kako im je dobro išlo pod vladom koju su prezirali skoro sedamnaest godina. *Talking 'bout my generation*. Takva energija, takva sreća. Odgajani u posleratnom okruženju na državnom hlebu i mleku, a zatim izdržavani provizornim, bezazlenim blagostanjem svojih roditelja, da bi postali punoletni sa stalnim zaposlenjem, novim univerzitetima, oštroumnim džepnim knjigama, slavnim dobom rokenrola, ostvarljivim idealima. Kada su se lestve iza njih raspale u paramparčad, kada je Država izmakla sisu i postala nadžak-baba, već su se bili osigurali, sredili su se i krenuli da stvaraju štošta - ukus, mišljenje, bogatstvo.

Čuo je neku ženu kako veselo uzvikuje: „Ne osećam više ni ruke ni noge, odoh ja!” Kad se okrenuo, ugledao je iza sebe jednog mladog čoveka koji se upravo spremao da mu dotakne rame. Imao je oko dvadeset pet godina i bio ćelav, ili obrijan, a na sebi je imao sivo odelo bez kaputa.

„Gospodine Linli, izvinite što vas remetim u razmišljanju”, reče on, povukavši ruku k sebi.

Klajv je pomislio da je muzičar ili da je došao da mu zatraži autogram, i nabrao je lice u masku strpljivosti. „U redu je.”

„Pitao sam se da li biste želeli da pođete sa mnom i popričate sa ministrom inostranih poslova. On bi veoma želeo da vas upozna.”

Klajv steže usne. Nije želeo da se upozna sa Džulijanom Garmonijem, ali nije hteo ni da komplikuje stvari ignorišući ga. Nije mu bilo druge. „Sledim vas”, rekao je, i mladić ga povede pored grupa njegovih prijatelja koji su stajali, neki od njih pogađajući kuda ide i pokušavajući da ga odvuču od čoveka koji ga je vodio.

„Hej, Linli, s neprijateljem se ne priča!”

I te kakav neprijatelj. Šta li ju je to privuklo? Tip je izgledao čudno:

glavat, talasaste crne kose koja je bila sva njegova, groznih blelih, tankih usana lišenih čulnosti. Probio se na političkom vašarištu držeći tezgju sa stavovima koji su bili prevashodno ksenofobični i preteći. Vernon je oduvek imao jedostavno objašnjenje: đubre na visokom položaju, uspaljen u krevetu. Ali, takvog je mogla da nađe bilo gde. Mora da je imao i neki skriveni talenat koji ga je doveo na položaj, a koji ga je sada nagonio da se čak i sa premijerom utrkuje za njegovo meslo.

Pomoćnik je doveo Klajva do grupe u obliku potkovice, okupljene oko Garmonija koji kao da je držao govor ili pričao priču. Prekinuo je da bi tutnuo Klajvu ruku i promrmljao sa žarom, kao da su sami: „Čekam da vas upoznam već godinama.”

„Drago mi je.”

Garmoni podiže ton da bi ga čulo okupljeno društvo, u kojem su bila i dva mladića lepog, nimalo prikrivenog nečasnog izgleda ljudi iz trač-rubrika. Ministar je imao svoj nastup, a Klajv mu je došao kao glavna tačka. „Moja žena zna nekoliko vaših klavirskih komada na pamet.”

Opet. Klajv se zamislio. Da li je zaista toliko krotak i svarljiv talenat kao što tvrde neki od njegovih mlađih kritičara, Gorecki za intelektualce?

„Sigurno odlično svira”, reče on.

Odavno se već nije susreo s nekim političarem lice u lice, pa je zaboravio one pokrete očiju, nemirno patroliranje u potrazi za novim slušaocima ili otpadnicima, za blizinom neke ličnosti višeg ranga ili neke druge krupne prilike koja bi mogla da promakne.

Garmoni se sada osvrtao oko sebe, da bi obezbedio publiku. „Bila je sjajna. Na Goldsmits koledžu, a onda i u Gildholu. Predstojala joj je blistava karijera...” Zastao je da bi izazvao komičan efekat. „A onda je upoznala mene i izabrala medicinu.”

Samo pomoćnik i još jedna žena iz pratećeg osoblja su se zakikotali. Na novinare to nije ostavilo utisak. Možda su sve to već ranije čuli.

Pogled ministra inostranih poslova ponovo se zaustavio na Klajvu. „I još nešto. Hteo sam da vam čestitam na poverenom projektu, Mile-nijumskoj simfoniji. Znete li da je ta odluka stigla sve do vlade?”

„Čuo sam. I da ste glasali za mene.”

Klajv je dopustio sebi pomalo blaziran ton, ali je Garmoni reagovao

kao da se radilo o srdačnom zahvaljivanju. „Ah, to je bilo najmanje što sam mogao da učinim. Neki od mojih kolega bili su za onog tipa, pop-zvezdu, bivšeg Bitlsa. I, kako napreduje? Skoro ste pri kraju?”

„Skoro.”

Udovi su mu bili utrnuti već pola sata, ali mu je studen tek sada konačno prodrila do kostiju. U toploti svog studija bio bi samo u košulji, radio bi na poslednjim listovima simfonije od čije premijere ga deli samo nekoliko nedelja. Već je probio dva krajnja roka i čeznuo je da bude kod kuće.

Pružio je ruku Garmoniju. „Veoma mi je drago što smo se upoznali. Moram da krenem. ”

Ali, ministar nije prihvatio njegovu ruku i govorio je preko njega, pošto je još uvek ostalo nešto malo što je trebalo iscediti iz prisustva slavnog kompozitora.

„Znate, često sam pomišljao da moj posao vredi zbog slobode umetnika kao što ste vi da se bavi svojim radom...”

Usledilo je još izjava u istom stilu dok je Klajv zurio u prazno, a na licu mu se nije očitavao nikakav znak rastućeg gnušanja. I Garmoni je bio njegova generacija. Visok položaj narušio je njegovu sposobnost da razgovara na ravnoj nozi sa nepoznatima. Možda joj je baš to pružao u krevetu, uzbuđenje bezličnosti. Čovek koji se trza pred ogledalom. Ali, ona je izvesno više volela osećajnu toplinu. Lezi mirno, gledaj me, stvarno me *gledaj*. Možda su Moli i Garmoni bili obična greška i ništa više. U svakom slučaju, Klajvu je to sad bilo nepodnošljivo.

Ministar inostranih poslova stigao je do zaključka: „To su tradicije koje nas čine onim što jesmo.”

„Pitao sam se”, reče Klajv Molinom bivšem ljubavniku, „da li ste još uvek pristalica vešanja.”

Garmoni je bio i te kako sposoban da izađe na kraj sa iznenadnim preokretima, ali mu pogled postade tvrdi.

„Mislim da većina ljudi zna moje stanovište po tom pitanju. U međuvremenu se zadovoljavam gledištem Parlamenta i kolektivnom odgovornošću vlade.” Isprasio se i posegao za svojim šarmom.

Dva novinara priđoše bliže sa svojim beležnicama.

„Video sam da ste jednom rekli u nekom govoru da Nelson Mandela zaslužuje da bude obešen.”

Garmoni, koji je sledećeg meseca trebalo da poseti Južnoafričku Republiku, spokojno se nasmešio. Taj govor su, prilično besramno, nedavno iskopale Vernonove novine. „Mislim da pri zdravom razumu ne možete prišivati ljudima stvari koje su rekli kao studenti usijanih glava.” Zastao je da bi se zakikotao. „Pre skoro trideset godina. Kladam se da ste i sami nekad rekli ili pomislili nešto krajnje šokantno.”

„Sigurno jesam”, reče Klajv. „U tome i jeste suština. Da je tada bilo po vašem, sad vam ne bi vredelo da se kajete.”

Garmoni blago klimnu glavom u znak odobravanja. „Suština sasvim stoji. Ali u stvarnom svetu, gospodine Linli, nijedan pravosudni sistem nikada neće moći da bude oslobođen ljudske greške.”

Tada je ministar inostranih poslova učinio nešto krajnje neuobičajeno, što je u znatnoj meri narušilo Klajvovu teoriju o posledicama javnog položaja i čemu je, kad pomisli unazad, bio primoran da se divi. Garmoni se nagnuo, ispružio ruku i kažiprstom i palcem uhvatio Klajva za rever kaputa pa mu je, privukavši ga bliže, progovorio tako da niko drugi nije mogao da ga čuje.

„Poslednji put kad sam video Moli, rekla mi je da si bio impotentan, i to oduvek.”

„Čista budalaština. Ona to nikada ne bi rekla.”

„Naravno da ćeš pokušavati da porekneš. Vidiš, mogli bismo o tome da prodiskutujemo naglas pred onom tamo gospodom, ili bi ti mogao da mi se skineš s kičme i da se rastanemo ko ljudi. Što će reći, odjebi.”

Sasuo mu je ove reči na brzinu, u jednom dahu, i čim je završio, Garmoni se vratio u pređašnji položaj, sav ozaren dok je drmusao kompozitorovu ruku i dobacivao svom pomoćniku: „Gospodin Linli je bio tako ljubazan da prihvati poziv na večeru.” Ovo poslednje je možda bila neka dogovorena šifra, jer je mladić istog trena prišao da isprati Klajva, dok mu je Garmoni okrenuo leđa da bi rekao novinari-ma: „Sjajan čovek, ovaj Klajv Linli. Ispoljiti razlike a i dalje biti prijatelji, nije li to suština civilizovanog života?”

Sat kasnije, Klajv je u Saut Kenzingtonu izašao iz Vernonovih kola, koja su bila apsurdno mala da bi uz njih išao i šofer. Vernon je izašao da se pozdravi.

„Strašna sahrana.”

„Ni piće.”

„Jadna Moli.”

Klajv je ušao u kuću i zastao u hodniku, upijajući toplotu radijatora i tišinu. Cedula koju mu je ostavila spremačica poručivala mu je da ga u studiju čeka vrč kafe. Još uvek u kaputu, smesta je otišao gore, uzeo pisaljku i list rukopisa i, nagnuvši se nad koncertni klavir, naškrabao deset silaznih nota. Stajao je kraj prozora, zureći u list, zamišljajući kako čela kontrapunktiraju. Bilo je mnogo dana kada mu je obaveza da napiše simfoniju za kraj milenijuma bila besmisleno mučenje: birokratski namet njegovoj stvaralačkoj nezavisnosti; pometnja oko toga gde će tačno Đulio Bo, proslavljeni italijanski dirigent, moći da održava probe sa Britanskim simfonijskim orkestrom; blaga ali neprestana razdražljivost zbog egzaltiranog ili neprijateljski nastrojenog ispitivanja štampe; činjenica da nije uspeo da ispoštuje dva krajnja roka - do kraja samog milenijuma još uvek je ostalo mnogo godina. A bilo je i dana kao što je ovaj, kada nije mislio ni na šta drugo osim na muziku i nije mogao da se odvoji od nje. I dalje držeći levu ruku, još uvek utrnulu od hladnoće, u džepu kaputa, seo je za klavir i odsvirao ovaj pasaž onako kako ga je zapisao, lagano, hromatski i s ritmičkim ukrasima. Imao je, u stvari, dvostruki predznak. A onda je, i dalje desnom rukom i upola sporije, improvizovao uzlazno kretanje čela, odsviravši to ponovo nekoliko puta, s varijacijama, dok nije bio zadovoljan. Dopisao je novi deo, koji je stajao na samom vrhu tonskog raspona čela i koji će zvučati kao da je neka žestoka energija sputana. Njeno kasnije oslobađanje, u ovom završnom delu simfonije, biće prava radost.

Ustao je od klavira i nasuo malo kafe, koju je pio na svom ustaljenom mestu, kraj prozora. Pola četiri, a već je toliko mračno da treba upaliti svetla. Moli je otišla u pepeo. Radiće cele noći i spavaće do ručka. Zapravo i nema mnogo izbora. Stvori nešto, i umri. Pošto je popio kafu, ponovo je prešao u sobu i ostao da stoji, nadvijen nad klavijaturom u kaputu, svirajući s obe ruke note koje je zapisao na istrošenoj popodnevnoj svetlosti. To je skoro ono pravo, bezmalo istinito. Te note ukazivale su na neutaženu žudnju za nečim nedostižnim. Nekim. Upravo u ovakvim trenucima telefonirao bi joj i pozvao je da dođe, kada je bio suviše nemiran da bi predugo sedeo za klavirom i odveć uzbuđen zbog novih ideja da bi se skrasio u mestu. Ako bi bila slobodna, dolazila je i spremala čaj ili mešala egzotična pića, i sedela u onoj pohabanoj fotelji u ćošku. Razgovarali bi, ili bi ona ređala želje, i slušala zatvorenih očiju. Ukus joj je bio iznenadujuće strog za nekog tako lepršavog. Bah, Stravinski, vrlo retko Mocart. Ali, u to vreme već više nije bila devojka, nije mu više bila ljubavnica. Družili su se, njihov odnos je bio previše iščašen da bi bio strastven, i voleli su da budu slobodni da razgovaraju o svojim ljubavnim vezama. Bila mu je kao sestra, a procenjivala je njegove žene sa mnogo više velikodušnosti nego što je on ikada pokazao prema njenim muškarcima. Inače bi razgovarali o muzici ili hrani. Sada je bila fino usitnjen prah u urni od alabastera, koju će Džordž držati na vrhu svog garderobnog ormara.

Konačno se dovoljno zgrejao, iako mu je leva ruka još uvek podrhtavala. Skinuo je kaput i prebacio ga preko Moline fotelje. Pre nego što se vratio klaviru, obišao je sobu paleći lampe. Više od dva sata petljao je sa deonicom za čelo i dalje skicirao obrise orkestracije, zaboravivši na mrak napolju i prigušene, raštimovane pedalne tonove večernje gužve u saobraćaju. Bila je to samo prelazna deonica do finala; opčinjavalo ga je to obećanje, stremljenje - zamišljao ga je kao izlizano, prastaro stepenište koje se postepeno gubi iz vida - žudnja da se penje sve više i više, da bi se napokon stiglo, preko širokog zaokreta, do udaljenog tona i, uz rukoveti zvukova što iščeza-vaju poput guste magle koja se razilazi, do zaključne melodije, opraštanja, prepoznatljive melodije zanosne lepote koja će natkriliti sopstvenu starovremenost i zazvučati kao da u isti mah oplakuje minulo stoleće i svu njegovu besmislenu svirepost, i slavi njegovu nenad-

mašnu inventivnost. Mnogo kasnije, kad se slegne uzbuđenje oko prvog izvođenja, kad se okončaju sve proslave kraja veka, vatrometi, analize i sažeti prikazi, ova neodoljiva melodija ostaće kao elegija za mrtvo stoleće.

To nije bila samo Klajvova fantazija, o tome je sanjao i izvršni odbor koji je izabrao kompozitora koji bi na karakterističan način osmislio, recimo, ovu uzlaznu deonicu kao stepenište koje je drevno i podignuto od kamena. Čak su ga i njegovi pobornici, barem sedamdesetih godina, počastili izrazom „arhikonzervativan”, dok su njegovi kritičari bili skloniji da mu prišiju reč „retrogradan”, ali su svi bili saglasni da je Linli, uz Šuberta i Makartnija, kadar da napiše melodiju. Rad na ovom delu poveren mu je rano, tako da je moglo da se „usvira” u svest javnosti; Klajvu su, na primer, predložili da bi neki upadljiv, žustar pasaž sa duvačima mogao da se iskoristi za špicu glavnih večernjih vesti na televiziji. Odbor, koga su merodavni muzički krugovi odbacili kao mediokritetski, nadasve je čeznuo za simfonijom iz koje bi mogla da se izdvoji bar jedna melodija, himna, elegija za ovo oklevetano i prohujalo stoleće, a koja bi mogla da se uklopi u zvanične tokove, baš kao što je *Nessun dorma* dodeljena fudbalskom turniru. Da se uklopi, pa da se pusti na slobodu, da se oproba samostalno u javnosti tokom trećeg milenijuma.

Za Klajva Linlija bilo je to jednostavno pitanje. Sebe je doživljavao kao naslednika Vona Vilijamsa, a izraze kao što je „konzervativan” smatrao je beznačajnim, promašenim pozajmicama iz političkog vokabulara. Pored toga, tokom sedamdesetih, kada je postao zapažen, atonalna i aleatorička muzika, tonski nizovi, elektronika, razlaganje tonalnosti na zvuk, u stvari celokupan modernistički poduhvat, postao je ortodoksija koja se predavala na akademiji. U svakom slučaju, zagovornici tog pravca bili su reakcionarni, i to mnogo više od njega. Hiljadu devetsto sedamdeset pete objavio je knjigu od sto strana koja je, kao i svi dobri manifesti, sadržala i napad i odbranu. Stara modernistička garda zarobila je muziku na akademiji, gde su je ljubomorno smestili u profesionalne okvire, izolovali i sterilizovali, bahato raskinuvši njen životvorni zavet sa širokom javnošću. Klajv je dao podrugljiv prikaz jednog javno subvencionisanog „koncerta” u skoro praznoj crkvi, na kome su preko sat vremena slomljenim vratom violine besomučno udarali po nogama od klavira. U proprat-

nom napisu u programu objašnjeno je, uz pominjanje holokausta, zašto u ovom trenutku evropske istorije ne može da zaživi nijedan drugi muzički oblik. U skućenim umovima revnosnih dušebrižnika, isticao je Klajv, bilo kakav oblik uspeha, ma koliko ograničen bio, predstavlja siguran znak estetskog kompromisa i promašaja. Kada se budu pisale konačne istorije muzike dvadesetog veka na Zapadu, najistaknutije mesto zauzeće bluz, džez, rok i tradicije folk muzike koje se neprestano razvijaju. Ovi oblici izdašno pokazuju da melodija, harmonija i ritam nisu nespojivi sa inovacijom. Kod umetničke muzike kao značajna će se pokazati samo prva polovina veka, i to samo pojedini kompozitori, među koje Klajv nije ubrajao poznog Šenberga i „njemu slične”.

Toliko što se tiče napada. Kod odbrane je pozajmio i izobličio krajnje otrcano geslo iz Knjige propovednikove: došlo je vreme da se muzika preotme iz ruku komesara, i trenutak da se muzici vrati njena suštinska komunikativnost, jer je ona, u Evropi, stvarana u humanističkoj tradiciji koja je oduvek priznavala enigmu ljudske prirode; došlo je vreme da se javno izvođenje prihvati kao „svetovno pričešće” i da se prizna prvenstvo ritma, tonalnosti i elementarne prirode melodije. Da bi se to ostvarilo bez pukog ponavljanja muzike iz prošlih epoha, moramo da osmislimo savremenu definiciju lepote, a to pak nije moguće dok se ne pojmi „fundamentalna istina”. Na tom mestu Klajv je drsko pozajmio delove iz nekih neobjavljenih i krajnje spekulativnih eseja jednog kolege Noama Čomskog, koje je čitao dok se odmarao u njegovoj kući na Kejp Kodu: naša sposobnost za „čitanje” ritmova, melodija i prijatnih harmonija je, kao i naša jedinstvena ljudska sposobnost da učimo jezike, genetski propisana. Antropolozi su ustanovili da su ova tri elementa zastupljena u svim muzičkim kulturama. Sposobnost da čujemo harmoniju nam je usađena. (Pored toga, bez šireg konteksta harmonije, disharmonija postaje besmislena i nezanimljiva.) Poimanje melodijske linije složen je umni čin, ali ga može ostvariti čak i sasvim malo dete; rađamo se sa određenim nasleđem, mi smo *Homo musicusi* definisanje lepote u muzici mora, stoga, da obuhvati i definiciju ljudske prirode, što nas vraća humanističkim naukama i komunikativnosti...

Prisećanje na lepotu Klajva Linlija objavljeno je u isto vreme kada su u Vigmor Holu premijerno izvedeni njegovi *Simfonijski derviši za*

virtuozne gudače, delo tako bujne polifonijske raskoši, i protkano jednom tako hipnotičkom tužbalicom, da su ga u podjednako meri prezirali i voleli, što je njemu donelo ugled, a njegovoj knjizi aktuelnost.

Na stranu stvaranje, pisanje simfonije predstavlja fizički naporan posao. Svaki sekund vremena za sviranje podrazumeva ispisivanje, notu po notu, deonica za i po dvadesetak instrumenata, njihovo ponovno prosviravanje, prilagođavanje partituri, ponovno sviranje, prepravljanje notnog teksta, zatim sedenje u tišini, uz osluškivanje unutrašnjeg sluha koji sintetizuje i orkestrira vertikalni niz švrljotina i izbrisanih nota; nove izmene i dopune sve dok se ne postigne pravi takt, i još jedno sviranje na klaviru. Klajv je do ponoći proširio i završio uzlaznu deonicu, i započeo rad na velikom orkestarskom hijatusu koji će prethoditi značajnoj promeni tonaliteta. Do četiri sata ujutru napisao je glavne deonice i tačno je znao kako će dejstvovati modulacija, kako će ispariti izmaglice.

Ustao je od klavira, iscrpljen, zadovoljan napretkom koji je postigao, ali i zabrinut: doveo je ovu glomaznu mašineriju zvuka do tačke na kojoj je mogao da počne pravi rad na finalu, kome je sada mogao da pristupi samo sa nadahnutom inventivnošću - do završne melodije, u njenom prvom i najjednostavnijem obliku, predstavljene bez ukrasa na nekom duvačkom instrumentu, ili možda prvim violinama. Stigao je do samog jezgra i osećao je opterećenje. Pogasio je lampe i sišao u spavaću sobu. Nije imao nikakav pripremni nacrt za ideju, nikakav kratak zapis, čak ni nagoveštaj, a nije ga mogao pronaći sedeći za klavirom i napeto se mršteći. Javiće mu se u svoje vreme. Iz iskustva je znao da bi mu najbolje bilo da se opusti i izmakne, a da ujedno ostane budan i prijemčiv. Moraće da ode na neku dugu šetnju van grada, možda čak na niz dugih šetnji. Bile su mu potrebne planine, široko nebo. Možda u Jezerskoj oblasti. Najbolje ideje iznenađivale su ga posle pređenih dvadeset milja, kad mu je um lebdeo negde drugde.

Najzad u krevetu, dok je ležao nauznak u potpunom mraku, napet, ustreptao od umnog naprezanja, video je kako mu iskrzane pruge osnovne boje munjevito promiču preko mrežnjače, zatim se nabiraju i uvijaju u sunčana rasprskavanja. Noge su mu bile ledene, a ruke i prsa vreli. Brige oko posla pretopile su se u prostiju leguru običnog

noćnog straha: bolest i smrt, apstraktni pojmovi koji su se uskoro stekli u osećaju koji je još uvek imao u levoj šaci. Bila je hladna, ukručena i utrnula, kao da je sedeo na njoj pola sata. Masirao ju je desnom rukom i prislonio je uz topao stomak da se ugreje. Zar nije i Moli imala takav osećaj kad je podigla ruku da pozove taksi kod Dorčestera? Nije imao ni drugu, ni ženu, ni Džordža, da brinu o njemu, a možda je to bila i blagodat. Ali, šta mu onda preostaje? Okrenuo se na stranu i privukao ćebad oko sebe. Starački dom, TV sala i dnevni boravak, tombola, i starci sa svojim opuščima, mokrenjem i balavljenjem. Ne bi to podneo. Otići će kod lekara ujutru. Ali, to je i Moli uradila, pa su je poslali na ispitivanja. U stanju su da kontrolišu sunovrat, ali ne i da ga spreče. Zato se drži podalje, nadgledaj sopstveno propadanje, a kad više nisi u stanju da radiš ili živiš dostojanstveno, dokrajči se sam. Ali kako da spreči sebe da pređe tu tačku, tačku do koje je Moli stigla tako brzo, kada će biti suviše беспомоћан, suviše izgubljen, suviše glup da bi se ubio?

Besmislice! Uspravio se i seo, napipao svetlo kraj uzglavlja i ispod nekog časopisa izvukao pilule za spavanje, koje je inače radije izbegavao. Uzeo je jednu i oslonio se na jastuk, žvaćući je polagano. I dalje masirajući ruku, smirivao je sebe trezvenim mislima. Ruka mu je bila izložena hladnoći, to je sve, i premoren je. Njegov pravi zadatak u životu bio je da radi, da završi simfoniju otkrivanjem njenog lirskog vrhunca. Ono što ga je tištalo pre sat vremena sad mu je bilo uteha, i posle deset minuta ugasio je svetlo i okrenuo se na stranu: uvek ostaje rad. Otići će na planinarenje po Jezerskoj oblasti. Smirivala su ga ta čarobna imena: Plavi greben, Visoki prelaz, Pavijin štit, Vihorni bedem. Pešačići Langstratskom dolinom, preći potok i popeti se na Skafelov vrh, pa će se vratiti preko Alenovih litica. Dobro poznaje tu stazu. Kad se bude nahodao gore, po grebenu, biće kao nov, sve će mu se jasno ukazati.

Progutao je svoju kukutu i sada ga više neće moriti mučne fantazije. I ta pomisao je bila utešna, tako da je, mnogo pre nego što su mu hemikalije doprle do mozga, privukao kolena grudima i bio oslobođen. Tvrdi čvor, Bolesno zvono, Hladna čuka, Jadna litica, Jadna Moli...

||

i

Vernonu Halideju je, tokom zatišja neuobičajenog za prepodne, pala na pamet pomisao da on možda i ne postoji. Trideset ničim remećenih sekundi sedeo je za svojim radnim stolom, blago opipavajući glavu vrhovima prstiju, i brinuo. Otkako je pre dva sata stigao u *Sudiju*, razgovarao je, ponaosob i temeljito, sa četrdesetoro ljudi. I nije samo razgovarao: prilikom svih tih dijaloga, s izuzetkom dva, odlučivao je, određivao prioritete, delegirao, birao ili davao mišljenje koje je trebalo protumačiti kao zapovest. To ispoljavanje autoriteta nije, kao što je obično bio slučaj, izoštrilo njegovu samosvest; umesto toga, Vernonu se činilo da se beskrajno razvodnio; bio je, naprosto, zbir svih ljudi koji su ga slušali, a kada bi ostao sam, nije bio niko i ništa. Kada bi, u samoći, posegao za nekom mišlju, nije bilo nikoga ko bi je mislio. Njegova stolica bila je prazna; na kraju se raspršio širom zgrade, od gradske redakcije na šestom spratu, gde je upravo trebalo da posreduje kako bi sprečio otpuštanje dugogodišnje lektorke koja nije znala pravopisna pravila, do suterena, gde je dodela mesta za parking rukovodeći kadar gurnula u otvoreni rat, a pomoćnika urednika dovela do ruba ostavke. Vernonova stolica bila je prazna jer je on boravio u Jerusalimu, Donjem domu, Kejptaunu i Manili, razasut posvuda kao prašina; bio je na TV-u i na radiju, na večeri sa nekim biskupima, držao govor u naftnoj industriji ili seminar specijalistima za Evropsku Uniju. U kratkim trenucima tokom dana kada je ostajao sam, svetlo se gubilo. Čak ni tama koja bi potom nastupala nije okruživala ili uznemiravala nikoga posebnog. Nije sa sigurnošću mogao da kaže ni da li je ta odsutnost njegova.

Taj osećaj odsutnosti narastao je od Moline sahrane. Usađivao se u njega. Prošle noći se probudio kraj svoje usnule žene i morao da do-dirne sopstveno lice da bi se uverio da je još uvek fizička celina.

Da je Vernon u kantini odveo u stranu nekoliko starijih službenika i poverio im u kakvom se stanju nalazi, možda bi ga onespokojilo od-

sustvo njihovog iznenađenja. Bio je opštepoznat kao čovek bez oštrice, bez mana i vrlina, kao čovek koji ne postoji u potpunosti. U redovima svoje profesije Vernon je uživao duboko poštovanje kao nepostojeći entitet. Jedno od čuda novinarskog predanja, koje je bilo teško preuveličati a često se prepričavalo po vinskih barovima u Sitiju, bilo je u vezi sa načinom na koji je Vernon postao urednik *Sudije*. Pre dosta godina, bio je uljudan i marljiv zamenik dvojice talentovanih urednika zaredom, i pokazao je instinktivan dar da ne stvara ni prijatelje ni saveznike. Kada se dopisnik iz Vašingtona razboleo, Vernon je određen da ga zameni. U trećem mesecu njegovog službovanja, na večeri organizovanoj u čast nemačkog ambasadora, jedan kongresmen je pobrkao Vernona sa nekim kolumnistom iz *Vašington Posta* i istresao pred njega priču o predsednikovoj indiskreciji - radikalnom presađivanju kose obavljenom na račun poreskih obveznika. Svi su bili saglasni da je aferu "Ćela" - priču koja je dominirala američkom unutrašnjom političkom scenom skoro nedelju dana - provalio Vernon Halidej iz *Sudije*.

U međuvremenu, u Londonu su daroviti urednici padali jedan za drugim u krvavim bitkama sa upravnim odborom koji se mešao u tuđe poslove. Vernonov povratak kući poklopio se sa iznenadnim prestrojavanjem vlasničkih interesa. Pozornica je bila zakrčena odrubljenim udovima i truplima titana svedenih na pravu meru. Džek Mobi, produžena ruka odbora, nije uspeo da dovoljno sroza poštovanja dostojne novine velikog formata. Preostajao je jedino Vernon.

Sada je sedeo za svojim radnim stolom i neodređeno masirao teme. U poslednje vreme shvatio je da je naučio da se saživi sa nepostojanjem. Nije bio u stanju zadugo da žali zbog gubitka nečega - samog sebe - čega nije sasvim mogao ni da se priseti. Sve je to bila briga, ali briga stara već nekoliko dana. Sada je imao i fizički simptom. Obuhvatao je čitavu desnu stranu njegove glave, nekako odjednom i lobanju i mozak, osećaj za koji jednostavno nije postojala reč. Ili se možda radilo o naglom prekidu osećaja koji je bio toliko uvrežen i poznat da ga nije bio ni svestan - poput zvuka koji primetimo tek onog trena kad utihne. Znao je tačno kada je počelo: sinoć, kada je ustao od večere. Bilo je prisutno kada se probudio ujutru, neprekidno i neodređeno, ni hladno, ni teško, ni vazdušasto, mada negde između. Možda je prava reč za to bila *mrtav*. Desna hemisfera mu je

odumrla. Znao je tolike ljude koji su pomrli da je u trenutnom stanju izmeštenosti o sopstvenom kraju mogao da počne da razmišlja kao o opštem mestu - pometnja oko sahranjivanja ili kremiranja, nalet tuge koji nadire, a zatim uzmiče dok život nezadrživo ide dalje. A možda je već i umro. Ili je pak, i taj osećaj ga silovito prože, potrebno samo nekoliko oštrih udaraca u slepoočnice čekićem srednje veličine. Izvukao je fioku od stola. Tu je stajao metalni lenjir, koji je ostavio Mobi, četvrti urednik zaredom koji nije uspeo da preokrene silazni tiraž *Sudije*. Vernon Halidej pokušavao je da ne bude peti. Podigao je lenjir nekoliko centimetara iznad desnog uveta kad se začulo kucanje na otvorenim vratima i uđe Dženi, njegova sekretarica, a on bi primoran da udarac zameni zamišljenim češkanjem.

”Raspored. Dvadeset minuta.” Izdvojila je jedan list i pružila mu ga, a ostatak ostavila na konferencijskom stolu dok je izlazila.

Preleteo je pogledom spiskove. U inostranoj rubrici, Diben je pisao o ”Garmonijevom trijumfu u Vašingtonu”. To će morati da bude skeptičan, ili neprijateljski nastrojen napis. A ako se radi o pravom trijumfu, ostaće podalje od naslovne strane. U rubrici sa domaćim vestima našao se, konačno i najzad, napis iz pera urednika za nauku o anti-gravitacionoj napravi sa Velškog univerziteta. Takav tekst uvek privlači pažnju i Vernon ga je forsirao, maštareći pomalo i sam o napravi koja može da se ugradi u cipelu. Ispostavilo se, zapravo, da je ta stvar teška četiri tone, da troši devet miliona volti i da ne funkcioniše. Pa ipak će pustiti taj tekst, na dnu prve strane. U domaćoj rubrici išao je i ”Klavirski kvartet” - o četvorkama koje je rodila neka koncertna pijanistkinja. Njegov zamenik, zajedno sa reportažnim odeljenjem i celom domaćom redakcijom suprotstavljali su mu se tim povodom, skrivajući gnušanje iza paravana realističnosti. Četvorke danas nisu dovoljne, govorili su, a niko nikada nije ni čuo za njihovu majku, koja ionako nije lepa, a i nije htela da razgovara sa novinarima. Vernon ih je nadglasao. Prosečan broj čitalaca prošlog meseca opao je za sedam hiljada u odnosu na pretprošli. *Sudiji* ističe vreme. Još uvek je razmišljao da li da objavi priču o sijamskim blizancima spojenim u kuku - jedan od njih je imao slabo srce, pa nisu mogli da ih razdvoje - koji su dobili stalan posao u mesnoj upravi. „Ako hoćemo da spase-mo ove novine”, bila je omiljena Vernonova rečenica na jutarnjim sastancima redakcije, „svi ćete morati da uprljate ruke”. Svi su klimali

glavom, niko se nije slagao. Po mišljenju starih vukova, „gramatičara”, opstanak ili propast *Sudije* zavisili su od intelektualnog poštenja. Osećali su se bezbedno po tom pitanju jer u ovim novinama niko, osim Vernonovih prethodnika, nikada nije bio otpušten.

Prvi urednici i zamenici iz redakcije počeli su da se okupljaju kad mu je Džin domahnula sa vrata da se javi na telefon. Moralo je biti važno, pošto je bez glasa otvarala usta izgovarajući ime. Džordž Lejn, pročitao joj je sa usana.

Vernon se okrenuo leđima prostoriji i setio se kako je izbegao Lejna na sahrani. „Džordž. Stvarno je bilo potresno. Hteo sam da ti ostavim...”

„Da, da. Nešto je iskrsllo. Mislim da bi trebalo to da vidiš.”

„Šta je u pitanju?”

„Fotografije.”

„Možeš li da mi ih pošalješ po kuriru?”

„Nema ni govora, Vernone. Ovo je krajnje žestoko. Možeš li da dođeš odmah?”

Vernon nije prezirao Džordža Lejna samo zbog Moli. Lejn je posedovao jedan i po odstoj *Sudije* i uložio je novac u obnovu koja je obeležila pad Džeka Mobija i Vernonov uspon. Džordž je smatrao da mu Vernon duguje. Džordž takođe nije znao ništa o novinama, zbog čega je i mislio da glavni urednik jednog nacionalnog dnevnika može da išeta iz kancelarije da bi prešao čitav London po širini do Holand Parka u pola dvanaest pre podne.

„Trenutno sam vrlo zauzet”, rekao je Vernon.

„Ovim ti činim veliku uslugu. Ovo je nešto oko čega bi se *Svetske vesti* potukle.”

„Mogao bih da svratim negde posle devet večeras.”

„Vrlo dobro. Vidimo se, onda”, reče Džordž uvređeno i prekide vezu.

Sada su već sve stolice za konferencijskim stolom bile zauzete, osim jedne, a kad se Vernon spustio u nju razgovor je utihnuo. Dodiруo je slepoočnicu. Sada, kad je bio ponovo u društvu, kad se vratio na posao, ona unutrašnja odsutnost nije mu više teško padala. Pred njim su stajale raširene jučerašnje novine. Rekao je, u skoro potpunoj tišini: „Ko je lektorisao uvodnik o životnoj sredini?”

„Pet Redpat.”

„U ovim novinama s *nadom* nije rečenički prilog, niti će ikada biti, posebno ne u uvodniku, pobogu. A nijedan...” Zastao je radi dramatičnog efekta, pretvarajući se da preleće tekst, „*Nijedan* obično zahteva glagol u jednini. Da li su ove dve stvari svima jasne?”

Vernon je bio svestan odobravanja za stolom. Ovo je bilo nešto što su gramatičari voleli da čuju. Zajedno bi oterali novine u grob sa čistom sintaksom.

Pošto je udelio masi ono što joj godi, ubrzao je tok sastanka. Jedna od njegovih malobrojnih inovacija, možda jedina koju je do sada uveo, bila je što je sveo dnevne sastanke sa četrdeset na petnaest minuta pomoću nekoliko skromno uvedenih pravila: ne duže od pet minuta za seciranje - šta je učinjeno, učinjeno je; bez pričanja viceva i, iznad svega, bez anegdota; on ih ne priča, pa ne može ni bilo ko drugi. Prešao je na međunarodne stranice i namrštio se. „Izložba keramičkih fragmenata u Ankari? I to je vest? Od osamsto reči? To jednostavno ne mogu da shvatim, Frenk.”

Frenk Diben, zamenik urednika inostrane rubrike, objasnio je, možda s tračkom podrugljivosti: „Vidiš, Vernone, to predstavlja suštinski paradigmatički zaokret u našem poimanju uticaja ranog Persijskog carstva na...”

„Paradigmatički zaokreti kod polomljenih krčaga nisu vest, Frenk.”

Grant Makdonald, zamenik urednika, koji je sedeo odmah do Vernona, blago se umešao. „Radi se o tome da Džuli nije uspela da pošalje prilog iz Rima. Morali su da popune.

„Ne opet. Šta je sad?”

„Hepatitis C.”

„A šta je bilo sa AP-om?”

Diben je otvoreno rekao: „Ovo je bilo zanimljivije.”

„Grešiš. Ovo je teška gnjavaža. Čak ni *TLS* ne bi to objavio.”

Prešli su na dnevni raspored. Urednici su redom ukratko izlagali priče koje su imali na spisku. Kada je došao red na Frenka, on je navaljivao da njegova priča o Garmoniju ide kao udarni naslov na prvoj strani.

Vernon ga je saslušao, a zatim rekao: „On je u Vašingtonu kada bi trebalo da bude u Briselu. Sklapa sporazum sa Amerikancima iza leđa Nemcima. Kratkoročni dobitak, dugoročna propast. Bio je jeziv ministar unutrašnjih poslova, još je gori u Ministarstvu inostranih pos-

lova, a uništiće nas ako ikada postane premijer - što deluje sve verovatnije.”

„Pa, da”, složio se Frenk, prikrivajući blagim tonom bes što mu je zbog Ankare natrljan nos. „Sve si to rekao u svom uvodniku, Vernone. Stvar u svakom slučaju nije u tome da li se mi slažemo sa sporazumom, nego da li je on značajan.”

Vernon se pitao da li bi mogao da natera sebe da jednostavno otkaçi Frenka. Šta on misli, s tom mindušom?

„Potpuno si u pravu, Frenk”, rekao je Vernon srdačno. „Mi smo u Evropi. Amerikanci hoće da budemo u Evropi. Taj poseban odnos pripada istoriji. Sporazum nema značaja. To će se obraditi na unutrašnjim stranicama. U međuvremenu ćemo i dalje da zagorčavamo Garmoniju život.”

Slušali su urednika sportskih strana, čiju je rubriku Vernon nedavno udvostručio na račun umetnosti i knjiga. Onda je došao red na Letis O’Haru, urednicu reportaža.

„Moram da znam da li možemo da nastavimo sa domom za napušćenu decu u Velsu.”

Vernon reče: „Video sam spisak zvanica. Mnogo krupnih zverki. Ne možemo da izdržimo sudske troškove ako stvari krenu nizbrdo.”

Izgledalo je kao da je Letis odahnula, pa je počela da opisuje tekst koji je naručila povodom nekog medicinskog skandala u Holandiji.

„Očigledno ima lekara koji iskorišćavaju zakone o eutanaziji da bi...” Vernon je prekide.

„Hoću da priča o sijamskim blizancima izađe u petak.”

Čuli su se uzdasi. Ali, ko će prvi da se pobuni?

Letis. „Nemamo čak ni sliku.”

„Onda pošaljite nekog u Midlzboro po podne.” Vladala je mrzovoljna tišina, tako da je Vernon nastavio. „Pazite, oni rade u odeljenju mesne sanitarne službe koje se zove planiranje za budućnost. To je san svakog reportera.”

Urednik domaće rubrike, Džeremi Bol, reče: „Razgovarali smo prošle nedelje i bilo je u redu. A onda je on telefonirao juče. Mislim, druga polovina. Druga glava. Ne želi da razgovara. Ne želi sliku.”

„O, Bože!”, zavapi Vernon. „Zar ne shvatate? Sve je to deo priče. Sporečkali su se. Prvo što će svako poželeti da sazna - kako rešavaju svađe?”

Letis je delovala pokunjeno. Rekla je: „Očigledno ima tragova ugriza. Na oba lica.”

„Sjajno!”, uzviknu Vernon. „Do sada još niko nije pisao o tome. Petak, molim. Treća strana. A sad, idemo dalje. Letis. Ovaj dodatak o šahu na osam strana. Da budem iskren, nisam baš ubeđen.”

Prošla su još tri sata pre nego što je Vernon ponovo ostao sam. Bio je u toaletu i gledao se u ogledalu dok je ispirao ruke. Lik je bio tu, ali on nije bio sasvim ubeđen. Onaj osećaj, ili odsustvo osećaja, još uvek mu je zaposedao desni deo glave kao nekakva tesna kapa. Kad je provukao prstima kroz kosu, mogao je da odredi granicu, liniju razgraničenja odakle je dodir na levoj strani postajao možda ne baš suprotnost onoga na desnoj, ali svakako njegova senka, ili duh.

Držao je ruke ispod aparata za sušenje kada je ušao Frenk Diben. Vernon je osetio da je taj mladić ušao za njim da bi razgovarao, jer ga je životno iskustvo naučilo da muškarac novinar ne mokri lako, ili po sopstvenom izboru, u prisustvu svog urednika.

„Vidi, Vernone”, rekao je Frenk, stojeći za svojim pisoarom. „Izvini zbog onog jutros. Apsolutno si u pravu oko Garmonija. Bio sam potpuno van sebe.” Umesto da se okrene od aparata za sušenje i bude primoran da gleda zamenika urednika inostrane rubrike dok obavlja svoju rabotu, Vernon je ponovo pustio vreo vazduh. Diben se olakšavao obilato, čak gromoglasno. Da, ako Vernon ikada bude nekom dao nogu, biće to Frenk, koji se žustro otresao, za samo sekund predugo, i uporno navaljivao sa izvinjenjem.

„Mislim, apsolutno si u pravu da mu ne treba dati previše prostora.”

Kasije je ogladneo, pomisli Vernon. Doći će na čelo svog odeljenja, a onda će poželeći i moje mesto.

Diben se okrenuo prema umivaoniku. Vernon mu je ovlaš dotakao rame rukom, kao da mu prašta.

„U redu je, Frenk. Volim da čujem suprotna gledišta na sastanku. U tome i jeste sav smisao.”

„Lepo je od tebe što to kažeš, Vernone. Samo ne bih hteo da pomisliš da sam hteo da poštedim Garmonija.”

Ta svetkovina oslovljavanja po imenu obeležila je kraj razgovora.

Vernon se nasmejao kratko i umirujuće i izašao na hodnik. Tik uz vrata čekala ga je Džin sa gomilom dopisa koje je trebalo da potpiše. Iza nje je stajao Džeremi Bol, a iza njega Toni Montano, izvršni direktor. Još neko, koga Vernon nije mogao da vidi, upravo se svrstao na kraj reda. Urednik je krenuo prema svojoj kancelariji, potpisujući pisma u hodu i slušajući pregled svojih nedeljnih sastanaka koje mu je ređala Džin. Svi su hodali zajedno s njim. Bol je rekao: „Fotografija iz Midlzbora. Hteo bih da izbegnem nevolju koju smo sebi natovarili kod olimpijskih igara u invalidskim kolicima. Mislio sam da idemo na nešto krajnje direktno...”

„Hoću uzbudljivu sliku, Džeremi. Ne mogu da se vidim s njima tokom iste nedelje, Džin. Ne bi ostavilo dobar utisak. Reci mu, u četvrtak.”

„Imam na umu nešto onako, pošteno, u viktorijanskom stilu. Dostojanstven portret.”

„On putuje u Angolu. Mislio je da krene pravo na Hitrou čim se sastane sa vama.”

„Gospodine Halidej?”

„Ne želim dostojanstvene portrete, čak ni u nekrolozima. Navedi ih da nam pokažu kako su se izujedali. Dobro, sastaću se s njim pre nego što otputuje. Toni, je l' ovo u vezi s parkingom?”

„Bojim se da sam video nacrt njegove ostavke.”

„Valjda možemo da pronađemo jedno mestašće.”

„Sve smo to pokušali. Šef održavanja nudi na prodaju svoje mesto za tri hiljade funti.”

„Zar se ne izlažemo riziku od senzacionalizma?”

„Potpišite na dva mesta i parafirajte gde sam vam označila.”

„To nije rizik, Džeremi. To je obećanje. Ali, Toni. Šef održavanja čak i nema kola.”

„Gospodine Halidej?”

„Ima pravo na to mesto.”

„Ponudite mu petsto. Je l' to sve, Džin?”

„Ja nisam spreman na to.”

„Pismo zahvalnosti biskupima upravo se kuca.”

„Šta ako bi njih dvojica razgovarali telefonom?”

„Izvinite. Gospodine Halidej?”

„To je suviše bledo. Hoću sliku koja priča priču. Vreme je da se upr-

ljaju ruke, sećaš se? Slušaj, bolje izbaci onog iz održavanja sa njegovog mesta ako ga ne koristi...”

„Štrajkovaće, kao prošli put. Svi terminali su nam pali.”

„Pa dobro. Na tebi je da izabereš, Toni. Petsto funti ili terminali.”

„Zamoliću nekog iz fotografske redakcije da skokne gore i...”

„Nemoj da se mučiš. Samo pošalji momka u Midzboro.”

„Gospodine Halidej? Da li ste vi gospodin Vernon Halidej?”

„Ko ste vi?”

Grupa koja se raspričala zastade i mršav, proćelav čovek u crnom odelu sa čvrsto zakopčanim sakoom probio se napred i kucnuo Vernona po laktu kovertom koji mu je predao u ruke. Tada je zauzeo raskoračni stav i počeo da čita, deklamujući jednolično, sa lista papira koji je držao ispred sebe u rukama. „S ovlašćenjem koje mi je dodelilo Glavno veće gore naznačenog suda, obznanjujem vama, Vernonu Teobaldu Halideju, nalog pomenutog Suda sledećeg sadržaja: da Vernon Teobald Halidej, sa adresom Ruks broj 13, London NW1 i urednik novina *Sudija*, ne sme da objavi, ni da navodi na objavljivanje, niti da raspačava ili širi elektronskim ili bilo kojim drugim putem, opisuje u štampi ili navodi da se pomenuti opisi zabranjenog sadržaja (u daljem tekstu: materijali) štampaju, niti da opisuje vrstu i odredbe ovog naloga; gore pomenuti materijal se pritom odnosi...”

Mršavko je okrenuo list i urednik, njegova sekretarica, urednik domaće rubrike, zamenik urednika inostrane rubrike i izvršni direktor nagnuše se prema sudskom kuriru, iščekujući.

„... na sve reprodukcije fotografija, ili verzije takvih reprodukcija, bilo da su izgravirane, nacrtane, naslikane ili stvorene na bilo koji drugi način, sa likom gospodina Džona Džulijana Garmonija sa adresom Karlton Gardens broj 1...”

„Garmoni!”

Svi grunuše uglas, pa se završni besednički sjaj ovog mršavka u dva broja manjem odelu izgubio. Vernon je krenuo ka svojoj kancelariji. To su bile samo opšte odredbe. Ali, oni nisu imali ništa, baš ništa o Garmoniju. Stigao je do svoje kancelarije, zalupio vrata nogom i počeo da okreće telefon.

„Džordž, imaš Garmonijeve fotografije.”

„Neću ti ništa reći dok ne dođeš.”

„Već nam je uručio sudsku zabranu.”

„Rekao sam ti da su žestoke. Ako se pozoveš na interese javnosti, mislim da će tvoji argumenti biti neodoljivi.”

Čim je prekinuo, zazvonila je njegova privatna linija. Bio je to Klajv Linli. Vernon ga nije video od sahrane.

„Moram da porazgovaram s tobom o nečemu.”

„Klajv, trenutno ne stojim baš najbolje s vremenom.”

„Ne, stvarno. Moram da te *vidim*. Važno je. Kako stojiš večeras posle posla?”

U glasu njegovog starog prijatelja bilo je neke potištenosti zbog koje je Vernon oklevao da ga odbije. Svejedno, pokušao je bezvoljno.

„Danas sam u velikoj gužvi...”

„Neću te dugo zadržati. Važno je, zaista važno.”

„Dobro, slušaj, večeras treba da se vidim sa Džordžom Lejnom. Valjda ću moći usput da svratim kad krenem kod njega.”

„Vernone, stvarno ti hvala.”

Imao je nekoliko sekundi posle poziva da se zamisli nad Klajvovim nastupom. Toliko je insistirao, a opet nekako utučeno i prilično zvanično.

Sigurno se desilo nešto strašno, počelo je da mu biva neprijatno što mu je tako šturo uzvratio. Klajv se pokazao kao pravi prijatelj kad se Vernonu raspao drugi brak, i podsticao ga je da prihvati mesto urednika kad su svi drugi smatrali da je to gubljenje vremena. Pre četiri godine, kada je Vernon morao da leži zbog neke retke virusne infekcije kičme, Klajv ga je obilazio skoro svakog dana, i donosio mu knjige, muziku, video trake i šampanjac. A 1987, kada je Vernon bio bez posla nekoliko meseci, Klajv mu je pozajmio deset hiljada funti. Dve godine kasnije, Vernon je slučajno otkrio da je Klajv taj novac uzeo na zajam od svoje banke. A sada, u trenutku kada njegovom prijatelju nešto treba, Vernon se ponaša kao svinja.

Kad je pokušao da ga nazove, niko se nije javljao. Upravo je hteo ponovo da okrene njegov broj, kada je ušao izvršni direktor sa pravnikom njihovih novina.

„Imaš nešto o Garmoniju za šta nam nisi rekao.”

„Ni govora, Toni. Nešto je očigledno u opticaju, pa ga je uhvatila panika. Neko bi trebalo da proveriti da li je uručio zabranu i drugima.”

Pravnik je rekao: „Proverili smo. Nije.”

Toni je delovao nepoverljivo. „A ti ne znaš ništa?”

„Ništa živo. Grom iz vedra neba.”

Usledilo je još nekoliko sličnih sumnjičavih pitanja i nekoliko Vernonovih odrečnih odgovora.

Kad su krenuli, Toni reče: „Sada nećeš ništa da uradiš bez našeg znanja, Vernone?”

„Znaš me valjda”, reče on i namignu. Čim su ova dvojica izašla, posegao je za telefonom i upravo je počeo da okreće Klajvov broj kad je začuo nekakvo komešanje u prijemnoj kancelariji. Njegova vrata otvoriše se uz prasak i neka žena utrča unutra, a za njom Džin, koja je kolutala očima put neba dajući uredniku znak. Žena je sada stajala pred njegovim radnim stolom, ridajući. U ruci je držala zgužvano pismo. Bila je to lektorica koja je patila od disleksije.

Bilo je teško uhvatiti smisao svega što je izgovorila, ali je Vernon razabrao jednu rečenicu koju je stalno ponavljala:

„Rekli ste da ćete me podržati. *Obećali ste.*”

Tada to nije mogao da zna, ali je trenutak pre nego što je ušla u njegovu kancelariju bio poslednja prilika da bude sam sve do pola deset te večeri, kada je napustio zgradu.

Moli je znala da kaže da u Klajvovoj kući najviše voli to što je u njoj živeo toliko dugo. Dok je većina njegovih vršnjaka još uvek živela po iznajmljenim sobama i godinama pre nego što će kupiti svoje prve vlažne podrumске stanove, Klajv je 1970. od bogatog strica, koji nije imao dece, nasledio džinovsku vilu sa štukaturom i namenski izgrađenim dvospratnim umetničkim studijom na trećem i četvrtom spratu, čiji su ogromni lučni prozori gledali na sever, preko načičkanih strmih krovova. Da bi je prilagodio vremenu i svojoj mladosti - imao je dvadeset jednu godinu - spolja ju je obojio u purpur, a iznutra ispunio prijateljima, pretežno muzičarima. Kroz nju su prošle i neke slavne ličnosti. Džon Lenon i Joko Ono proveli su tu nedelju dana. Džimi Hendriks ostao je jednu noć i verovatno bio vinovnik onog požara u kojem je uništena ograda na stepeništu. Kako je decenija odmicala, kuća se smirivala. Prijatelji su tu još uvek odsedali, ali samo po noć-dve, i niko više nije spavao na podu. Štukature su ponovo obojene u bež, Vernon se uselio na godinu dana, Moli je ostala jedno leto, koncertni klavir je prenesen gore, u studio, napravljene su police za knjige, preko izlizanih tepiha prostrti su orijentalni sagovi, uneseni su različiti komadi viktorijanskog nameštaja. Pored nekoliko starih madraca, malo šta je uopšte izneseno, i mora da se Moli upravo to i sviđalo, jer je kuća predstavljala istoriju života jednog odraslog čoveka, sa svim promenama ukusa, strastima koje su bledele i bogatstvom koje je raslo. Prvi escajg iz Vulvortsa još uvek je stajao u istoj kuhinjskoj fioci sa antikvarnim srebrnim servisom. Uljane slike engleskih i danskih impresionista visile su u neposrednoj blizini izbledelih plakata koji su najavljivali Klajvove rane trijumfe ili čuvene rok-koncerte - Bitlse na stadionu Si, Boba Dilana na ostrvu Vajt, Rolingstone u Altamontu. Neki od ovih plakata vredeli su više od slika.

Početkom osamdesetih bio je to dom mladog, imućnog kompozitora

- tada je već bio komponovao muziku za film Dejva Spilera *Božić na Mesecu*, koji je bio pravi hit - a neko dostojanstvo, pomišljao je Klajv u svojim boljim trenucima, kao da se spustilo sa mračnih visokih stropova na velike, nezgrapne sofe i sve stvari kupljene na Lots Roudu, koje nisu bile ni prava starudija, a ni pravi antikviteti. Utisak ozbiljnosti dodatno je pospešen kada je žustra spremačica počela da održava red. Ne baš prava starudija bila je opajana i ispolirana, pa je počela da izgleda kao antika. Poslednji stanar je otišao i u kući je nastupila radna tišina. Tokom nekoliko godina, Klajv je protrčao kroz dva braka bez dece relativno neozleđen. Tri žene s kojima je bio blizak živele su u inostranstvu. Suzi Marselan, s kojom je bio trenutno, živela je u Njujorku i kada je dolazila nikada nije ostajala predugo. Godine i uspeh sveli su mu život na njegovu višu svrhu; u pogledu svoje privatnosti nije postao sasvim isključiv, ali je bio obazriv. U poslednje vreme nikako nije pozivao pisce prikaza i fotografe, a odavno je prošlo ono vreme kada je Klajv jedva uspevao da ugrabi po koji sat da između prijatelja, ljubavnica ili zabava napiše neki nenadano smeli uvod, ili čak celu pesmu. Otvorene kuće više nije bilo.

Ali, Vernon je još uvek uživao u ovim posetama, jer je i sam dobrim delom odrastao na tom mestu i gajio je samo prijatne uspomene na devojke, zabavne večeri sa raznoraznim drogama i rad kojim se noćima bavio u maloj spavaćoj sobi u stražnjem delu kuće. Nekada, u doba pisanih mašina i kopija sa indigom. Čak i sada, dok je izlazio iz taksija i peo se stepenicama prema ulaznim vratima, ponovo je doživeo, iako samo u nagoveštajima, osećaj koji uopšte nije imao ovih dana, ono pravo očekivanje, osećanje da je sve moguće.

Kad je Klajv otvorio vrata, Vernon nije primetio vidljive znake pometenosti ili krize. Dvojica prijatelja se zagriše u predvorju.

„Imam šampanjac u frižideru.”

Uzeo je bocu i dve čaše i Vernon je krenuo za njim uz stepenice. U kući je vladala zagušljiva atmosfera, pa je pretpostavio da Klajv nije izlazio napolje dan-dva. Kroz poluotvorena vrata spavaće sobe mogao se videti nered. Ponekad je molio spremačicu da ne dolazi po nekoliko dana kada je intenzivno radio. Stanje u kom se nalazio studio potvrdilo je taj utisak. Listovi rukopisa prekrivali su pod, prljavi tanjiri, šolje i vinske čaše bili su razbacani oko klavira, klavijatura i midi-komputera na kojem je Klajv ponekad razrađivao svoje orkes-

tracije. Vazduh je bio ustajao i vlažan, kao da je mnogo puta udisan.

„Izvini zbog nereda.”

Zajedno su rasklonili knjige i papire sa fotelja, da bi seli i krenuli da ćaskaju uz šampanjac. Klajv je ispričao Vernonu o svojoj čarki sa Garmonijem na Molinoj sahrani.

„Ministar inostranih poslova ti je stvarno rekao *odjebi?*’, pitao je Vernon. „Mogli smo to da upotrebimo u dnevniku.”

„Nesumnjivo. Ja nastojim da se svima sklanjam s puta.”

Kad su već bili kod Garmonija, Vernon mu je prepričao dva razgovora koja je tog prepodneva vodio sa Džordžom Lejnom. Bila je to upravo vrsta priče koja bi privukla Klajva, ali on nije ispoljavao nikakvu znatiželju povodom fotografija i sudske zabrane, a delovao je kao da sluša tek na pola uva. Ustao je čim je priča bila gotova. Dopunio im je čaše. Tišina koja je najavljivala promenu teme bila je teška. Klajv je spustio svoju čašu i otišao na suprotan kraj studija, zatim se krupnim koracima vratio nazad, blago trljajući dlan leve ruke.

„Razmišljao sam o Moli”, rekao je na kraju. „O načinu na koji je umrla, o brzini s kojom je smrt nastupila, njenoj bespomoćnosti, kako nije htela da se sve tako završi. O svemu onome o čemu smo već ranije razgovarali.”

Zastao je. Vernon je pio i čekao.

„Dakle, radi se o sledećem. I ja sam se nedavno malo prepao...” Podigao je glas da bi predupredio Vernonovu brigu. „Verovatno nije ništa. Znaš, ono od čega se znojiš noću, a po danu ti izgleda kao glupost. Ali, ne želim o tome da pričam. Skoro da je beznačajno, ali ne gubimo ništa ako te ovo zamolim. Recimo, na primer, da se razbolim ozbiljno, kao Moli, i da počnem da propadam i da pravim strašne greške, znaš, poremećaje u prosuđivanju, da ne znam kako se šta zove ili ko sam, takve stvari. Želeo bih da znam da postoji neko ko će mi pomoći da to okončam... Mislim, da mi pomogne da umrem. Posebno ako doteram dotle da ne mogu da odlučim sam, ili da nisam u stanju da to sprovedem u delo. Dakle, hoću da kažem ovo - molim tebe, kao svog najstarijeg prijatelja, da mi pomogneš ako ikada doteram dotle da primetiš da bi to bilo najbolje. Onako kao što smo mogli da pomognemo Moli da smo bili u prilici...”

Klajv se ponovo udaljio, malo pometen zbog Vernona, koji je zurio u njega s podignutom čašom, kao da se sledio u činu ispijanja. Klajv

se glasno nakašljao.

„Znam, uvrnuto je da nekoga moliš za tako nešto. Pritom je to u ovoj zemlji i nezakonito, i ne bih želeo da se nađeš s one strane zakona, naravno, pod pretpostavkom da pristaneš. Ali, ima načina i zemalja, a ako do toga dođe, voleo bih da me odvedeš tamo avionom. To je ogromna odgovornost, nešto što mogu da tražim samo od bliskog prijatelja kao što si ti. Mogu samo da kažem da nisam ni u kakvom stanju panike ili nečeg sličnog. Dobro sam o tome razmislio.”

Tada je, pošto je Vernon i dalje sedeo i ćutao, ukočenog pogleda, dodao uz izvesnu dozu nelagodnosti: „Eto, to je to.”

Vernon je spustio svoju čašu i počeo se po glavi, a onda ustao.

„Ne želiš da pričaš o onome što te je prepalo?”

„Nipošto.”

Vernon baci pogled na sat. Već je kasnio kod Džordža. Rekao je: „Ovaj, znaš, to što tražiš od mene baš je krupno. Moram malo da razmislim.”

Klajv klimnu glavom. Vernon pođe prema vratima i krenu prvi niz stepenice. U predvorju se ponovo zagriše. Klajv otvori vrata i Vernon izađe napolje, u noć.

„Moraću da razmislim o tome.”

„Svakako. Hvala ti što si došao.”

Obojica su prihvatili da je priroda ove molbe, njena prisnost i zbujujući odraz na njihovo prijateljstvo, na tren stvorila neprijatnu emotivnu bliskost s kojom je bilo najlakše izaći na kraj ako se rastanu bez reči, pri čemu je Vernon hitro zamakao niz ulicu u potrazi za tak-sijem, a Klajv se vratio uz stepenice, za klavir.

Lejn je lično otvorio vrata svoje palate u Holand Parku.
„Kasniš.”

Vernon, koji je pretpostavljao da Džordž pokušava da igra ulogu novinskog magnata koji je pozvao svog urednika, odbio je da se izvini ili da bar odgovori, krenuvši za svojim domaćinom kroz svetlo predvorje u dnevnu sobu. Na sreću, tu nije bilo ničeg što bi Vernona podsećalo na Moli. Soba je bila nameštena, kako mu je jednom opisala, u stilu Bakingemske palate: debeli sagovi boje senfa, velike prljavoroze sofe i fotelje sa reljefnim uzorcima lozica i arabeski, zagasite uljane slike sa konjskim trkama na travi, i reprodukcije Fragonarovih pastirica na ljuljaškama, u glomaznim pozlaćenim okvirima, a cela ta raskošna praznina bila je osvetljena pomno uglačanim mesinganim svetiljkama. Džordž je stigao do masivnog okvira od breširanog mermera na plinskom kaminu koji je odavao utisak užarenog uglja, i okrenuo se.

„Da li si za čašu porta?”

Vernon je shvatio da nije ništa jeo od sendviča sa sirom i zelenom salatom u vreme ručka. Zašto bi ga inače ova Džordžova izveštačena formulacija toliko razdražila? I šta bi Džordžu da nosi svileni kućni ogrtač preko odela? Taj čovek je naprosto izopačen.

„Hvala. Jesam.”

Sedeli su na skoro šest metara jedan od drugog, sa siktavim kaminom u sredini. Da je ostao sam na pola minuta, pomisli Vernon, možda bi otpuzio do ograde kamina i prikucao za nju desnu stranu glave. Čak ni sada, kad je bio u društvu, nije se osećao dobro.

„Video sam cifre o tiražu”, reče Džordž ozbiljno. „Nisu dobre.”

„Stopa opadanja se usporava”, bio je Vernonov automatski odgovor,

njegova mantra.

„Ali je još uvek u opadanju.”

„Potrebno je vreme da se te stvari promene”, Vernon je probao porto i zaštitio se podsećanjem da Džordž poseduje samo jedan i po odsto *Sudije* i ne zna ništa o poslu. Takođe je bilo korisno setiti se da je njegovo bogatstvo, njegova izdavačka „imperija” utemeljena na bezočnom iskorišćavanju slaboumnih: tajne numerološke šifre u Bibliji predskazuju budućnost, Inke potiču iz svemira, Sveti gral, Zavetni kovčeg, Drugi dolazak, Treće oko, Sedmi pečat, Hitler je živ i zdrav u Peruu. Nije bilo lako slušati Džordža kako drži predavanja o životu i svetu.

„Meni se čini”, reče on, „da vam je sada potrebna jedna velika priča, nešto što će da potpali vatru, nešto što će i vaši protivnici morati da objave samo da bi ostali u toku. ”

Ono što je bilo potrebno da bi tiraž prestao da opada, bilo je da tiraž počne da raste. Ali, Vernon je zadržao neutralan izraz, jer je znao da Džordž navodi priču na fotografije.

Vernon je pokušao da ga ubrza. „Imamo dobru priču u petak o si-jamskim blizancima u mesnoj upravi...”

„Tja!”

Upalilo je. Džordž je odjednom skočio na noge.

„To nije priča, Vernone. To je naklapanje. Ja ću ti pokazati šta je priča. Pokazaću ti zašto Džulijan Garmoni jurca po advokatskim komorama s prstom u dupetu! Dođi sa mnom.”

Vratili su se dole, u predvorje, prošli pored kuhinje i jednim užim hodnikom na čijem kraju su bila vrata, koja je Džordž otvorio jejlovim ključem. Deo njihovog zamršenog bračnog dogovora bio je i da Moli, sa svojim gostima i svojim stvarima, boravi odvojeno u jednom krilu kuće. Bila je pošteđena prizora da njeni stari prijatelji prikrivaju koliko se zabavljaju na račun Džordžove pompeznosti, a on je izbegao talase plime Molinog nereda koji su gutali sobe dela kuće koji je korišćen za rasonodu. Vernon je posetio Molin stan mnogo puta, ali je uvek koristio spoljašnji ulaz. Sada, kad je Džordž gurnuo i otvorio vrata, Vernon oseti napetost. Osećao se nespremim. Više bi voleo da su pogledali fotografije u Džordžovom delu kuće.

U polumraku, dok je Džordž pokušavao da napipa prekidač za svetlo, Vernon je po prvi put osetio pravi učinak Moline smrti - prostu činjenicu njenog odsustva. Tu spoznaju probudili su mu poznati mirisi koje je već počeo da zaboravlja - njen parfem, njene cigarete,

osušeno cveće koje je držala u spavaćoj sobi, kafa u zrnu, prijatna toplina oprane odeće. Pričao je o njoj naširoko, a i mislio je na nju, ali samo u trenucima koje bi ugrabio za vreme pretrpanih radnih dana, ili dok je tonuo u san, i sve do sad mu nikada nije istinski nedostajala u duši, niti ga je vređalo saznanje da je nikada više neće videti ni čuti. Bila je njegova prijateljica, možda najbolja koju je ikada imao, i više je nije bilo. Mogao je lako da ispadne budala pred Džordžom, čije su konture bile još uvek zamagljene. Tu posebnu vrstu ojađenosti, bolni grč koji je počinjao odmah iza lica, iznad nepca, nije iskusio još od detinjstva, od osnovne škole. Muči ga nostalgija za Moli. Prikrio je nalet samosažaljenja iza glasnog kašlja odraslog čoveka.

Kuća je bila ista onakva kao što ju je ostavila, onog dana kada je konačno pristala da se premesti u spavaću sobu u glavnoj kući da bi je Džordž zatočio i negovao. Dok su prolazili pored kupatila, Vernon je okrznuo pogledom njene suknje koje je pamtio, prebačene preko prečage za peškire, i jedan peškiri i grudnjak koji su ležali na podu. Pre više od četvrt veka ona i Vernon su se skućili na skoro godinu dana na jednoj majušnoj mansardi u *Rue de Seine*. I tada su se po podu vazda vukli vlažni peškiri, a njeno rublje se u slapovima prelivalo iz fioka koje nikada nije zatvarala, velika daska za peglanje nikada nije sklapana, a u jednom pretrpanom ormaru haljine su se tiskale, zbijene postrance kao redovni putnici u metrou. Časopisi, šminka, izvodi iz banke, ogrlice od perli, cveće, gaćice, pepeljare, pozivnice, tamponi, longplejke, avionske karte, cipele sa visokim potpeticama - nije bilo nijednog pedlja koji nije bio pokriven nečim Molinim, tako da je Vernon, kada je trebalo da radi kod kuće, odlazio da piše u uličnom kafeu. Pa ipak se svakog jutra uzdizala sveža iz školjke tog devojačkog brloga, poput Botičelijeve Venere, da hi se pojavila, naravno, ne gola, ali znalački doterana, u redakciji pariskog *Voga*.

„Ovuda”, reče Džordž, i povede ga u dnevnu sobu. Na jednoj stolici ležao je veliki smeđi koverat. Dok je Džordž išao da ga uzme, Vernon je imao vremena da baci pogled naokolo. Mogla je da ušeta svakog trenutka. Knjiga o italijanskim vrtovima ležala je okrenuta licem ka podu, a na niskom stolu tri čaše za vino, svaka obrubljena sivkastozelenom plesni. Možda je i on pio iz jedne od njih. Pokušao je da se seti svoje poslednje posete ovoj kući, ali su se različiti dolas-

ci pretapali u izmaglici. Bilo je dugih razgovora o njenom prelasku u glavnu kuću, od kojeg je strahovala i kojem se opirala, znajući da bi to bilo putovanje u jednom pravcu. Druga mogućnost bio je sanatorijum. Vernon i svi drugi prijatelji savetovali su je da ostane u Holand Parku, verujući da će joj poznato okruženje više prijati. Kako su se samo prevarili. Bila bi slobodnija, čak i pod najstrožim institucionalnim režimom, nego što je na kraju bila u Džordžovim rukama.

Pokazao je Vernonu da sedne na stolicu, naslađujući se trenutkom kada je vadio fotografije iz koverta. Vernon je još uvek mislio na Moli. Da li je bilo momenata lucidnosti dok se gubila, kada se osećala napuštenom od prijatelja koji nisu dolazili da je posete, ne znajući da im je Džordž uskraćivao pristup? Ako je proklinjala prijatelje, svakako je proklinjala i Vernona.

Džordž je stavio tri fotografije - dvadeset pet sa dvadeset - u krilo, okrenute licem nadole. Uživao je u Vernonovoj ćutnji, koju je smatrao za bezglasnu nestrpljivost. Dodavao je ulje na vatru tobožnje agonije, govoreći polako i odmereno.

„Moram prvo da kažem nešto. Nemam pojma zašto je ovo slikala, ali jedno je sigurno. To je mogla da uradi samo uz Garmonijev pristanak. On gleda pravo u objektiv. Autorsko pravo je njeno, a kao jedinom baštiniku njene imovine zapravo pripada meni. Ne treba ni da kažem da od *Sudije* očekujem da ne obelodani njihov izvor.”

Okrenuo je jednu i dodao mu. Na tren ništa nije razabrao, ispod njene sjajne crno-bele površine, a onda se pokazao srednji gro-plan. Neverovatno. Vernon je ispružio ruku tražeći drugu; od glave do pete i to s kadriranim uvećanjem; a onda treća, tročetvrtinski profil. Vratio se prvoj, sve druge misli su mu se odjednom raspršile. Zatim se opet pomno zagledao u drugu i treću, sada ih potpuno sagledavši i osećajući talase burnih reakcija: najpre zaprepašćenja, za kojim je usledila neobuzdana unutrašnja razdraganost. Dok ju je potiskivao, imao je osećaj kao da lebdi iznad stolice. Zatim je osetio tešku odgovornost - ili se radilo o moći? Život jednog čoveka, ili barem njegova karijera, u njegovim su rukama. A, ko zna, možda je Vernon bio u položaju da nabolje promeni i budućnost zemlje. I tiraž svojih novina.

„Džordž”, rekao je napokon. „Moram o ovome dobro da razmislim.”

v

Posle pola sata Vernon je izašao iz Džordžove kuće sa kovertom u rukama. Zaustavio je taksi i, zamolivši vozača da uključi taksimeter i ostane da stoji uz ivičnjak, sedeo je pozadi nekoliko minuta, smirujući se uz brujanje motora, masirajući desnu stranu glave i razmišljajući šta da radi. Na kraju je rekao da idu u Saut Kenzington.

U studiju je gorelo svetlo, ali Vernon nije pozvonio na vrata. Na vrhu stepenica naškrabao je poruku za koju je mislio da će je po svoj prilici najpre pročitati spremačica i zbog toga je ostavio neodređeni ton. Presavio ju je dvaput pre nego što ju je gurnuo ispod ulaznih vrata i požurio nazad, u taksi koji ga je čekao. *Da, podjednim uslovom: da i ti za mene učiniš isto to. V.*

i

Kao što je Klajv i predvideo, melodija mu je izmicala dokle god je boravio u Londonu, u svom studiju. Svakog dana činio je pokušaje, kratke nacрте, odvažna isprobavanja, ali nije uspevao da stvori ništa više od loše ili vešto prikrivenih citata sopstvenih dela. Ništa nije slobodno izviralo u samosvojnem izrazu, sa sopstvenom verodostojnošću, da bi donelo element iznenadenja koji bi obezbedio originalnost. Svakoga dana, pošto bi odustao od pokušaja, posvećivao se lakšim, jednoličnijim zadacima, kao što je obogaćivanje orkestracija, prepisivanje zbrkanih stranica rukopisa i razrađivanje labavog rešenja molskih akorda koji su obeležavali početak sporog stava. Tri sastanka ravnomerno raspoređena tokom osam dana sprečila su ga da ode u Jezersku oblast: pre više meseci rekao je da će prisustvovati nekoj dobrotvornoj večeri; da učini uslugu nećaku koji je radio na radiju, pristao je da dođe na petominutni razgovor, a dopustio je i da ga ubede da se prihvati žiriranja na takmičenju u komponovanju u obližnjoj školi. A na kraju je morao da pomeri put za još jedan dan jer ga je Vernon zamolio da se vide.

Tokom tog perioda, kad nije radio, Klajv je proučavao svoje mape, utrljavao tečan vosak u gojzerice i proveravao opremu - što je bilo važno prilikom planiranja pešačenja po planinama zimi. Mogao je da izbegne obaveze pod geslom slobode umetničkog duha, ali se gnušao takve uobraženosti. Imao je mnoge prijatelje koji su igrali na kartu genijalnosti kad im je to odgovaralo, tako što se nisu pojavljivali u ovoj ili onoj prilici u uverenju da svaka lokalna pometnja koju na taj način izazovu može samo da poveća poštovanje prema neodoljivoj prirodi njihovog uzvišenog pozvanja. Tim tipovima - pisci su bez premca bili najgori - polazilo je za rukom da ubede prijatelje i porodice da ne samo časovi koje provode radeći, već i svaki dremež ili šetnjica, svaki nalet ćutnje, potištenosti ili pijanstva nose u sebi opravdavajuće obeležje uzvišene svrhe. Čista maska za osrednjost, sma-

trao je Klajv. On nije sumnjao u uzvišenost pozvanja, ali to nije podrazumevalo i nedolično ponašanje. Možda je u svakom stoleću mogao da se izdvoji poneki izuzetak: Betoven, da; Dilan Tomas, *nipošto*.

Nikome nije pričao da je zapeo u radu. Umesto toga, govorio je da ide na kratak odmor, na planinarenje. U stvari, on uopšte nije ni smatrao da se blokirao. Ponekad posao slabije ide i čovek mora da učini šta god mu iskustvo nalaže kao najdelotvornije. I tako je ostao duže u Londonu, otišao na večeru, govorio na radiju, žirirao takmičenje i, po prvi put u životu, došao u ozbiljan sukob sa Vernonom. Tek prvog dana marta uspeo je da stigne na stanicu Juston i pronađe prazan kupe prve klase u vozu za Penrit.

Uživao je u dugim putovanjima vozom zbog umirujućeg ritma koji bi tada poprimale misli - što mu je upravo bilo potrebno posle svađe sa Vernonom. Ali, u kupeu se nije smirio tako lako kao što je očekivao. Hodajući peronom, u mračnom raspoloženju, primetio je da mu je korak neujednačen, kao da mu je jedna noga postala duža od druge. Kada je pronašao svoje sedište, skinuo je cipelu i otkrio ugaženu crnu masu žvakaće gume, duboko utisnutu u nareckani đon. S gornjom usnom izvijenom od gađenja, još uvek je čačkao, seckao i strugao džepnim nožićem kad je voz krenuo. Ispod patine prljavštine, žvaka je još uvek bila bledoružičasta, kao meso, a miris pepermintabeše slab ali jasan. Kakav užas, taj bliski dodir sa sadržajem usta nekog stranca, neizmeran prostakluk ljudi koji žvaću gumu i ispljunu je gde god bilo. Vratio se pošto je oprao ruke, proveo još nekoliko minuta očajnički tražeći naočare za čitanje da bi ih na kraju pronašao na sedištu pored sebe, a onda shvatio da nije poneo pisaljku. Kada je konačno usmerio pažnju gledajući kroz prozor, obuzela ga je poznata mizantropija, i u urbanom predelu koji je klizio pored njega nije video ništa drugo do ruglo i besmisleni delatnost.

U njegovom kraju zapadnog Londona, i u njegovoj svakodnevnoj rutini u kojoj se bavio samim sobom, Klajvu je bilo lako da o civilizaciji razmišlja kao o zbiru svih umeća, zajedno sa dizajnom, kuhinjom, dobrim vinom i tome sličnim. Ali, sada se ispostavilo da je ona zapravo ovo - kvadratni kilometri šturih modernih kuća čija je glavna svrha bila da podupiru TV i satelitske antene; fabrike koje proizvode bezvredno smeće koje će se reklamirati po televizijskim programima i,

na sumornim parkinzima, teretnjaci koji čekaju u redu da to smeće raznesu; a svud unaokolo, putevi i tiranija saobraćaja. Sve je to izgledalo kao ujutro posle razuzdane večernje zabave. Niko ne želi da bude tako, ali niko nikoga nije ni pitao. Niko nije tako planirao, niko nije tako hteo, ali većina ljudi mora u tome da živi. Posmatrajući sve to kilometar za kilometrom, ko bi rekao da su uljudnost ili maštovitost, Persel ili Britn, Šekspir ili Milton ikada postojali? Povremeno, kako je voz hvatao brzinu i kad su odmakli iz Londona, iskrsavali su pejzaži, a sa njima i počeci lepote, ili sećanja na nju, dok se za nekoliko sekundi ne bi rasplinula u reku pretvorenu u betonirani kanal ili neočekivanu poljoprivrednu pustoš bez ijedne živice ili drveta, i puteve, nove puteve koji se protežu u nedogled, besramno, kao da je jedino važno biti negde drugde. Što se tiče dobrobiti svih ostalih oblika života na zemlji, ljudski poduhvat ne samo da je promašaj, već i greška, i to od samog početka.

Ako nekoga treba kriviti, onda je to Vernon. Klajv je u prošlosti često putovao tom deonicom, i ovaj prizor u njemu nikada nije budio sumorna osećanja. Nije to mogao da pripíše žvakaćoj gumi, ili pisaljci koju je zaturio. Njihova sinoćna svađa još uvek mu je bučala u ušima, i zabrinuo se da će ga njeni odjeci proganjati sve do planina i da će mu razoriti mir. A to što je nosio u sebi nije bio tek sudar glasova, bilo je to sve veće užasavanje nad ponašanjem njegovog prijatelja, i sve jasniji i snažniji osećaj da zapravo nikada uopšte nije istinski ni poznao Vernona. Okrenuo je glavu od prozora. Kad samo pomisli, još koliko pre nedelju dana uputio je svom prijatelju krajnje neobičajenu i intimnu molbu. Kakva greška, naročito sada kad je onaj osećaj koji je imao u levoj ruci potpuno iščezao. Bio je to samo glupi nemir koji je izazvala Molina sahrana. Jedan od onih povremenih napada straha od smrti. A kako je samo one noći izložio sebe u svojoj ranjivosti. Nije mu bila nikakva uteha sto je i Vernon njega zamolio za istu uslugu; njegov trud svodio se na naškrabanu poruku ubačenu ispod vrata. A to je možda bilo tipično za izvesno... odsustvo ravnoteže u njihovom prijateljstvu koje je oduvek bilo prisutno i kojeg je Klajv bio svestan duboko u duši neprestano ga odbacujući, prebacujući sebi zbog nedostojnih primisli. Sve do sad. Da, postoji izvesna nesrazmera u njihovom prijateljstvu zbog koje, kad bolje razmisli, njihov sinoćni sukob i nije bio naročito iznenađenje.

U jednom periodu, na primer, pre dosta vremena, Vernon je živeo kod njega godinu dana i nijednom nije ponudio da mu plati stanarinu. I nije li, u celini uzev, tokom godina upravo Klajv, a ne Vernon, obezbeđivao muziku - u svakom smislu? Vino, hranu, kuću, muzičare i drugo zanimljivo društvo, inicijative koje su Vernona odvodile u iznajmljene kuće sa živahnim prijateljima u Škotskoj, po planinama severne Grčke i obalama Long Ajlanda. Kada je Vernon uopšte predložio i upriličio neko izuzetno zadovoljstvo? Kada je Klajv poslednji put bio gost u Vernonovoj kući? Možda pre tri ili četiri godine. Zašto nikada nije pošteno uvažio prijateljski čin u vidu pozajmice koju mu je dao da bi mu pomogao da prebrodi jedno teško razdoblje? Kad je imao infekciju kičme, Klajv ga je obilazio skoro svakoga dana; kad se Klajv okliznuo na pločniku ispred svoje kuće i polomio nožni zglob, Vernon je poslao sekretaricu s kesom knjiga sa *Sudijinog* spiska kičerskih naslova.

Najgrublje rečeno, šta Klajv uopšte ima od tog prijateljstva? Davao je, a šta je ikad primio? Šta ih povezuje? Zajednička im je bila Moli, nanizale su se godine, a tu su i navike prijateljevanja, ali u njegovom središtu u stvari nema ničega, ničega za Klajva. Velikodušno objašnjenje za odsustvo ravnoteže moglo bi se naći u Vernonovoj pasivnosti i opsednutosti samim sobom. Sada, posle prošle noći, Klajv je bio sklon da u tome vidi tek elemente jedne krupnije činjenice - da Vernon ne drži do principa.

S one strane prozora kupea, što Klajv nije mogao da vidi, promicao je predeo s listopadnim šumama, čija je zimska geometrija bila posrebrana neotopljenim injem. Malo dalje, spora reka lagano se razlivala kroz smeđe rese rogoza, a s druge strane naplavljene ravnice, promrzli pašnjaci behu optočeni čipkom od kamenih zidova. Na rubovima nekog čađavog grada, širok pojas industrijske pustoši vraćali su šumi; mladice u plastičnim vrećama protezale su se skoro do horizonta, gde su buldožeri razvlačili zemlju po površini. Ali, Klajv je piljio preda se, u prazno sedište preko puta, izgubljen u samopregornim spiralama svog žestokog društvenog razračunavanja, nesvesno iskrivljujući i bojeći prošlost kroz prizmu sopstvenog nezadovoljstva. Povremeno su ga obuzimale i druge misli, neko vreme je čitao, ali je to dugo i pomno preispitivanje jednog prijateljstva bila glavna tema njegovog putovanja na sever.

Nekoliko sati kasnije, u Penritu, osetio je veliko olakšanje kad je iskoračio iz tih mračnih misli i sa torbama krenuo peronom u potrazi za taksijem. Do Stountvejta je bilo još preko dvadeset milja, i prijalo mu je da se zaboravi u ćaskanju sa vozačem. Pošto je bila sredina nedelje i vansezonsko doba, Klajv je bio jedini gost u hotelu. Tražio je sobu koju je ranije uzimao tri ili četiri puta, jedinu koja je imala radni sto. Uprkos hladnoći širom je otvorio prozor tako da je mogao da udiše karakterističan zimski vazduh jezerske zemlje dok se raspri-mao - tresetna voda, vlažno stenje, tlo obraslo mahovinom. Jeo je sam u baru pod budnim pogledom preparirane lisice iz staklenog sanduka, uhvaćene u proždrljivom prikradanju. Posle kratke šetnje po mrklom mraku oko rubova hotelskog parkinga, vratio se unutra, poželeo laku noć konobarici i vratio se u svoj sobičak. Pošto je čitao sat vremena, ležao je u tami, osluškujući nabujali žuboravi potok, znajući da će se tema njegovog razmišljanja po svoj prilici vratiti i da bi mu bilo bolje da joj se posveti sada, nego da je sutradan ponese sa sobom u šetnju. Sada ga nisu morale raspršene iluzije. Ophrvavala su ga sećanja na onaj razgovor, i još nešto povrh toga: šta je izgovoreno, i šta bi voleo da je rekao Vernonu sada, posle višečasovnog razmišljanja. Radilo se o sećanjima, i o fantaziranju: zamislio je dramu u kojoj je sebi dodelio sve najbolje partije, zvučne partije tužne razumnosti čije su optužbe bile utoliko strože i nepobitnije zbog zgusnutosti i emotivne uzdržanosti.

Au stvari, desilo se ovo: Vernon je telefonirao kasno pre podne, upotrebivši reči koje su do te mere nalikovale onima koje je Klajv izgovorio nedelju dana ranije da su delovale kao svestan citat, poigravanje sa pozivanjem na vraćanje duga. Vernon mora da razgovara s njim, veoma je hitno, ne može preko telefona, mora da ga *vidi*, to mora da bude danas.

Klajv je oklevao. Nameravao je da uhvati popodnevni voz za Penrit, ali je rekao: „Pa dobro, svrati, spremiću večeru.”

Promenio je planove za putovanje, doneo iz podruma dva dobra burgundca i latio se kuvanja. Vernon je zakasnio čitav sat i Klajvov prvi utisak bio je da mu je prijatelj oslabio. Lice mu se izdužilo i bilo upalo i neobrijano, kaput je izgledao za nekoliko brojeva veći, a kad je spustio aktovku da prihvati čašu vina ruka mu se tresla.

Iskapio je *Chambertin Clos de Beze* kao pivo i rekao: „Kakva nedelja, kakva strašna nedelja.” Pružio je čašu za još vina i Klajv je, uz olakšanje što nije počeo sa *Richebourgom*, udovoljio njenoj želji.

„Jutros smo proveli tri sata na sudu i dobili smo. Pomislio bi da je to kraj. Ali, protiv mene je ceo kolektiv, skoro svi. U zgradi je pravi metež. Čudo je da smo večeras uopšte uspeli da izbacimo novine. Upravo je u toku sastanak sindikata i sigurno će mi izglasati nepoverenje. Uprava i odbor drže čvrste pozicije, tako da je to u redu. Vodi se borba na život i smrt.”

Klajv mu je pokazao na stolicu i Vernon se sručio u nju, nalaktio na kuhinjski sto, zagnjurio lice u šake i zavapio: „Te sitničave mrcine. Ja pokušavam da spasem njihove novine za brisanje dupeta i njihove pišljive poslove. Pre bi izgubili sve nego da promene jednu jebenu zapetu. Oni ne žive u realnom svetu. Zaslužuju da pocrkaju od gladi.” Klajv nije imao pojma o čemu Vernon priča, ali nije rekao ništa. Vernonova čaša se ponovo ispraznila, pa ju je Klajv napunio i okrenuo se da izvadi dve prepelice iz pećnice. Vernon podiže aktov-

ku na krilo. Pre nego što ju je otvorio, udahnuo je duboko, da se smiri, i potegao još jedan dobar gutljaj *chambertina*. Otklopio je bravice, zastao, a onda progovorio dubljim glasom.

„Slušaj, voleo bih da čujem tvoje mišljenje o ovome. Ne samo zato što si lično zainteresovan i već znaš nešto malo o tome, nego zato što nisi u ovom poslu a potrebno mi je mišljenje nekoga sa strane. Mislim da počinjem da ludim...”

Ovo poslednje promrmljao je sebi u bradu dok je prekopavao po aktovkama i vadio veliki koverat sa kartonskom poleđinom iz kojeg je izvuкао tri crno-bele fotografije. Klajv je isključio ringle na kojima su stajali tiganji i seo. Na prvoj fotografiji koju mu je Vernon stavio u ruke video se Džulijan Garmoni u jednostavnoj haljini do ispod kolena, kako pozira kao neka manekenka na pisti, s rukama malo odmaknutim od tela, jednom nogom ispred druge, blago savijenih kolena. Lažne grudi ispod haljine bile su male, a video se i rub jednog remena grudnjaka. Lice mu je bilo našminkano, ali ne preterano, jer mu je njegovo prirodno bledilo dobro poslužilo, a karminom je preko neprivlačnih, tankih usana bio izvučen senzualan luk. Kosa je bila upadljivo Garmonijeva, kratka, talasasta i s razdeljkom na stranu, tako da je izgledao ujedno doterano i raskalašno, i donekle lenjo. To ni u kom slučaju nije moglo da prođe kao kostim za maskenbal, ili kao neka lakrdija ispred kamere. Napet izraz usredsređen na sebe pripadao je čoveku uhvaćenom u stanju seksualne nadraženosti. Netremičan pogled u objektiv bio je svesno zavodnički. Osvetljenje je bilo toplo i znalački podešeno.

„Moli”, reče Klajv, više za sebe.

„Odmah si pogodio”, rekao je Vernon. Gledao je proždrljivo, čekajući reakciju, a Klajv je nastavio da zuri u sliku delimično i da bi prikrio svoje misli. Najpre je osetio olakšanje, zbog Moli. Zagonetka je rešena. To ju je privuklo

Garmoniju, tajni život, njegova ranjivost, poverenje koje ih je sigurno još čvršće povezalo. Dobra stara Moli. Mora da je bila kreativna, da ga je podsticala, odvođeci ga dalje u san koji Donji dom nije mogao da mu ispuni, a on je znao da može da se pouzda u nju. Da se razbolela na neki drugi način, sigurno bi se pobrinula da uništi ove slike. Da li je to ikada izašlo van granica spavaće sobe? U restorane po stranim zemljama? Dve devojke haraju gradom. Moli bi već

znala kako. Razumela se u odeću i poznavala mesta, a ona bi obožavala tu zaveru i zabavu, luckastu notu i seksualnu primesu. Klajv ponovo pomisli koliko je voli.

„I?“, reče Vernon.

Da bi ga preduhitrio, Klajv ispruži ruku tražeći drugu sliku. Na ovoj, gde su slikani glava i ramena, Garmonijeva haljina bila je svilenkasti-ja i ženstvenija. Po ivicama sasvim kratkih rukava i izreza oko vrata pružala se jednostavna linija čipke. Možda je tu nosio donje rublje. Efekat je bio manje uspešan, jer se potpuno razotkrivala prikri-vena muškost i obelodanjivao patos, nemoguća nadanja njegovog pomu-ćenog identiteta. Molino umetničko osvetljenje nije moglo da zabašu-ri vilične kosti ogromne glave, niti izbočinu Adamove jabučice. To kako je izgledao, i kako je mislio da izgleda, verovatno su bila dva različita pojma. Trebalo je da te fotografije izgledaju smešno, pa i jesu bile smešne, ali je Klajva obuzeo nekakav zazor. Tako malo znamo jedni o drugima. Uglavnom smo zagnjuren i ispod površine, kao ploveće ledene sante, pokazujemo samo naša hladna i bela društvena lica. Ovde se rastvarao jedan redak prizor ispod talasa, prizor iz ličnog života i pometnje jednog čoveka, njegovog dostojans-tva narušenog neodoljivom i prekom potrebom za fantazijom, čistom mišlju, nesavladivim ljudskim elementom - umom.

Klajv je po prvi put počeo da razmišlja kako li bi to izgledalo osećati naklonost prema Garmoniju. Za to je bila zaslužna Moli. Na trećoj slici nosio je kockasti Šanelov žaket, s pogledom oborenim nadole; u nekoj svojoj unutrašnjoj projekciji bio je decentna i uverljiva žena, ali je posmatrač sa strane mogao da primeti okolišanje. Pomiri se, ti si muško. Bolje je izgledao kad je gledao u objektiv, izazivajući nas svojim pretvaranjem.

„Šta kažeš?“ Vernon je postajao nestrpljiv.

„Neverovatno.“

Klajv mu je vratio fotografije. Nije bio u stanju da jasno razmišlja dok su mu slike još lebdele pred očima. Rekao je: „Znači, boriš se da ih ne pustiš u novine.“

Bilo je to delom zadirkivanje, delom nestašluk, kao i želja da odgodi izgovaranje svojih misli.

Vernon se zabuljio u njega, zaprepašćen. „Jesi li lud? On je neprija-telj. Upravo sam ti rekao, uspeli smo da oborimo sudsku zabranu.“

„Naravno. Izvini. Nisam te sasvim pratio.”

„Moja zamisao je da ih objavim sledeće nedelje. Šta misliš?”

Klajv se zavalio u stolici sklopivši ruke iza glave. „Mislim”, rekao je obazrivo, „mislim da je tvoj kolektiv u pravu. To je zaista strašna zamisao.”

„Kako to misliš?”

„To će ga uništiti.”

„Nego šta.”

„Mislim, lično.”

„Pa da.”

Zavladala je duboka tišina. Klajva je preplavilo toliko zamerki da mu se činilo kao da se međusobno isključuju.

Vernon gurnu svoju praznu čašu preko stola, a kad bi napunjena, reče: „Ne shvatam. On je čist otrov. I sam si to rekao toliko puta.”

„Opak čovek”, složi se Klajv.

„Priča se da će da se upusti u trku za prvo mesto u vladi u novembru. Za zemlju bi bilo strašno kad bi on postao premijer.”

„I ja to mislim”, reče Klajv.

Vernon raširi ruke. „I onda?”

Nastupila je još jedna stanka, dok je Klajv zurio u pukotine na tavanici, sabirajući misli. Napokon je rekao: „Reci mi ovo. Da li misliš da u principu ne valja da muškarci oblače žensku odeću?”

Vernon prostenja. Počinjao je da se ponaša kao pijanac. Mora da je već popio koju pre nego što je došao. „Ma daj, Klajv!”

Klajv je nastavio. „Ti si nekada zagovarao seksualnu revoluciju. Branio si homoseksualce.”

„Ne mogu da verujem šta čujem.”

„Branio si pozorišne predstave i filmove koje su hteli da zabrane. Još koliko prošle godine podržavao si one kretene koji su dospeli na sud jer su sebi čekićem prokucali eksere kroz jaja.”

Vernon se prenu. „Tačnije, kroz penis.”

„Zar nije ovo upravo ona vrsta seksualnog izražavanja koju ti toliko voliš da braniš? U čemu je tačno Garmonijev zločin pa da mora da bude razotkriven?”

„U njegovoj dvoličnosti, Klajv. On je dželat i derikoža, čovek porodičnih vrednosti, pošast za useljenike, kandidate za azil, putnike, ljude sa margine.”

„To je nebitno”, reče Klajv.

„Naravno da je bitno. Nemoj da bulazniš.”

„Ako je u redu biti transvestit, onda je u redu da to bude i rasista. U načelu, nije u redu biti rasista.”

Vernon je uzdahnuo tobože sažaljivo. „Slušaj me...”

Ali, Klajv je pronašao način da se izrazi. „Ako je u redu biti transvestit, onda je u redu da to bude i porodičan čovek. Naravno, u privatnom životu. Ako je u redu biti - ”

„Klajv! Slušaj me. Ti po ceo dan provodiš u svom studiju sanjareći o simfonijama. Nemaš predstavu o čemu se radi. Ako Garmonija ne zaustavimo sada, ako se desi da postane premijer u novembru, veliki su izgledi da će oni pobediti na izborima dogodine. Još pet godina! Biće još više ljudi koji žive ispod granice siromaštva, više ljudi u zatvoru, više beskućnika, više kriminala, više pobuna, kao prošle godine. On podržava vojnu obavezu. Životna sredina će da plati jer će on pre da učini svojim poslovnim prijateljima nego što će da potpiše sporazume o globalnom zagrevanju. On hoće da nas izvede iz Evrope. Ekonomska katastrofa! Tebi je to sve sasvim na mestu” - Vernon tad pokaza prema ogromnoj kuhinji - „ali za većinu ljudi...”

„Pripazi malo”, procedi Klajv, „dok piješ moje vino.” Uzeo je *richebourg* i napunio Vernonu čašu. „Sto pet funti boca.”

Vernon ispi pola čaše. „Upravo o tome i pričam. Sigurno nećeš postati konformista i desničar u zrelim godinama?”

Klajv uzvratu na ovu žaoku sopstvenim ubodom. „Znaš li kuda sve ovo vodi? Ideš Džordžu na ruku. On te je navukao. Iskorišćavaju te, Vernone, iznenađen sam da ne možeš to da vidiš. On mrzi Garmonija jer je bio u vezi sa Moli. Da ima nešto o meni ili tebi, i to bi iskoristio.” Tad Klajv dodade: „A možda i ima. Da li je tebe nekad slikala? U ronilačkom odelu? Ili možda u baletskoj haljinici? Moramo da saopštimo narodu.”

Vernon ustade i vrati koverat nazad, u aktovku. „Svratio sam u nadi da ću od tebe dobiti podršku. Ili da ćeš me barem saslušati s razumevanjem. Nisam očekivao da ćeš me vređati kao stoku.”

Izašao je u predvorje. Klajv je krenuo za njim, ali nije osećao potrebu da se izvinjava.

Vernon je otvorio vrata i okrenuo se. Izgledao je zapušteno, propa-

lo. „Ne razumem”, rekao je tiho. „Mislim da nisi otvoren prema meni. Šta tebi u svemu ovome u stvari smeta?”

Pitanje je moglo biti čisto retoričko. Klajv napravi nekoliko koraka prema prijatelju i odgovori mu. „Smeta mi zbog Moli. Mi ne volimo Garmonija, ali ga je ona volela. On joj je verovao i ona je cenila njegovo poverenje. To je bilo nešto lično između njih dvoje. To su njene slike, i nemaju nikakve veze ni sa mnom ni s tobom, ni sa tvojim čitaocima. Ona bi mrzela to što radiš. Iskreno rečeno, ti je izdaješ.”

A onda, umesto da Vernonu priušti zadovoljstvo da mu zalupi vrata pred nosom, Klajv se okrenuo i otišao prema kuhinji, da večera sam.

Ispred hotela, postavljena uz grubi kameni zid, stajala je duga drvena klupa. Ujutru, posle doručka, Klajv bi tu seo da zašnira gojzerice. Iako mu je nedostajao glavni element za finale, postigao je dva važna koraka u svom traganju. Prvi je bio opštiji: osećao se optimistički. Obavio je okvirni posao u studiju i, premda nije dobro spavao, osećao je razdraganost zbog povratka u svoj omiljeni predeo. Drugi je bio konkretan: znao je tačno šta hoće. Prorađivao je celinu unazad, sluteći da tema leži u fragmentima i nagoveštajima onoga što je već napisao. Prepoznaće ono pravo čim mu se bude ukazalo. U završenom delu melodija će neupućenom uhu zvučati kao da je naznačena ili začeta na nekom drugom mestu u partituri. Iznalaženje nota biće čin nadahnute sinteze. Bilo je to kao da ih već zna, ali ne može još da ih čuje. Poznavao je njihovu zamamnu milozvučnost i melanholičnost. Poznavao je njihovu jednostavnost, a uzor mu je, svakako, bila Betovenova *Oda radosti*. Pogledajmo prvi red - nekoliko koraka gore, nekoliko koraka dole. To bi mogla da bude i melodija neke dečije pesmice. Nema u njoj ni trunke pretencioznosti, a ipak nosi u sebi takvu duhovnu težinu. Klajv je ustao da bi uzeo svoj zapakovani ručak od konobarice, koja mu ga je iznela napolje. Takva je bila uzvišena priroda njegovog poslanja i njegovog stremljenja. Betoven. Kleknuo je na šljunak na parkingu da stavi u ranac sendviče sa narendanim sirom.

Zabacio je ranac o rame i uputio se puteljkom prema dolini. Preko noći, topao talas je prešao preko jezera i inje je već okopnilo sa drveća i livade pored potočića. Sloj oblaka stajao je visoko i bio sasvim siv, svetlost jasna i ravnomerna, staza suva. Uslovi nisu mogli da budu mnogo bolji u poznu zimu. Izračunao je da ima osam sati dnevnog svetla, iako je znao da će, ako se do sumraka spusti iz brda u dolinu, moći da pronađe put do hotela i pomoću lampe.

Imao je, dakle, vremena da se popne na Skafelov vrh, ali je mogao

da odlaže tu odluku dok ne stigne do Eskovog sedla.

Tu negde za vreme prvog sata, pošto je skrenuo na jug, ka Langstratu, uprkos optimizmu osetio je kako ga obavija nelagodnost zbog samotnosti pod vedrim nebom. Bespomoćno je skliznuo u snatrenje, zamršenu priču o nekome ko se krije iza stene, čekajući da ga ubije. Povremeno bi bacio pogled preko ramena. Ovaj osećaj mu je bio dobro poznat, jer je često planinario sam. Uvek je trebalo prevazići nekakav otpor. Bio je to čin volje, rvanje sa instinktom - udaljiti se od blizine ljudi, od sigurnosti skloništa, topline i pomoći. Osećaj za razmeru sviknut na svakodnevne perspektive soba i ulica odjednom se suočio sa neizmernom prazninom. Masa litica koje su se uzdizale nad dolinom nalikovala je na jedan dugačak namrgođen pogled usađen u kamen. Šuštanje i bučanje potoka bili su preteći jezik. Njegov pokolebani duh i svi nagoni porivi govorili su mu da je besmisleno i nepotrebno da produži dalje, da pravi grešku.

Klajv je produžio jer su i kolebljivost i strepnja bile upravo ona stanja - bolesna - od kojih je pokušavao da se izbavi, i dokaz da ga je njegova svakodnevna muka - nadvijenost nad klavirom satima iz dana u dan - naterala da povije kičmu. Biće ponovo veliki, i neustrašiv. Ovde nije bilo pretnje, samo ravnodušja prirodnih sila. Naravno, opasnosti je bilo, ali samo onih uobičajenih i prilično blagih; povreda prilikom pada, gubljenje, nagla promena vremena, noć. Kad ih savlada, vratiće mu se i osećaj kontrole. Uskoro će čovekoliki prizvuci izbledeti sa litica, predeo će poprimiti sopstvenu lepotu i upiti ga u sebe; nezamisliva starost planina i gusta mreža živih bića koja se pružala preko njih podsetiće ga da je i on deo tog poretka i da je u njemu beznačajan, i biće slobodan.

Danas je, međutim, ovaj blagotvorni proces potrajao duže nego obično. Hodao je sat i po vremena i još uvek je ispred sebe primećivao nekakve gromade iza kojih je moglo svašta da se skriva, još je u tmastom licu litica i trave na kraju doline video nejasnu pretnju, i još uvek su ga mučili neki delovi razgovora sa Vernonom. Široka otvorena prostranstva od kojih je očekivao da mu umanje brige, umanjivala su sve: svaki poduhvat je delovao besmisleno. A naročito simfonije: slabašni zamasi, bombastični, na propast osuđeni pokušaji da se sagradi planina od zvuka. Strastveno stremljenje. A za šta? Za novac. Ugled. Besmrtnost. Da bi se porekao nasumičan slučaj koji nas je

doneo na svet i odagna strah od smrti. Zastao je da pritegne pertle na gojzericama. Malo dalje skinuo je džemper i dobro se napio vode iz čuture, pokušavajući da odstrani ukus usoljene haringe koju je nesmotreno pojeo za doručak. A onda je zatekao sebe kako zeva i razmišlja o krevetu u svom sobičku. Ali, nije moguće da je već umoran, a nije mogao ni da se vrati, naročito ne posle svih napora koje je uložio da bi došao ovde.

Stigao je do mosta na potoku i zaustavio se da bi seo. Morao je da donese odluku. Mogao je da pređe preko potoka ovde i da se hitro popne levim obodom doline do prevoja Stejk, ili da nastavi do samog kraja doline, pa da se onda uzverne uz stotinak metara strme padine do Jezikove glavice. Nije baš bio raspoložen za sporo i mukotržno veranje, ali mu se nije dopadala ni mogućnost da odustane iz čiste slabosti, ili zbog godina. Na kraju je odlučio da se drži potoka - napor uspinjanja možda će mu pomoći da se prene iz tromosti u koju beše zapao.

Posle sat vremena stajao je nakraj doline, lice u lice sa prvim strmim usponom, kajući se zbog svoje odluke. Počela je da pljušti kiša, i ma koliko hvaljeno bilo skupo nepromočivo odelo u kojem se s mukom kretao, znao je da će mu od fizičkog napora uspinjanja biti vruće. Izbegavši klizave mokre stene nešto niže, izabrao je stazu preko vrletnih obronaka obraslih travom, i zaista, posle nekoliko minuta znoj mu je već lptao u oči zajedno s kišom. Uznemirilo ga je to što mu se puls toliko ubrzao za tako kratko vreme, i što je zastajki-vao da bi došao do daha svaka tri-četiri minuta. Ovakav uspon trebalo bi da bude u stanju da savlada kao od šale. Otpio je vode iz čuture i odlučno nastavio, koristeći blagodat samoće da naglas stenje i ječi kod svakog težeg koraka.

Da je bio sa još nekim, možda bi se našalio na račun poniženja koja sa sobom donosi starenje. Ali trenutno u Engleskoj nije imao bliskih prijatelja koji bi s njim delili ovaj poriv. Svi koje je poznavao bili su savršeno zadovoljni i bez divljine - restoran van grada, Hajd park u proleće, to je sve što im je od prirode uopšte bilo potrebno. Ni u kom slučaju nisu mogli da tvrde da su potpuno živi. Vreo, moker, zadihan, naprezao se da dođe do daha i sručio se na travnati greben i ležao tu, hladeći lice u busenu dok mu je kiša tukla o leđa, proklinjući prijatelje zbog njihove učmalosti, odsustva žudnje za životom. Izneverili

su ga. Niko nije znao gde je on, a niko nije ni mario.

Pošto je pet minuta slušao kako mu kiša dobuje po platnu nepromočivog odela, ustao je i nastavio da se penje. A da li je Jezerska oblast zaista prava divljina? Okrnjena je prisustvom tolikih šetača, a njen svaki i najbeznačajniji ćošak obeležen je i hvaljen na sva zvona. Zapravo i nije ništa više od jedne džinovske mrke fiskulturne sale, a ovaj uspon svodi se na niz zatavljenih zidnih prečaga. Ovo je gimnastika na kiši. Neke još zamornije misli saletale su ga dok se kretao prema prevoju, ali kako se penjao sve više a uspon postajao manje strm, kako je kiša jenjavala a dugačak procep u oblacima propuštao mršavu utehu u vidu slabašne sunčeve svetlosti, konačno je počelo da se ostvaruje - počeo je da se oseća dobro. Možda je to bilo samo zbog dejstva endorfina koji su se oslobodili prilikom naprezanja mišića, ili jednostavno zato što je uhvatio ritam. Ili možda jer je nastupio onaj blaženi trenutak na planinarenju, kad se stigne do klanca i otpočne s prelaskom preko razvođa, dok novi vrhovi i doline iskrsavaju pred očima - Veliki kraj, Eskova čuka, Baufel. Planine su sada bile predivne.

Skoro na ravnom, sada je grabio dugim koracima preko busenja trave ka stazi kojom odozdo obično pristižu planinari iz Langdejla. Leti je na toj deonici vladala očajna gužva, ali se danas tu našao samo jedan usamljeni planinar u plavom koji je prelazio široku голу padinu, hitajući odlučno prema Eskovom sedlu, kao da treba da se sastane s nekim. Dok se primicao, Klajv je primetio da se radi o ženi, što ga je navelo da se uživi u ulogu njenog čoveka, onog do kog je, kako je delovalo, toliko žudela da stigne: čekao ju je kod samotnog gorskog jezerceta, pozvao je po imenu dok se približavala, izvadio iz ranca šampanjac i dve izdužene srebrne čaše, i krenuo joj u susret... Klajv nikada nije imao ljubavnicu, pa čak ni ženu, koja je volela da planinari. Suzi Marselan, koja je uvek bila orna za nove poduhvate, jednom je došla s njim u Ketskils, gde se pokazala kao bespomoćan izgnanik sa Menhetna, komično se žaleći celog dana na bubice, žuljeve i nedostatak taksija.

Kad je stigao do staze, ona žena je bila na pola milje ispred njega i počela da skreće udesno, ka Alenovim liticama. Zaustavio se da bi je pustio da odmakne, kako bi imao prostranu visoravan samo za sebe. Pukotina na nebu i dalje se otvarala, a iza njega, na Rostvejtovoj

padini, snop svetlosti preko papratišta vraćao je dobar glas smeđoj boji sa vatrenim prelivima crvenog i žutog. Spakovao je nepromočivo odelo, pojeo jabuku i razmišljao o svojoj ruti. Sada je bio raspoložen za penjanje na Skafelov vrh, u stvari je jedva čekao da krene. Najbrži put do gore vodio je preko Eskovog sedla, ali sad kad se raskravio palo mu je na um da produži na severozapad, spusti se do Orošenog jezera, pa opet dole, prevojem Lestvice, da bi krenuo na uspon najdužim putem, stazom poznatom kao Prolaz. Ako se bude spustio ispod Velikog kraja i krenuo nazad istim putem kojim se i penjao, preko Langstrata, stići će u hotel do sutona.

I tako se lagano zaputio prema širokom, primamljivom vencu Eskovog sedla, osetivši da se u fizičkom smislu, na kraju krajeva, i nije toliko promenio od svoje tridesete godine, i da ga ne koče mišići, nego um. Kako su mu noge jake sada, kad mu se popravilo raspoloženje!

Obilazeći široke useke od erozije koju su izazvali planinari, krenuo je zaobilaznim putem do grebena koji se uzdizao tu, odmah ispred njega i, kao što je često bivalo, razmišljao o svom životu u novom svetlu, naslađujući se nedavnim sitnim uspesima: ponovnim objavljivanjem jedne njegove rane orkestarske kompozicije na disku, pominjanjem njegovog opusa u nedeljnom izdanju izvesnih novina u tonu koji se graničio sa strahopoštovanjem, mudrim i duhovitim govorom koji je održao prilikom dodele nagrade za komponovanje jednom zanemalom đaku. Klajv je razmišljao o svom opusu u celini: kako raznoliko i bogato mu je izgledao kad god je imao vremena da pridigne glavu i sagleda ga u široj perspektivi, kako je na apstraktan način predstavljao celokupnu istoriju čitavog njegovog života. A još uvek je imao toliko toga da uradi. S nežnošću je razmišljao o ljudima iz svog života. Možda je bio previše krut prema Vernonu, koji se samo trudio da spase svoje novine i zaštiti zemlju od Garmonijeve nemilosrdne politike. Telefoniraće Vernonu večeras. Njihovo prijateljstvo suviše je važno da bi bilo izgubljeno zbog jedne jedine svađe. Sigurno bi mogli da se saglase da su različiti i da nastave da budu prijatelji.

Sa ovim dobrodušnim mislima konačno je stigao do grebena, odakle mu se otvarao pogled na dugu padinu prema Lestvicama, a od prizora koji je ugledao uzviknu, sav besan. Raštrkana na površini od kilometar i po ili još više, obeležena bleštavim narandžastim,

plavim i zelenim fluorescentnim tačkama, nalazila se grupa planinara. Bili su to školarci, otprilike stotinu njih, koji su se u koloni spuštali prema gorskom jezercetu. Trebalo bi mu najmanje sat vremena da ih sve zaobiđe. Predeo se preobrazio istog trena, postao je ukroćen, sveden na zakrčeno i izgaženo panoramsko izletišće. Ne dopuštajući sebi da previše razmišlja o starim temama kojima se nekad bavio - besmislenosti i vizuelnom ruglu fluorescentnih kabanica, ili zašto ljudi imaju potrebu da se šetaju u tako neprijatno velikim grupama - okrenuo se nadesno, prema Alenovim liticama, i istog trenutka kad mu se grupa izgubila iz vida opet mu se povratilo dobro raspoloženje. Poštedeće sebe žustrog uspona na Skafelov vrh, a umesto toga vratiće se u dolinu bez žurbe preko grebena i niz Tornitvejtovu padinu.

Za nekoliko minuta, činilo mu se, već je stajao na vrhu litice da bi povratio dah, čestitajući sebi na promeni plana. Predstojala mu je šetnja koja je u Vejnrajtovim *Južnim liticama* opisana kao „puna zanimljivosti”; staza se uspinjala i ponirala uz gorska jezerceta, prelazila preko močvarišta, stenovitih proplanaka i kamenitih zaravni da bi stigla do vrhova Glaramare. Bio je to prizor koji ga je smirio pre nedelju dana dok je tonuo u san.

Hodao je četvrt sata, i upravo se peo uz obronak koji se završavao velikom naherenom prošaranom stenovitom pločom kad se ono napokon obznanilo, baš kad je priželjkivao: uživao je u samoći, osećao se srećnim u svom telu, um mu je prijatno odlutao, kad je začuo muziku za kojom je tragao, ili je barem čuo nit koja je vodila do njene forme.

Došla je kao poklon; neka velika siva ptica prhnula je uz glasan krik upozorenja dok se približavao. Dok se podizala u visinu i kružila nad dolinom ispustila je piskutav zvuk od tri tona koji je prepoznao kao inverziju stava koji je već napisao u partituri za pikolo-flautu. Kako elegantno, kako jednostavno. Obrnuti redosled naveo ga je na pomisao o jednostavnoj i divnoj pesmi u četvoročetvrtinskom taktu koju je bezmalo mogao da čuje. Ali ne sasvim. Ukazao mu se prizor stepeništa koje se nizalo, klizeći nadole - od tavanskog otvora, ili od vrata lakog aviona. Svaka nota se preklapala i ukazivala na sledeću. Čuo ju je, bila je tu, a onda je nestala. Video je odsev odbegle slike koji ga je kinjio, i čuo zov tužne kratke melodije koji je iščezavao. Takva

sinestezija bila je pravo mučenje. Ti tonovi idealno su se prožimali, melodija se ljujgala na malim uglanim šarkama kroz savršeni luk. Skoro je mogao ponovo da je čuje dok je stizao na vrh uglaste stenovite ploče i zastao da iz džepa uzme beležnicu i pisaljku. Nije bila sasvim tužna. Bilo je u njoj i neke radosti, optimističkog razrešenja uprkos svemu. Hrabrosti.

Počeo je nečitko da ispisuje fragmente onoga što je čuo, nadajući se da će uspeti da pretoči i ostatak, kad je začuo neki drugi zvuk, koji nije zamislio, niti je bio ptičji zov, već romor ljudskog glasa. Bio je toliko usredsređen da je skoro odoleo iskušenju da podigne pogled, ali nije mogao da izdrži. Provirivši preko vrha ploče koja je štrčala nad procepom od svojih sto metara, pogledao je dole, na minijaturno jezerce koje jedva da je bilo veće od velike lokve. Na travi koja je obrubljivala njegovu drugu stranu bila je ona žena koju je video kako žurno promiče, žena u plavom. Okrenut ka njoj, i govoreći dubokim, ujednačenim brundavim tonom, stajao je neki muškarac koji nije bio odeven nimalo prikladno za pešačenje. Lice mu je bilo dugačko i suvonjavno, kao kod neke životinje s rilom. Nosio je stari sako od tvida, sive flanelne pantalone i ravni platneni kačket, s komadom prljavog belog platna zamotanim oko vrata. Možda je to neki ratar brđanin, ili prijatelj koji je prezirao planinarenje i svu tu opremu a došao je tu gore da se sastane s njom. Baš onako kako je Klajv malopre zamišljao.

To nemalo iznenađenje, te živopisne prilike među stenjem, kao da su se stvorile tu samo zbog njega. Kao da su to dvoje bili glumci koji su upriličili prizor čije je značenje on trebalo da pogodi, kao da nisu bili sasvim ozbiljni, već su se samo pretvarali da ne znaju da ih on posmatra. Šta god da su naumili, Klajvu je kroz glavu odmah prošla misao jasna kao neonski znak: *Ja nisam ovde.*

Sagnuo se i nastavio da beleži. Ako sada uspe da stavi na papir poznate elemente, mogao bi tiho da se skloni na neko drugo mesto, dalje na grebenu, i poradi na ostatku. Prenebregnuo je glas žene kad ga je čuo. Već mu je bilo teško da uhvati ono što je izgledalo tako jasno pre samo jednog minuta. Batrgao se nakratko, a onda ga je ponovo uhvatio, to zastrto svojstvo, tako očigledno dok je bilo pred njim, a tako neuhvatljivo onog trena kad bi mu popustila pažnja. Precrtavao je note čim bi ih stavio na papir, ali kad je čuo kako se ženin

glas podiže do iznenadnog krika, ruka mu se sledila.

Znao je da pravi grešku, znao je da treba da produži sa zapisivanjem, ali je ponovo provirio preko stene. Ona je sada bila licem okrenuta prema Klajvu. Mogla je imati blizu četrdeset godina. Imala je sitno, tamno, dečaćko lice i crnu kovrdžavu kosu. Znači, ona i taj muškarac se poznaju, pošto su se prepirali - radilo se, najverovatnije, o bračnoj svađi. Ona je spustila svoj ranac na zemlju i stajala u prkosnom stavu, raširenih nogu, s rukama na bokovima, glave blago za bačene unazad. Muškarac je zakoračio prema njoj i uhvatio je za lakat. Otrgla mu se, oštro povlačeći ruku nadole. Onda je nešto viknula, podigla ranac i pokušala da ga namakne na ramena. Ali, i on ga je uhvatio i počeo da ga vuče. Natezali su se nekoliko sekundi, razvlačeći ranac tamo-amo. Onda ga se dokopao muškarac i jednim jedinim prezrivo pokretom, pukim zamahom zgloba, zavrtao ga u jezerce gde je ostao da pluta napola potopljen, lagano tonući.

Žena je u dva koraka hitro zagazila u vodu, a onda se predomislila. Kad se ponovo okrenula, muškarac je još jednom pokušao da je uhvati za ruku. Za sve to vreme razgovarali su, prepirući se, ali su njihovi glasovi dopirali do Klajva u isprekidanim odjecima. Ležao je na svojoj naherenoj ploči, s pisaljkom među prstima i beležnicom u drugoj ruci, i uzdahnuo. Da li ipak da se umeša? Zamišljao je sebe kako strčava dole. U trenutku kad bi stigao do njih predstojale bi razne mogućnosti: muškarac bi mogao da pobegne; žena bi bila zahvalna i onda bi se zajedno spustili do glavnog puta pored Sitolera. Čak i ovaj najmanje verovatan ishod uništio bi mu krhku inspiraciju. Muškarac bi, mnogo verovatnije, preusmerio agresiju na Klajva dok bi žena samo gledala, bespomoćna. Ili zadovoljna, jer je i to bilo moguće; možda su u bliskoj sprezi, možda bi se oboje ustremili na njega jer je dao sebi za pravo da se umeša.

Žena je ponovo kriknula i Klajv, koji je ležao priljubljen uza stenu, zatvori oči. Izmicalo mu je nešto dragoceno, pravi mali dragulj. Postojala je još jedna mogućnost: da je, umesto što se popeo ovamo, odlučio da se spusti do Lestvica, pored školara u fluorescentnim kabanicama, da bi krenuo Prolazom do Skafelovog vrha. Tada bi sve to što se ovde dešava moglo da se odvija svojim tokom. Njihova sudbina, njegova sudbina. Dragulj, melodija. Njena važnost ga je pritiskala. Toliko toga je zavisilo od nje: simfonija, proslava, njegov

ugled, oda radosti jednom žalobnom stoleću. Nije sumnjao da bi ono što je donekle čuo moglo da iznese teret. U toj jednostavnosti ležao je svekoliki autoritet njegovog životnog opusa. Van svake sumnje, nije to bila ni muzika koja je naprosto čekala da bude otkrivena; dok ga nisu prekinuli, on ju je uistinu *stvarao*, smišljao, nadovezujući se na zov ptice, koristeći prednost budne pasivnosti uposlenog stvaralačkog uma. Sada se jasno ukazivala nužnost izbora: ili će se spustiti dole i zaštititi ženu, ako joj je zaštita potrebna, ili će se iskrasti odatle padinom Glaramare da pronađe neko skrovito mesto gde bi nastavio s radom - ako već nije izgubljen. Nije mogao da ostane tu skrštenih ruku.

Na zvuk besnog uzvika otvorio je oči i privukao se gore da ponovo pogleda. Muškarac ju je držao za zglob i pokušavao da je odvuče oko jezerceta do zaklona od okomite stene koji se nalazio upravo ispod Klajva. Grabila je po zemlji slobodnom rukom, možda tražeći kamen koji bi upotrebila kao oružje, ali je njemu to samo olakšavalo da je vuče dalje. Njen ranac je potonuo, izgubivši se iz vida. Sve vreme joj je nešto govorio, a glas mu se ponovo vratio na ono neprekidno, jednolično brundanje. Ona je odjednom počela da preklinje plačnim glasom i Klajv je tačno znao šta mu je činiti. Još dok se spuštao niz padinu shvatio je da je njegovo oklevanje bilo lažno. Odluku je doneo još u trenutku kad su ga prekinuli.

Kad je izbio na zaravan, požurio je putem kojim je došao, a onda se spustio niz zapadni obronak grebena, obilazeći ga u velikom luku. Dvadeset minuta kasnije pronašao je stenu sa ravnim vrhom koja je mogla da posluži kao sto i stao pogrbljen nad svojim škrobotinama. Tu više nije bilo skoro ničega. Pokušavao je da ponovo prizove melodiju, ali mu je koncentraciju remetio jedan drugi glas, uporan, unutrašnji glas sopstvenog opravdavanja: šta god da se iz toga moglo izroditi - nasilje, ili pretnja nasiljem, njegovo smeteno izvinjavanje ili, u krajnjem slučaju, izjava policiji - da je prišao onom paru, krunski trenutak u njegovoj karijeri bio bi uništen. Melodija ne bi opstala posle takve psihičke pometnje. S obzirom na širinu grebena i brojne staze koje su ga presecale, kako je lako mogao da ih izbegne. Bilo je to kao da nije tu. Nije tu. On je u svojoj muzici. Njegova sudbina, njihova sudbina, odvojene staze. To ga se ne tiče. Tiče ga se ovo, i nije lako, ali on ni od koga ne traži pomoć.

Napokon je uspeo da se smiri i krenuo je da radi ispočetka. Tu su ona tri tona ptičjeg zova, ovde su izokrenuti za pikolo-flautu, a ovde je početak isprepletanih stepenica koje su se nizale...

Ostao je tu sat vremena, zguren nad svojim pisanijem. Na kraju je stavio beležnicu u džep i krenuo brzim koracima, držeći se svejednako zapadne strane grebena, da bi se ubrzo spustio do padina. Trebalo mu je tri sata da se vrati do hotela i upravo kad je stigao, kiša je ponovo počela da pada. Razlog više da otkáže ostatak boravka, spakuje torbu i zamoli konobaricu da mu pozove taksi. Dobio je od Jezerske oblasti ono što je želeo. Moći će opet da radi u vozu, a kad stigne kući preneće na klaviru ovaj uzvišeni niz nota i divnu harmoniju koju je zapisao, i osloboditi njenu lepotu i tugu.

Sigurno ga je stvaralačko uzbuđenje nagnalo da se ushoda gore-dole po pretrpanom hotelskom baru dok je čekao taksi, zastajući tu i tamo da pogleda prepariranu lisicu šćućurenu među svojim večno mladim lišćem. Zbog uzbuđenja je nekoliko puta izašao napolje da vidi da li mu stižu kola. Jedva je čekao da ode iz doline. Kad su mu javili da mu je stigao taksi, požurio je napolje i bacio torbu na zadnje sedište, pa rekao vozaču da požuri. Hteo je da ode što pre, čeznuo je da se ukrca u voz koji grabi ka jugu, što dalje od Jezera. Ponovo je priželjkivao anonimnost grada i zatočenost u svom studiju i - razmislio je o tome vrlo savesno - sigurno se osećao tako zbog uzbuđenja, a ne zbog stida.

IV

i

Rouz Garmoni se probudila u pola sedam i, još pre nego što je otvorila oči, u svesti, na vrh jezika, bila su joj imena troje dece: Leonora, Džon, Kendi. Pazeći da ne uznemiri muža, iskrala se iz kreveta i krenula da uzme kućni ogrtač. Sinoć je pred spavanje ponovo pročitala zabeleške, a po podne se sastala sa Kendinim roditeljima. Druga dva slučaja bila su rutinska: dijagnostička bronhoskopija zbog udahnutog zrna kikirikija i umetanje grudne drenaže zbog plućnog apscesa. Kendi je bila sasvim mala devojčica poreklom sa Kariba, kojoj je majka začušljavala kosu unazad i vezivala je vrpcom sve vreme, tokom mučne kolotečine duge bolesti. Otvorena operacija srca trajala najmanje tri, a možda i pet sati, uz neizvestan ishod. Njen otac držao je bakalnicu u Brikstonu i na viđenje s doktorkom doneo košaru punu ananasa, manga i grožđa - žrtvene ponude koje treba da umilostive okrutnog boga noža.

Opojni miris tog voća ispunjavao je kuhinju kada je gospođa Garmoni ušla da napuni čajnik. Dok se voda grejala, prošla je uskim hodnikom stana do svoje radne sobe i spakovala torbu, zastavši da još jednom pregleda zabeleške. Uzvratila je poziv predsedniku Stranke, zatim je napisala poruku svom odraslom sinu koji je spavao u gostinskoj sobi, a onda se vratila u kuhinju da spremi čaj. Odnela je šolju do kuhinjskog prozora i, ne pomerajući čipkanu zavesu, pogledala dole, na ulicu. Prebrojala ih je osmoro na pločniku ulice Lord Nort, troje više nego juče u isto vreme. Još nije bilo traga od televizijskih kamera, ali ni policajaca koje je obećao ministar unutrašnjih poslova lično. Trebalo je da natera Džulijana da ostane u Karlton Gardensu, a ne da bude ovde, u njenom starom stanu. Ovi su navodno bili suparnici, ali su stajali zajedno u raštrkanim grupicama ćaskajući, kao ljudi koji se u letnje večeri okupljaju ispred pabova. Jedan od njih klečao je na zemlji, pričvršćujući nešto na nekakvu aluminijumsku šipku. Zatim je ustao, preleteo pogledom prozore i kao

da ju je spazio. Posmatrala je, bez ikakvog izraza, dok je fotokamera poskakivala i izduživala se kao teleskop prema njoj. Kad se našla skoro u istoj ravni s njenim licem, sklonila se od prozora i krenula gore da se obuče.

Posle četvrt sata ponovo je provirila, ovoga puta sa prozora salona na drugom spratu. Osećala se upravo onako kako je volela da se oseća pre napornog dana u dečijoj bolnici: pribrana, čila, nestrpljiva da krene s poslom. Sinoć nije bilo gostiju, nije se pilo vino za večeru, provela je jedan sat nad beleškama, sedam sati ničim narušenog sna. Ne bi dopustila da joj bilo šta pokvari takvo raspoloženje, tako da je netremice gledala onu grupu dole - sada ih je bilo devetoro - sa uzdržanom opčinjenošću. Onaj čovek je spustio svoju produženu šipku i prisionio je uz ogradu. Jedan je donosio kafu na poslužavniku iz kioska na Horsferi Roudu. Šta se uopšte nadaju da će dobiti što već nemaju? I to tako rano ujutru. Kakvo bi zadovoljstvo mogli imati od ovakvog posla? I zašto toliko liče među sobom, ti obijači pragova, kao da su ih zahvatili iz iste barice ljudskih gena? Krupnih lica, jakih čeljusti, nasrtljivi muškarci u kožnim jaknama koji govore s istim naglaskom, čudnom mešavinom lažnog koknija i lažne otmenosti, uz isto molećivo, napadno zavijanje: 'vamo, ovuda molim vas, gospođo Garmoni! Rouz!

Sada već potpuno obučena i spremna da krene, ponela mu je čaj i jutarnje novine u zamračenu spavaću sobu. Zastala je oklevajući podno kreveta. U poslednje vreme dani su mu bili toliko strašni, da nije imala srca da ga probudi u još jedan. Sinoć se dovezao iz Viltšira, a onda je do kasno sedeo pijući skoč, znala je, i gledajući na videu Bergmanovu *Čarobnu frulu*. Zatim je povadio sva pisma Moli Lejn, ona u kojima je tako bezumno puštao na volju svojim grotesknim žudnjama. Hvala Bogu da je ta epizoda gotova, hvala Bogu da je ta žena mrtva. Pisma su još uvek ležala razbacana po tepihu, moraće da ih skloni pre nego što dođe spremačica. Na jastuku se videlo samo njegovo teme - pedest dve mu je, a kosa mu je još uvek crna. Razbarušila ju je nežno. Ponekad, na viziti, neka sestra bi tako probudila dete koje je trebalo da pregleda, i Rouz je uvek bila dirnuta za vreme tih sekundi zbunjenosti u očima nekog dečaćića, dok bi shvatao da nije kod kuće i da ta ruka nije majčina.

„Dragi”, prošaputala je.

Glas mu je bio prigušen od zimskog jorgana. „Jesu li već napolju?“
„Devetoro njih.“

„Jebi ga.“

„Moram da bežim. Nazvaću te. Evo ti ovo.“

Sklonio je posteljinu s lica i podigao se da sedne. „Naravno. Ona devojčica. Kendi. Srećno.“

Poljubili su se ovlaš u usta dok mu je stavljala šolju u ruke. Položila mu je ruku na obraz i podsetila ga na pisma na podu. Onda je tiho izašla i sišla dole da telefonira u bolnicu, svojoj sekretarici. U hodniku je obukla debeli vuneni kaput, pogledala se u ogledalu i upravo je htela da uzme tašnu, ključeve i maramu kad se predomislila i vratila gore. Zatekla ga je kao što je i očekivala, na leđima, raširenih ruku, utonulog u dremež, dok se čaj hladio pored gomile dopisa iz njegovog ministarstva. Prošle nedelje nije bilo vremena, uz ovu krizu i te fotografije koje je trebalo da objave sutra, u petak, naprosto nije bilo ni trenutka kad je s njim mogla ili htela da popriča o svojim slučajevima i, mada je znala da je pamćenje imena stara političarska veština, bila je dirnuta što se potrudio. Potapšala ga je po ruci i prošaptala.

„Džulijane.“

„O, Bože“, rekao je on ne otvarajući oči. „Prvi sastanak je u pola devet. Moraću da prođem pored tih zmija.“

Govorila je glasom kojim je obično smirivala očajne roditelje: više lagano, vedro, lepršavo nego ozbiljno. „Biće dobro, sve će biti dobro.“

Nasmešio joj se, nimalo uveren. Nadvila se nad njega i prošaptala mu na uvo: „Veruj mi.“

Dole se još jednom pogledala u ogledalu. Zakopčala je svu dugmad na kaputu i namestila maramu tako da joj dopola skriva lice. Uzela je torbu i krenula da izađe iz stana. Dole, u predsoblju, zastala je kod vrata s rukom na bravi, spremajući se da ih otvori i jurne do kola.

„Oj! Rouzi! Ovamo! Sad izgledajte tužno, molim vas, gospođo Garmoni!“

Otprilike u isto vreme, tri milje zapadno, Vernon Halidej se budio, a onda ponovo tonuo u san u kojem je trčao, ili se sećao kako trči, a ta sećanja su oživela u obliku sna, snolika sećanja kako trči niz hodnike po prašnjavom crvenom tepihu prema sali za sastanke, *kasni*, opet kasni, kasni do granice bezobrazluka, kako trči sa prethodnog sastanka na ovaj, uz još sedam koje treba da odradi do ručka, spolja naoko hodajući, iznutra jureći bezglavo, cele sedmice, iznoseći argumente pred razjarene gramatičare, a zatim i pred sumnjičavi upravni odbor *Sudije*, njegovo osoblje, njegove advokate a zatim i svoje sopstvene, i pred ljude Džordža Lejna i Novinski odbor i televizijsku publiku uživo, i u bezbrojnim zagušljivim studijima radio-stanica koje je bilo nemoguće zapamtiti. Vernon je obrazložio svoj argument javnog interesa za objavljivanje fotografija skoro isto onako kao što ga je izložio Klajvu, ali slatkorečivo, mnogo opširnije i brže, uverljivije i određenije i uz obilje primera, sa kolač-dijagramima, blok-dijagramima, tabelama i utešnim ranijim slučajevima. Ali, uglavnom je trčao, provlačio se do taksija preko zakrčenih ulica izlažući se opasnosti, pa izlazio iz taksija i ulazio u mermerna predvorja i liftove, pa iz liftova u hodnike koji su se iscrpljujuće penjali gore, zbog čega je usporavao, i još više kasnio. Probudio se na tren i primetio da je njegova žena Mendi već ustala iz kreveta, a onda su mu se oči sklopile i opet je bio tamo, podižući aktovku visoko dok se probijao gazeći kroz vodu, krv, ili suze koje su se razlivala po crvenom tepihu koji ga je doveo do nekog amfiteatra, gde se popeo na podijum da bi obrazložio svoje argumente, dok je svuda oko njega vladala tišina koja se uzdizala poput gigantskih sekvoja, a u mraku, desetine očiju koje su odvrćale pogled i neko ko se udaljavao od njega preko cirkuske piljevine, neka prilika koja je izgledala kao Moli ali se nije odazivala kad ju je pozvao.

Konačno se potpuno razbudio u spokoju jutarnjih zvukova - ptičje

pesme, dalekih glasova s radija u kuhinji, prigušenog zatvaranja vrata ormara. Zbacio je pokrivače sa sebe i ležao na leđima nag, osećajući kako mu vazduh od centralnog grejanja suši znojem orošene grudi. Snovi su mu naprosto bili kaleidoskopski presek sedmi-ce, pravi odraz brzine i emotivnih zahteva, ali nisu sadržali - sa ne-verovatnom pristrasnom predrasudom nesvesnog - plan igre, princip čija ga je razvojna logika zapravo održavala pri zdravoj pameti. Sutra, u petak, bio je dan za objavljivanje, uz jednu sliku koju će za-držati do ponedeljka da bi se priča održala u životu. A priča je kiptela od života, noge su joj se ritale na sve strane, a jurila je brže čak i od Vernona. Već danima, otkako je sudska zabrana uklonjena, *Sudija* je rastezao priču o Garmoniju, potpirujući i izoštravajući radoznalost javnosti, tako da su fotografije koje još niko nije video postale ikona političke kulture, od Parlamenta do paba, predmet sveopšte raspra-ve, tema kod koje nijedan ozbiljan igrač nije smeo da ostane bez svog mišljenja. Novine su izveštavale o sudskim bitkama, ledenoj podršci kolega iz državnog bratstva, premijerovoj usplahirenoj zbu-njenosti, „ozbiljnoj zabrinutosti” starijih pripadnika opozicije, i razmiš-ljanjima vrljih velikana. *Sudija* je širom otvorio svoje stranice javnim optužbama onih koji su se protivili objavljivanju, a finansirao je i tele-vizijsku debatu o potrebi za zakonom o privatnosti.

Uprkos oprečnim mišljenjima, postignuta je opšta saglasnost da je *Sudija* pristojna novina s borbenim duhom, te da je ova vlada već predugo na vlasti i da je finansijski, moralno i seksualno iskvarena, a da je Džulijan Garmoni njen tipični predstavnik, i prezira vredna osoba čija glava pod hitno treba da se nađe na pladnju. Za nedelju dana prodaja je skočila za sto hiljada, a urednik je prilikom iznošenja argumenata kod starijih urednika nailazio više na ćutanje nego na protivljenje; u potaji su svi želeli da on tera dalje, sve dok se njihovo načelno neslaganje unosi u zapisnik. Vernonova argumentacija je prevagnula jer su svi, uključujući i sitne novinarčiče, sada uvideli da mogu da prođu na oba koloseka - da spasu novine, a pritom ostanu neukaljane savesti.

Protegao se, stresao, zevnuo. Ostalo je još sedamdeset pet minuta do prvog sastanka i uskoro će ustati da se obrije i istušira, ali ne još, ne sad kad je uživao u jedinim mirnim i nepomućenim trenucima dana. Njegova obnaženost naspram čaršava; raskalašno zapletena

posteljina oko nožnog članka i pogled na sopstveno spolovilo, u njegovim godinama još uvek ne sasvim zaklonjeno ispupčenjem i rasponom stomaka, probudili su maglovite seksualne primisli koje su mu proletele glavom kao letnji oblaci u daljini. Ali, Mendi će upravo krenuti na posao, a njegova najnovija prijateljica Dana, koja radi u Donjem Domu, u inostranstvu je do utorka. Okrenuo se na bok i upitao da li da se upusti u masturbaciju, da li bi mu dobro došlo da pročisti um pre posla koji mu predstoji. Napravio je nekoliko odsutnih poteza, a onda odustao. Poslednjih dana kao da mu je nedostajala posvećenost i jasnoća ili praznina uma, a i sama ta radnja je delovala nekako čudno zastarela i neizvodljiva, kao kad bi se vatra palila trljanjem dva pruta.

Osim toga, u Vernonovom životu u poslednje vreme bilo je toliko tema za razmišljanje, toliko toga iz stvarnog sveta bilo je tako uzbudljivo da je čista mašta s tim teško mogla da se meri. Ono što je rekao, što će reći, kako je prošlo, sledeći potez, raspleteni ishodi uspeha... U zgusnutom zamahu sedmice, sa skoro svakim satom Vernonu su se obznanjivali novi aspekti lične moći i potencijala, a kad su njegovi darovi za ubeđivanje i planiranje počeli da daju rezultate, osetio se velikim i dobroćudnim, možda pomalo nemilosrdnim ali u suštini dobrim, sposobnim da izdrži sam, protiv matice, gledajući iznad glava svojih savremenika, znajući da će uskoro da uobličiti sudbinu svoje zemlje i da je kadar da podnese odgovornost. I više od toga - bilo mu je potrebno to vreme, njegovim darovima bilo je *potrebno* vreme koje nijedna druga pleća nisu mogla da ponesu. Ko bi drugi bio u stanju da nastupi tako odlučno kad je Džordž, skrivajući svoj identitet iza agenta, izašao na otvoreno tržište sa slikama? Osam drugih novina dalo je ponude i Vernon je morao da učetvorostruči početnu cenu da bi dobio posao. Sad mu je izgledalo čudno to što ga je još nedavno mučila utrnulost lobanje i osećaj nepostojanja, koji je u njemu budio strahove od ludila i smrti. Molina sahrana ga je dobro prodrmala. Sada su ga svrha i postojanje ispunili sve do vrhova prstiju. Priča je živa, a i on.

Ali, jedna sitnica pomućivala mu je potpunu sreću: Klajv. Tako često mu se obraćao u mislima, izoštravajući argumente, dodajući sve ono što je trebalo da kaže one noći, da je skoro uverio sebe da je pridobio svog starog prijatelja, baš kao što je trijumfovao nad dinosaurusi-

ma u upravnom odboru. Ali, nisu razgovarali od njihove svađe, i Vernon se sve više brinuo kako se primicao dan objavljivanja. Da li se Klajv prepustio mračnim mislima, ili je bio besan, ili se zaključao u studio, izgubljen u radu i nesvestan javnih zbivanja? U nekoliko navrata tokom nedelje Vernon je pomislio da ugrabi koji minut kad ostane sam da mu telefonira. Ali, brinuo se da bi novi Klajvov napad mogao da ga poljulja na sastancima koji su mu predstojali. Vernonu je sad pao pogled na telefon kraj uzglavlja, s one strane nabacanih i presavijenih jastuka, i naglo je ispružio ruku. Biće najbolje da ne dopusti da zbog smotrenosti ponovo ispadne kukavica. Morao je da spase to prijateljstvo. Najbolje je da to učini dok je pribran. Već je čuo kako telefon zvoni kad je primetio da je tek osam i petnaest. Uveliko prerano. Naravno, nešto u napipavanju i kloparanju prilikom Klajvovog javljanja ukazivalo je na skoro potpunu oduzetost razbije-nog sna.

„Klajv? Ovde Vernon.”

„Šta?”

„Vernon. Probudio sam te. Izvini...”

„Ne, ne. Nisi, uopšte. Baš sam stajao nešto tu, nešto sam se zamislio...”

U slušalici se čulo šuštanje čaršava dok se Klajv nameštao u krevetu. Zašto tako često lažemo preko telefona kad nas zateknu da spavamo? Branimo li to svoju ranjivost? Kad se ponovo oglasio, nije zvučao toliko nezgrapno.

„Mislio sam da ti se javim, ali imam probe u Amsterdamu iduće nedelje.

Radim kao sumanut.”

„I ja”, reče Vernon. „Nisam imao slobodan ni minut ove nedelje. Slušaj, hteo sam opet da popričam s tobom o onim fotografijama.”

Nastupila je stanka. „Aha, da. Onim. Pretpostavljam da ideš dalje.”

„Ispitao sam mnoga mišljenja i postigli smo saglasnost da treba da ih objavimo. Sutra.”

Klajv je blago pročistio grlo. Zaista je zvučao krajnje opušteno. „Eto, ja sam ti rekao šta sam imao da kažem. Moraćemo samo da prihvatimo da se razlikujemo.”

Vernon reče: „Ne bih voleo da se to ispreči među nama.”

„Naravno da neće.”

Razgovor je prešao na druge teme. Vernon je, naravno, u grubim crtama prepričao svoju sedmicu. Klajv mu je ispričao kako je radio noćima, kako mu simfonija odlično napreduje i kako je bila dobra zamisao da ode na planinarenje po Jezerskoj oblasti.

„A, da”, reče Vernon. „Kako je bilo tamo?”

„Pešaćio sam po onom delu koji se zove Alenove litice. Tu sam dobio pravi izliv čiste inspiracije, vidiš, jedna melodija...”

U tom trenutku Vernon je primetio signal za drugi poziv. Dvaput, triput, a onda je prestao. Neko iz njegove kancelarije. Verovatno Frenk Diben. Ovaj dan, poslednji i najvažniji dan, počeo je da se zahuktava. Seo je nag na ivicu kreveta i zgrabio ručni sat da ga uporedi sa budilnikom. Klajv se ne ljuti na njega, dakle to je u redu, i sad je već morao da krene.

„... nisu mogli da me vide tamo gde sam bio i izgledalo je ružno, ali sam morao da odlučim...”

„Mhm”, ponavljao je Vernon otprilike na svakih pola minuta. Rastegao je gajtan od slušalice do samog kraja, stojeći na jednoj nozi, a drugom hvatajući čist veš sa gomile. Tuš otpada. Kao i brijanje s penom.

„... i mogao je da joj polomi sve kosti, ako mene pitaš. Ali onda, opet...”

„Mhm.”

S telefonom ukleštenim između ramena i glave, pokušavao je da izvuče košulju iz celofanskog omota, a da pritom ne ispusti nikakav zvuk. Da li to ljudi iz perionice košulja zakopčavaju svako božije dugme iz dosade ili sadizma?

„... pola milje odatle i pronašao tu stenu, koja mi je poslužila kao neki sto...”

Vernon je već napola navukao pantalone kad je ponovo čuo signal za drugi poziv. „Apsolutno”, rekao je. „Stena kao sto. Svako bi pri zdravoj pameti to uradio. Ali Klajv, kasnim na posao. Moram da bežim. Šta kažeš na piće sutra?”

„Aha. Aha, u redu. Dobro. Svrati posle posla.”

Vernon se iskobeljao sa zadnjeg sedišta majušnih kola koja su mu njegove novine odobrile i zastao na pločniku ispred redakcije *Sudije* da poravna izgužvano odelo. Dok je žurio kroz predvorje od crnog i crvenkastosmeđeg mermera, ugledao je Dibena kako čeka lift. Frenk je postao zamenik urednika inostrane rubrike na svoj dvadeset osmi rođendan. Posle četiri godine i tri urednika, još uvek je opstajao i pratio ga je glas da je neumoran. Zvali su ga Kasije zbog njegovog mršavog i izgadnelog izgleda, ali to nije bilo na mestu: oči su mu bile tamne, lice izduženo i bledo, a zbog jake, čekinjaste brade delovao je kao zatvorski policijski islednik, ali je imao učtiv, premda pomalo povučen nastup, i privlačnu, iščašenu inteligenciju. Vernon je prema njemu oduvek osećao neko neodređeno gnušanje, ali je promenio mišljenje o Frenku u prvim danima gužve oko Garmonija. Veče nakon što je sindikat izglasao nepoverenje uredniku, veče nakon što je Vernon sklopio sporazum s Klajvom, taj mladić je krenuo ulicom za pogrbljenim Vernonom i na kraju mu prišao, potapšao ga po ramenu i predložio da odu na piće. Bilo je nečeg uverljivog u Dibenovom glasu.

Ušli su u jedan Vernonu nepoznat pab u nekoj sporednoj ulici, jedno od onih mesta sa poderanim plišem i mračnom, zadimljenom atmosferom i smestili se skroz pozadi, u separe iza džinovskog džuboksa. Uz džin i tonik Frenk je u poverenju ispričao svom uredniku koliko je besan što su stvari na kraju tako ispale. Sinoćno glasanje izmanipulisali su dežurni podozrivci iz sindikata koji već godinama drže šapu na svemu, a Frenk nije hteo da ode na sastanak uz obrazloženje da ima posla preko glave. Ima još njih, rekao je on, koji se osećaju isto, koji žele da *Sudija* privuče više pažnje, da se trgne i uradi nešto odvažno kao eto, na primer, da pritera Garmonija uza zid, ali avetinjska ruka gramatičara pokreće svaku polugu pokroviteljstva i unapređenja. Stara garda bi više volela da gleda kako se

novine gase nego da dopusti da se približe čitaocima ispod trideset godina. Iz petnih žila su se protivili i uspjeli da izbace krupniji slog, rubriku koja prati trendove, horoskop, propratni dodatak o zdravlju, tračersku kolumnu, virtuelnu tombolu i stubac o nestalim licima, kao i vrcave na- pise o kraljevskoj porodici i pop-muzici. A sada su se okomili na jedinog urednika koji bi mogao da spase *Sudiju*. Vernon ima podršku među mlađim članovima kolektiva, ali njihov glas ne poseduje težinu. Niko neće da ustane prvi, pa da ga streljaju.

Osetivši se odjednom lako i poletno, Vernon je otišao do bara po još jednu turu. Očigledno je došlo vreme da počne da sluša svoje mlađe kolege i da ih uvodi u igru. Kad se vratio za sto, Frenk je zapalio cigaretu i učtivo se okrenuo u stolici da bi dunuo dim izvan separea. Prihvatio je piće i nastavio. On, naravno, nije video slike, ali zna da je njihovo objavljivanje sigurno prava stvar. Želi da ponudi Vernonu podršku, i više od toga. Želi da bude koristan, zbog čega i ne bi valjalo da se otvoreno pokaže kao urednikov saveznik. Izvinio se i otišao do šanka sa hranom da naruči kobasice i pire, a Vernon je zamislio iznajmljenu sobu ili jednosoban stan, bez ikoga u njemu, bez devojke koja bi čekala zamenika urednika inostrane rubrike da se vrati kući.

Kad je ponovo seo, Frenk je izgovorio u jednom dahu: „Mogao bih da ti pomognem da budeš u toku. Mogao bih da ti javljam šta govore. Mogao bih da otkrijem gde leži tvoja prava podrška. Ali, moralo bi da izgleda kao da se držim po strani, da sam neutralan. Da li bi ti to smetalo?”

Vernon nije hteo da se upušta. Već je predugo bio u tom poslu da bi dopustio sebi da zavrbuje redakcijskog špijuna, a da se prethodno malo bolje ne raspita. Obrnuo je priču na Garmonijevu politiku i njih dvojica provela su prijatnih pola sala pretresajući zajednički prezir. Ali tri dana kasnije, kada je Vernon počeo da juri po hodnicima, preneražen zbog pomahnitalog protivničkog tabora i kada je - mada tek pomalo - počeo da se koleba, ponovo je otišao sa Dibenom u isti onaj pab, i to u isti separe, i pokazao mu fotografije. Dejstvo je bilo ohrabrujuće. Frenk je dugo piljio u svaku od njih, bez ikakvog komentara, samo odmahujući glavom. Zatim ih je vratio u koverat i tiho rekao: „Neverovatno. Kakav licemer od čoveka.”

Na trenutak su sedeli u tišini razmišljajući, a onda je dodao: „Moraš

to da uradiš. Ne smeš da im dopustiš da te spreče. To će mu uništiti izgleda za mesto premijera. Dotući će ga skroz. Vernone, stvarno želim da ti pomognem.”

Podrška među mlađim članovima kolektiva uopšte nije bila toliko uočljiva kao što je tvrdio Frenk, ali je tih dana u celom *Sudiji* zavlada-
la mrtva tišina, i bilo je od neprocenjive važnosti znati koji argumenti pogađaju u centar mete. Zahvaljujući sastanku iza džuboksa saznao je kad i kako je protivnički tabor počeo da se deli i kada treba povući keca iz rukava. Tokom planiranja i sprovođenja publiciteta, Vernon je tačno znao koga da izoluje i obradi među gramatičarima. Mogao je da iscedi ideje za publicitet od Frenka, koji je i sam davao neke dobre predloge. Iznad svega, Vernon je imao nekoga s kim je mogao da razgovara, nekoga ko je s njim delio isti osećaj istorijske misije i uzbuđenja i instinktivno razumeo značaj prirode čitavog poduhvata, i ko ga je ohrabrivao dok su ga svi drugi toliko kritikovali.

S podrškom izvršnog direktora, napisanim planovima za publicitet pre i posle objavljivanja, uz tiraž koji je rastao i prigušeno ali nemilosrdno uzbuđenje koje je treperilo među kolektivom, sastanci sa Frenkom više nisu bili neophodni. Ali, Vernon se potrudio da ga nagradi zbog lojalnosti i imao je na umu da ga postavi umesto Letis, na mesto urednika reportaže. Zbog skanjeranja oko sijamskih blizanaca bila je na probi. Sa šahovskim dodatkom potpisala je sebi smrtnu presudu.

Sada, tog četvrtka ujutru, poslednjeg dana pred objavljivanje, Vernon i njegov perjanik zajedno su se peli do četvrtog sprata u prastarom liftu koji se tresao kao da ga podilaze žmarci. Vernon se ponašao kao u dane pred diplomiranje, kod poslednjeg preslišavanja, dlanovi su mu bili vlažni, imao je strašnu tremu, creva su mu krčala. Do kraja jutarnjeg sastanka, svi stariji članovi uredničkog kolektiva, svi stariji novinari i veliki broj ostalih, videće fotografije. Prvo izdanje ide u štampu u 5.15, ali tek u 9.30, kada dolazi vreme za večernje izdanje, Garmonijeva slika, u haljinici i sa izražajnim pogledom, poput mahnite mrlje će se zavrteti na čeličnim valjcima novog krojdonskog pogona. Cilj je bio u tome da se suparnicima uskrati prilika da objave ukradene slike u svojim večernjim izdanjima. Kamioni za distribuciju krenuće do 11.00. Tada će biti prekasno da se povuče ono što je već učinjeno.

„Video si štampu”, reče Vernon.

„Čisto blaženstvo.”

Danas su sve novine, one velikog formata i druge, morale da objave priloge o njihovoj priči. U svakom naslovu, u svakoj temeljno istraženom novoj perspektivi, mogla se zapaziti uzdržanost i zavist. *Independent* je objavio istrošeni tekst o zakonima o privatnosti u deset raznih zemalja. U *Telegrafu* je neki psiholog pompezno teoretisao o preoblačenju, a *Gardijan* je na dve strane, kojima je dominirala slika Dž. Edgara Huvera u haljini za koktele, objavio podrugljiv, lucidan tekst o transvestitima u javnom životu. Nijedan od ovih listova nije mogao da se natera da pomene *Sudiju*. *Mirror* i *San* usredsredili su se na Garmonija na njegovom imanju u Viltširu. Oba lista su prikazala slične zrnaste snimke načinjene teleobjektivom, na kojima su ministar inostranih poslova i njegov sin nestajali u tami štale. Ogromna, širom razjapljena vrata i način na koji je svetlost padala preko Garmonijevih ramena, ali ne i ruku, ukazivali su na čoveka koga će upravo pojesti mrak.

Između trećeg i četvrtog sprata Frenk je naglo i grubo pritisnuo dugme za kočenje i lift je stao uz strahovit trzaj, od kog se Vernonu steže srce. Kitnjasti sanduk od mesinga i mahagonija zaškripao je dok se njihao nad procepom. I ranije su imali nekoliko ovakvih brzih dogovora. Urednik je osetio da mora da prikrije svoj strah i da deluje bezbrižno.

„Samo ukratko”, reče Frenk. „Makdonald će imati kratko izlaganje na sastanku. Neće reći ni da oni nisu u pravu, niti će potpuno oprostiti tebi. Ali, znaš - biće čestitanja sa svih strana, a pošto idemo dalje, hajde da zapnemo zajedno.”

„Dobro”, reče Vernon. Biće pravo zadovoljstvo slušati zamenika urednika kako se izvinjava, tako da ne izgleda kao da to čini.

„Možda će i drugi da se uključe, možda će biti čak i aplauza, ili nečeg sličnog. Ako se slažeš, mislim da bi trebalo da ostanem u prikraku, da se ne ističem u ovoj fazi.”

Vernon je nakratko osetio neki nejasan unutrašnji nemir, kao da mu se zategao neki zapušteni, refleksni mišić. Obuzela ga je radoznalost jednako kao i nepoverenje, ali je sada bilo prekasno da bilo šta učini, pa je rekao: „Svakako. Potreban si mi na pravom mestu. Sledećih par dana mogu da budu presudni.”

Frenk pritisnu dugme i za trenutak se ništa nije dešavalo. Zatim se lift poput viska zaljuljao nekoliko centimetara pre nego što je uz trzaj povukao nagore.

Kao i obično, Džin je stajala iza harmonika-vrata sa gomilom pisama, faksova i beleški sa uputstvima.

„Čekaju vas u sobi šest.”

Prvi sastanak je bio sa direktorom reklamnog odeljenja i njegovim timom, koji su smatrali da je ovo trenutak da se podignu tarife. Vernon je želeo da uspori tempo. Dok su žurili hodnikom - sa crvenim tepihom, kao u njegovom snu - primetio je kako se Frenk sklonio u stranu baš kad su im se priključila dvojica iz grafičke pripreme. Navaljivali su da se slika na naslovnoj strani sreže da bi se napravilo mesta za duži podnaslov, ali je Vernon već odlučio koji natpis želi. Urednik nekrologa, Mani Skelton, iskočio je postrance iz svoje kancelarije veličine šifonjera i Vernonu u prolazu gurnuo u ruke nekoliko otkucanih strana. Bio je to tekst koji će upotrebiti u slučaju da se Garmoni ucmecka. Urednik rubrike sa pismima čitalaca pridružio se gomili, nadajući se da će uspeli da porazgovara s njim pre nego što počne prvi sastanak. Predviđao je sveopštu navalu i borio se da dobije celu stranu. Sada, dok je koračao prema sobi šest, Vernon je ponovo bio svoj, veliki, dobrodušan, nemilosrdan i dobar. Tamo gde bi drugi osećali teret na plećima, on je osećao podsticajnu lakoću, čak pravu svetlost, sjaj umešnosti i blagostanja, jer će njegove sigurne ruke odstraniti rak sa organa političkog tela - nameravao je da upotrebi tu metaforu u uvodniku koji će uslediti za Garmonijevom ostavkom. Licemerstvo će biti raskrinkano, zemlja će ostati u Evropi, smrtna kazna i vojna obaveza ostaće puki san jednog bezumnika, socijalna pomoć će opstati u ovom ili onom obliku, celokupnoj životnoj sredini pružiće se dostojna prilika, i Vernon je već bio na rubu da zapeva.

Nije zapevao, ali su naredna dva sata imala sav polet lake opere u kojoj je svaka arija bila njegova i u kojoj mu je promenljivi hor mešovityh glasova u isti mah pevao ode i uzvraćao skladnim odjekom njegovih misli. Onda je već došlo jedanaest sati i daleko veći broj od uobičajenog gurao se da uđe u Vernonovu kancelariju, na jutarnji sastanak. Urednici, njihovi zamenici i pomoćnici i novinari gurali su se na svakoj stolici, oslanjali o svaki pedalj zida i sedeli duž prozor-

skih pragova i po radiatorima. Oni koji nisu uspjeli da se uguraju u prostoriju stajali su u gomili kraj otvorenih vrata. Razgovor je zamro kad se urednik promeškoltio u svojoj stolici. Počeo je kao i obično, bez uvoda, krajnje opušteno, pridržavajući se uobičajenog redosleda - nekoliko minuta o nekrolozima, potom kratak pregled spiska. Danas, naravno, neće biti licitiranja za naslovnu stranu. Vernonov jedini ustupak bio je što je preokrenuo uobičajeni redosled tako da su domaće vesti i unutrašnja politika ostavljene za kraj. Urednik sportske rubrike imao je propratni tekst o Olimpijskim igrama u Atlanti i polemički napis o parovima u engleskom stonom tenisu. Urednik za književnost, koji nikada do sada nije došao tako rano da bi prisustvovao jutarnjem sastanku, sanjivo je raspredao o nekom romanu o hrani koji je zvučao tako pretenciozno da je Vernon morao da ga prekine. Kod umetnosti je bilo reči o krizi sa finansiranjem, a Letis O'Hara iz aktuelnosti konačno je bila spremna da objavi tekst o medicinskom skandalu u Holandiji, a pored toga je, da uveliča priliku, nudila i prilog o tome kako se zbog industrijskog zagađenja muške ribe pretvaraju u ženske.

Kad je progovorio urednik inostrane rubrike, pažnja u sobi počela je da se usredsređuje. Predstojao je sastanak evropskih ministara inostranih poslova na kojem je trebalo da učestvuje i Garmoni - ukoliko odmah ne podnese ostavku. Kada je ta mogućnost nagoveštena, prostorijom se proneo žamor uzbuđenja. Vernon je prozvao urednika političke rubrike, Harvija Stroa, koji je počeo naširoko da opisuje istoriju političkih ostavki. U poslednje vreme ih nije bilo previše i očigledno se radilo o zanatu koji se gasi. Verovatno će premijer, koji je bio poznat po nepokolebljivosti na polju ličnih prijateljstava i lojalnosti, a slab kada je reč o političkom instinktu, podržavati Garmonija sve dok ga ne budu skinuli. To će produžiti celu aferu, što će samo pomoći *Sudiji*.

Na Vernonov poziv, direktor prometa i tiraža potvrdio je poslednje cifre koje su bile najbolje u sedamnaest godina. Žagor se na to pretvorio u buku, a oko vrata je došlo do komešanja i posrtanja kad su ozlojeđeni novinari koji su stajali u Džininoj prijemnoj kancelariji rešili da probiju zid od ljudskih tela. Vernon je pljesnuo šakom po stolu da bi zaveo red u prostoriji. Još je trebalo saslušati Džeremija Bola, urednika domaće rubrike, koji je morao da podigne glas; danas se

održava suđenje desetogodišnjem dečaku optuženom za ubistvo; silovatelj iz Jezerske oblasti napao je po drugi put te nedelje i uhapsili su ga prošle noći; kod obale u blizini Komvola izlila se nafta. Ali, niko nije bio istinski zainteresovan, i samo jedna tema mogla je da umiri masu okupljenih, te im je Bol konačno udovoljio: u današnjem uvodniku trebalo bi se pozabaviti biskupovim pismom *Čerč Tajmsu* u kojem je napadao *Sudiju* zbog afere oko Garmonija; treba obezbediti izveštaj sa sastanka vladinog poslaničkog odbora koji se održava po podne; u Viltširu je bačena cigla na prozor sedišta Garmonijeve izborne jedinice. Ove novosti propratio je mlak aplauz, za kojim je usledila tišina kada je Grant Makdonald, Vernonov zamenik, zaustio da kaže nekoliko reči.

U *Sudiji* je bio već čitavu večnost, krupan čovek kome se lice gotovo gubilo u smešnoj crvenoj bradi koju nikada nije potkresivao. Voleo je da se razmeće svojim škotskim poreklom, noseći kilt na „Bemsovo veče” koje je organizovao za redakciju, i duvajući u gajde na novogodišnjoj kancelarijskoj zabavi. Vernon je sumnjao da je Makdonald ikada otišao dalje na sever od Masvel Hila. Javno je pružao svom uredniku dužnu podršku, a nasamo, sa Vernonom, bio je skeptičan oko cele afere. Čitava zgrada je nekako znala za taj njegov skepticizam, zbog čega su ga sada tako pomno i slušali. Počeo je dubokim brundanjem što je dodatno pojačalo tišinu oko njega.

„Sad mogu ovo da kažem i možda će vas iznenaditi, ali ja sam imao svoje sitne sumnje oko svega ovoga od samog početka...”

Ovaj nimalo iskren uvod izazvao je buran nalet smeha. Vernona je duboko proželo to nepoštenje; cela stvar bila je bogata, složena, vizantijska. U mislima mu je iskrsla slika uglačanog tanjira od kovanog zlata sa urezanim izbledelim hijeroglifima.

Makdonald je nastavio sa opisivanjem svojih sumnji - o pravu na ličnu privatnost, metodima tabloida, skrivenim namerama i tako dalje. Tada je stigao do najvažnijeg dela govora i podigao glas. Frenkovo izveštavanje bilo je pun pogodak.

„Ali tokom godina, naučio sam da u ovom poslu ponekad - mada ne prečesto - čovek svoja lična mišljenja mora da ostavi po strani. Vernon je dokazao da je u pravu sa žarom i ubojitim novinarskim instinktom, a sada u ovoj zgradi vlada osećanje, a u ovim novinama

neodložna potreba koja me vraća u stara dobra vremena, kada smo izlazili triput nedeljno i stvarao umeli da progovorimo. Danas cifre tiraža govore same za sebe - uspeli smo da ispipamo raspoloženje javnosti. Eto..." Grant se okrenuo prema uredniku sav ozaren. „Ponovo smo na vrhu i to sve zahvaljujući tebi. Vernone, bezbroj puta ti hvala!"

Posle bučnog aplauza, i drugi su se pridružili sa kratkim čestitkama.

Vernon je sedeo prekrštenih ruku, ozbiljnog iica, pogleda uprtog u teksturu furnira na stolu. Hteo je da se nasmeši, ali to ne bi bilo u redu. Sa zadovoljstvom je primetio da izvršni direktor, Toni Montano, diskretno beleži ko je šta rekao. Ko je „za". Neko bi morao da ga odvede na stranu i ubedi da je sve u redu sa Dibenom, koji je sedeo zavaljen u svojoj stolici, ruke nabio duboko u džepove, mrštio se i odmahivao glavom.

Sada je Vernon ustao da bi ga čuli i oni u dnu prostorije i uzvratio na zahvaljivanje. On zna, rekao je, da je većina ljudi u ovoj sobi u nekom trenutku bila protiv objavljivanja. Ali, zahvalan je zbog toga jer novinarstvo u neku ruku podseća na nauku: najbolje ideje su one koje opstanu, i koje postanu još jače, zahvaljujući inteligentnom protivljenju. Ova krhka misao izmamila je srdačnu salvu aplauza; dakle, nema potrebe za stidom ili odmazdom sa visokih položaja. Dok je pljesak jenjavao, Vernon se probio kroz masu do bele table zakačene na zidu. Skinuo je maskirnu traku kojom je bio pričvršćen veliki list praznog papira i otkrio dvostruko povećanje sutrašnje naslovne strane.

Fotografija je ispunila osam stubaca celom širinom i protezala se od podnožja impresuma niz tri četvrtine površine strane. Utihnula soba upijala je haljinu jednostavnog kroja, fantaziju sa manekenske piste, drsku pozu koja je obesno, zavodnički tobože odbijala da pogleda u objektiv, sitne grudi i umešno otkriven remen grudnjaka, blede rume nilo šminke na jagodicama, namaz karmina koji je oblikovao jedra i polunapućena usta, intiman, čežnjiv izraz izmenjenog ali lako prepoznatljivog javnog lica. U sredini ispod nje, malim masnim slovima od trideset dva punkta, stajao je jedan jedini red: „Džulijan Garmoni, ministar inostranih poslova". Na strani nije bilo ničega drugog.

Masa, koja je bila onako bučna, sada je potpuno zamukla, i tajac je potrajao više od pola minuta. Tada se Vernon nakašljao i počeo da

opisuje strategiju za subotu i ponedjeljak. Kao što će jedan mladi novinar reći nekom drugom kasnije u kantini, bilo je to kao da ste videli neku poznatu ličnost skinutu do gole kože pred svima i išibanu. Raskrinkanu i kažnjenu. Uprkos tome, opšte mišljenje koje se uvrežilo dok su se ljudi razilazili i vraćali u svoje redakcije, i sabirali tokom ranog popodneva, bilo je da se radi o delu najviših profesionalnih standarda. Kao naslovna strana će sigurno postati klasičan primer koji će se jednoga dana navoditi u predavanjima u novinarskoj školi. Vizuelni utisak bio je nezaboravan, kao i jednostavnost, ogoljenost, snaga. Makdonald je bio u pravu, Vernon je imao nepogrešiv instinkt. Razmišljao je samo o nemilosrdnom učinku kad je ceo tekst sabio na drugu stranu, odolevši iskušenju bombastičnog naslova ili nekog rečitog natpisa. Znao je kakva je snaga onoga što je posedovao. Pustio je da slika ispriča priču.

Kad je i poslednji čovek izašao iz njegove kancelarije, Vernon je zatvorio vrata i, da bi rasterao isparenja, širom otvorio prozore da pusti unutra vlažan martovski vazduh. Imao je pet minuta do sledećeg sastanka i morao je da razmisli. Rekao je Džin preko interfona da ga niko ne uznemirava. Misao mu se vrtela u glavi sve u krug - dobro je prošlo, dobro je prošlo. Ali, bilo je nešto, nešto važno, neka nova informacija na koju je hteo da odreaguje, a onda ga je nešto odvuklo na drugu stranu, onda je zaboravio, izgubilo mu se u magnovenju u kovitlacu drugih sličnih misli. Bila je to neka opaska, sitnica koja ga je u tom trenutku iznenadila. Trebalo je da reaguje odmah.

Nije uspeo to da odgonetne sve do kasnog popodneva, kada je ponovo ugrabio priliku da ostane sam. Stajao je pored bele table pokušavajući da ponovo oseti taj neuhvatljivi ukus iznenađenja. Zatvorio je oči i krenuo da pretresa jutarnji sastanak u pamćenju, deo po deo, sve što je rečeno. Ali, nije bio u stanju da održi misli usmerene na ovaj zadatak, pa je odlutao. Dobro je prošlo, dobro je prošlo. Da nije bilo te sitnice ljubio bi sebe u pete, zaigrao bi na stolu. Bilo je to slično kao jutros, dok je ležao u krevetu i razmišljao o svom uspehu, ali mu je potpuna sreća bila pomućena zbog jedne jedine činjenice - Klajvovog neodobravanja.

I tu mu je sinulo. Klajv. Istog trena kad je pomislio na ime svog prijatelja, setio se. Prešao je preko sobe i prišao telefonu. Bilo je prosto, a možda i podlo.

„Džeremi? Da li bi mogao da dođeš u moju kancelariju na trenutak?“ Džeremi je bio kod njega za manje od minut. Vernon mu je rekao da sedne i počeo da ga ispituje, beležeći mesta, datume, vremena, šta se znalo, šta se sumnjalo. U jednom trenutku Bol se poslužio telefonom da bi potvrdio detalje sa novinarom koji je pratio tu priču. A onda, čim je urednik domaće rubrike otišao, Vernon je sa svoje privatne linije pazvao Klajva. Opet se javio uz razvlačenje i komešanje, čulo se pomeranje posteljine, njegov raspukli glas. Već je bilo prošlo četiri sata, šta se to zbiva s Klajvom, leži tamo po celi dan kao neki depresivni tinejdžer?

„A, Vernone, baš sam...“

„Slušaj, nešto si rekao jutros. Moram da te pitam. Kog si ono dana bio u Jezerskoj oblasti?“

„Prošle nedelje.“

„Klajv, važno je. Kog dana?“

Čulo se stenjanje i škripa dok se Klajv mučio da se uspravi. „Valjda je bio petak. U čemu je...?“

„Onaj čovek koga si video, ne, čekaj. U koliko sati si bio na tim Ale-novim liticama?“

„Okolo jedan, rekao bih.“

„Slušaj. Taj tip koga si video kako napada onu ženu, kad si odlučio da joj ne pomogneš - bio je to silovatelj iz Jezerske oblasti.“

„Nikad čuo.“

„Zar nikad ne čitaš novine? Napao je osam žena prošle godine, koje su uglavnom planinarile. Ispostavilo se da je ova uspela da mu umakne.“

„Pravo olakšanje.“

„Ne, nije. Napao je nekoga pre dva dana. Uhapšen je juče.“

„Onda je s tim sve u redu.“

„Ne, nije sve u redu. Ti nisi hteo da pomogneš onoj ženi. Tvoja stvar. Ali, da si posle toga otišao u policiju, ta druga žena ne bi nadrljala.“

Nastupila je kratka pauza, dok je Klajv primao to k znanju ili se sa-birao. Sada je bio potpuno budan i glas mu je postao tvrdi.

Rekao je: „To se ne podrazumeva, ali nije bitno. Zašto podižeš glas, Vernone? Je l' danas imaš jedan od onih tvojih manijačkih dana? Šta u stvari hoćeš?“

„Hoću da odmah odeš u policiju i ispričaš im šta si video...”

„Ne dolazi u obzir.”

„Mogao bi da prepoznaš tog čoveka.”

„Ja sam u završnoj fazi simfonije koja...”

„Ne, nisi, do đavola. Ti si u krevetu.”

„To te se ne tiče.”

„Ovo je nečuveno. Idi u policiju, Klajv. To ti je moralna dužnost.”

Glasan uzdah, još jedna pauza kao da promišlja, a zatim: „Ti mi govoriš šta je moja moralna dužnost? Ti? Od svih ljudi?”

„Šta to znači?”

„Znači tvoje fotografije. Znači to što sereš po Molinom grobu...” Pominjanje izmeta vezano za nepostojeće mesto sahrane označilo je tačku u raspravi kada se prešlo preko crte i kada je prestalo bilo kakvo obuzdavanje. Vernon ga je presekao: „Ne znaš ti ništa, Klajv. Živiš povlašćenim životom i ne znaš ni po' kurca ni o čemu.”

„... znači teranje čoveka iz službe. Znači ulično novinarstvo. Kako možeš sebi da pogledaš u lice?”

„Možeš da drobiš šta god hoćeš. Ti nisi pri čistoj pameti. Ako nećeš da odeš u policiju, ja ću im lično telefonirati i reći ću im šta si video. Saučesništvo u pokušaju silovanja...”

„Jesi li poludeo? Kako se usuđuješ da mi pretiš!”

„Ima nekih stvari koje su važnije od simfonija. Kao, na primer, ljudi”

„A da li su ti ljudi važni koliko i cifre tiraža, Vernone?”

„Idi u policiju.”

„Odjebi.”

„Ne, ti odjebi.”

Vrata Vernonove kancelarije iznenada se otvoriše i ukaza se Džin, uvijajući se od nestrpljenja. „Izvinite što vas prekidam u privatnom razgovoru, gospodine Halidej”, reče ona. „Ali mislim da bi trebalo da uključite televizor. Gospođa Garmoni drži konferenciju za štampu. Prvi kanal.”

Čelnici Stranke razmišljali su dugo i revnosno o celoj stvari i doneli neke razborite odluke. Jedna od njih bila je da dopuste snimateljima da tog prepodneva uđu u poznatu dečju bolnicu da bi snimili gospođu Garmoni kako se pojavljuje iz operacione sale, umorna ali zadovoljna, pošto je obavila operaciju na otvorenom srcu na devetogodišnjoj crnoj devojčici koja se zove Kendi. Gospođa hirurg je snimljena i za vreme vizita, a pratile su je sestre i stažisti na specijalizaciji puni poštovanja i grlila deca koja su je očigledno obožavala. Zatim je nakratko uhvaćen suzama praćen susret između gospođe Garmoni i zahvalnih roditelja devojčice. To su bili prvi prizori koje je Vernon ugledao pošto je s treskom zalupio slušalicu, tragajući uzalud za daljinskim upravljačem među papirima na svom stolu, da bi poleteo do ekrana koji je bio postavljen visoko u uglu kancelarije. Dok je otac, koji je jecao, trpao šest plodova ananasa doktorki u ruke, jedan glas objašnjavao je da ima ljudi koji mogu da se uzdignu tako visoko u medicinskoj hijerarhiji da postaje neprikladno obraćati im se sa „doktoře”. Bila je to gospođa Garmoni, za vas.

Vernon, kome je srce još uvek tuklo od svađe, vratio se za sto da bi gledao, dok se Džin udaljila na vrhovima prstiju, zatvorivši tiho vrata za sobom. Sada smo bili u Viltširu, na nekoj uzvišici, sa koje se mogao videti trokraki potok koji se probijao između golih i ustalasnih brda. Tu, kraj drveća, ugnezдила se ljupka kuća sa imanjem, i dok je komentator u kratkim crtama opisivao poznati okvir afere sa Garmonijem, kamera je počela dugo i polako da zumira dok se na kraju nije zaustavila na ovcu koja se bavila svojim tek rođenim jagnjetom na travnjaku ispred kuće, kraj grmlja, odmah do ulaznih vrata. Druga odluka Stranke bila je da pošalje Garmonijeve i njihova dva odrasla deteta, Anabelu i Neda, u kuću na selu na produženi vikend čim Rouz završi svoje poslove u bolnici. Vernon ih je sada posmatrao kao porodičnu grupu, koja gleda prema kameri preko kapije sa pet

prečaga, obučene u džempere i kabanice od impregniranog platna, a sa njima su bili i njihova keruša, ovčarka Mili i porodični mačor, kratkodlaki britanac zvani Brajan, kojeg je Anabela s ljubavlju ljuljuškala u naručju. Bio je to trenutak za fotografisanje, ali se ministar inostranih poslova nekako netipično držao u pozadini i izgledao, eto, kao ovca, kao jagnje čak, jer se njegova supruga nalazila u središtu ovog događaja. Vernon je znao da je Garmoni gotov, ali nije mogao da odoli a da ne klimne u znak odobravanja veštini prikazivanja, čistoj profesionalnosti celog pristupa.

Glas komentatora se izgubio i sad su se čuli stvarni zvuci, škljocanje i obrtanje motornih kamera na stativima i razni gundavi glasovi van dometa kamere. Bilo je jasno po iskošenom kadru i teturanju da je došlo do nekog meteža. Vernon je letimično uhvatio komad neba, a onda noge snimatelja i narandžastu traku. Čitav cirkus mora da je bio tamo, zagrađen iza crte. U kadru se konačno pojavila gospođa Garmoni, koja se nameštala i nakašljavala, pripremajući se za izjavu. Držala je nešto u ruci, ali nije nameravala da čita jer je bila dovoljno sigurna da govori bez beleški. Zastala je da bi bila sigurna da je svi pažljivo slušaju, zatim počela kratkom pričom o svom braku, od onih dana kada je nastupala u Gildholu i sanjala o karijeri koncertne pijanistkinje, a Džulijan bio siromašan i srčan student prava. To su bila vremena kad su svojski radili i bili zadovoljni malim, imali jednosoban stan u južnom Londonu, kad im se rodila Anabela, ona donela okasnelu odluku da upiše medicinu, a Džulijan je svesrdno podržavao, kad su s ponosom kupili svoju prvu kuću u ne tako omiljenom delu Fulama, kad se rodio Ned, Džulijan postajao sve uspešniji u Advokatskoj komori, ona krenula na prvo stažiranje i tako dalje. Glas joj je bio opušten, čak prislan, jer nije crpio autoritet toliko iz klasnog položaja ili statusa supruge ministra u vladi, koliko iz svog profesionalnog ugleda. Govorila je koliko se ponosi Džulijanovom karijerom, koliko oboje uživaju u svojoj deci, kako su uvek zajedno delili pobeđe i poraze, i kako su oduvek cenili zabavu, disciplinu i, iznad svega, poštenje.

Zastala je i nasmešila se, kao za sebe. Na samom početku, rekla je ona, Džulijan joj je ispričao nešto o sebi, nešto što ju je prilično zapanjilo, čak i pomalo šokiralo. Ali, to nije bilo ništa što njihova ljubav ne bi podnela, i tokom godina joj je postalo drago i počela je da ga po-

smatra sa poštovanjem, kao nerazdvojni deo ličnosti njenog muža. Njihovo međusobno poverenje bilo je apsolutno. To čak i nije bila prava tajna, ta Džulijanova čudnovatost, jer je i jedna porodična prijateljica, Moli Lejn, koja je nedavno umrla, jednom snimila neke slike, potpuno u duhu svetkovine. Gospođa Garmoni je podigla belu kartonsku fasciklu, a kad je to učinila, Anabel je poljubila oca u obraz, a Ned, koji je, kako se sada ispostavilo, imao alku u nosu, nagao se napred i stavio šaku na očevu ruku.

„O, Bože”, zakrešta Vernon. „Sve će pokvariti.”

Izvukla je fotografije na videlo i podigla prvu da je svi vide. Bila je to ona sa manekenskom pozom, sa Vernonove naslovne strane. Kamera se zateturala za vreme zumiranja, i iza crte su se čuli graja i guranje. Gospođa Garmoni sačekala je da se galama smiri. Kad se sve utišalo, ona je smireno rekla da zna da jedne novine s političkim ambicijama nameravaju da sutra objave ovu i druge fotografije u nadi da će ukloniti njenog muža sa položaja. Ona ima da kaže samo ovo: te novine neće uspeti, zato što je ljubav sila jača od pakosti.

Crta više nije važila i članovi ekipe pohrliliše napred. Iza kapije sa pet prečaga, deca su uhvatila oca pod ruku, dok je majka odlučno stajala pored gomile, nimalo pometena mikrofonima koje su joj gurali pravo pod nos. Vernon će da leti sa svog mesta. Ne, rekla je gospođa Garmoni, i drago joj je što može otvoreno da kaže i razjasni da nema apsolutno nikakvih osnova za takve glasine. Moli Lejn je jednostavno bila porodična prijateljica i Garmonijevi će je se uvek rado sećati. Vernon je krenuo preko kancelarije da isključi televizor, kad su doktorku pitali da li ima neku posebnu poruku za urednika *Sudije*. Da, rekla je ona, ima, i pogledala u njega, a on se zaledio pred televizorom.

„Gospodine Halidej, vi ste u duši ucenjivač, a moralno ste na nivou *gnjide*”

Vernon je zasoptao u bolnom divljenju, jer je umeo da prepozna zvučni refren kad bi ga čuo. Pitanje je bilo namešteno, a odgovor insceniran. Kakva neverovatna veština!

Upravo se spremala da kaže još nešto, kad je uspeo da podigne ruku i isključi prijemnik.

v

Oko pet sati tog popodneva, urednicima mnogih listova koji su učestvovali u licitaciji za Moline fotografije postalo je jasno da je nevolja sa Vernonovim novinama u tome što su u raskoraku sa vremenima koja se menjaju. Kao što je čitaocima predočeno u uvodniku jednih novina velikog formata u petak ujutru: „Izgleda da je pažnji urednika *Sudije* promaklo da decenija u kojoj živimo nije ista kao prethodna. Tada je samopromocija bila opšte geslo, a pohlepa i dvoličnost gruba realnost. Sada živimo u jednom razumnijem, saosećajnijem i tolerantnijem dobu u kojem privatne i bezazlene sklonosti pojedinaca, ma koliko istaknutih u javnosti, ostaju njihova lična stvar. Tamo gde nema uočljivog spornog pitanja od javnog interesa, nema mesta ni starovremenskim umećima ucenjivača i pravdoljubivog prokazivača, i premda ovaj list ne želi da dovodi u pitanje moralnu istančanost jedne obične gnjide, on ne može a da ne odobri opaske koje je juče iznela...”, itd.

Natpisi na naslovnim stranama bili su manje-više podjednako podeljeni između „ucenjivača” i „gnjide”, većina je upotrebila Vernonovu fotografiju snimljenu na banketu Novinskog udruženja, na kojoj je izgledao blago pripito i bio u izgužvanom smokingu. U petak po podne, dve hiljade članova Transvestitskog ružičastog saveza organizovalo je marš na redakciju *Sudije* u visokim potpeticama, držeći visoko podignute primerke sramotne naslovne strane i skandirajući prezrivo svojim kreštavim glasovima. Otprilike u isto vreme, parlamentarna stranka ugrabila je trenutak i izglasala većinsko poverenje ministru inostranih poslova. Premijer se odjednom osmelio da progovori u zaštitu svog starog prijatelja. Preko vikenda je postignuta sveopšta saglasnost da je *Sudija* prekardašio i da su to odvratne novine, da je Džulijan Garmoni častan čovek a Vernon Halidej („Gnjida”) vredan prezira, te da njegova glava mora hitno da se nađe na pladnju. U nedeljnim izdanjima, rubrike koje se bave životnim stilom opi-

sivale su portret „nove supruge koja pruža podršku”, ima sopstvenu karijeru i uz to se još bori za svog muža koji je u škripcu. Uvodnici su se usredsredili na nekoliko preostalih zanemarenih aspekata govora gospođe Garmoni, uključujući i to da je „ljubav jača od pakosti”. U samom *Sudiji*, stariji članovi kolektiva bili su zadovoljni što je njihova uzdržanost ušla u zapisnik, a većina novinara smatrala je da je Grant Makdonald pogodio u srž stvari kada je u kantini rekao da kad niko ne želi da poslušaju njegove zle slutnje, on čini sve da bude lojalan. Do ponedjeljka su se svi prisetili svojih zlih slutnji i kako su svi nastojali da budu lojalni.

Cela stvar bila je znatno složenija za upravni odbor *Sudije*, koji se sastao na vanrednom sastanku, hitno zakazanom za ponedjeljak po podne. Sve to je, naravno, bilo veoma mučno. Kako mogu da otpuste urednika kome su pružili jednoglasnu podršku prošle srede?

Na kraju, posle dva sata izvrđavanja i uzmicanja, Džordž Lejn je došao na dobru zamisao.

„Gledajte, nije bilo ničeg lošeg u kupovini tih fotografija. Čuo sam, u stvari, da je napravio sjajan posao. Ne, Halidej je pogrešio što nije povukao svoju naslovnu stranu u trenutku kad je video konferenciju za štampu Rouz Garmoni. Imao je i više nego dovoljno vremena da preokrene situaciju. Ionako je to nameravao da obznani tek u noćnom izdanju. Veoma je pogrešio što je terao dalje. U petak su novine ispale smešne. Morao je da vidi otkuda vetar duva i da se povuče. Ako mene pitate, radi se o ozbiljnom propustu u uredničkom prosuđivanju.”

vi

Narednog dana urednik je vodio uzdržan sastanak sa starijim članovima kolektiva. Toni Montano je sedeo pored njega, kao nemi posmatrač.

„Vreme je da povećamo broj redovnih kolumni. Jeftinije su, a i svi drugi ih prave. Znaite ono, unajmimo nekoga slabe ili osrednje pameti, po mogućstvu žensko, da piše o, eto tako, ni o čemu posebno. Već ste videli takve stvari. Ode na zabavu i ne može da se seti nečijeg imena. Hiljadu dvesta reči.”

„Nešto kao zurenje u pupak”, predloži Džeremi Bol.

„Ne baš. Zurenje je suviše intelektualno. Više kao *ćaskanje* s pupkom.”

„Žena ne ume da uključi video. Je l' ja to imam preveliko dupe?”, priskočila je Letis u pomoć.

„To je dobro. Hajde, hajde, da čujemo još.” Urednik je mahao i pucetao prstima u vazduhu ne bi li im izmamio ideje.

„Hm, kupovina zamorčeta.”

„Njegov mamurluk.”

„Njene prve sede stidne dlačice.”

„Uvek u samoposluzi dobije kolica sa rasklimatanim točkićima.”

„Odlično. Sviđa mi se. Harvi? Grant?”

„Uh, stalno gubi hemijske. Gde nestaju?”

„Ehm, čovek ne može da odlepi jezik od male rupice u svom zubu.”

„Sjajno”, reče Frenk. „Hvala svima. Nastavićemo s ovim sutra.”

v

i

Bilo je trenutaka rano ujutru, posle blagog uzbuđenja svitanja, dok je London već bučno polazio na posao, a njegova stvaralačka uzburkanost bivala konačno zatomljena iscrpljenošću, kada bi Klajv ustajao od klavira i bauljao do vrata da pogasi svetla u studiju i osvrtao se za sobom da pogleda raskošni, divni kaos koji je okruživao njegov mukotrpan rad, kada bi mu ponovo proletela misao, sićušna slutnja koju ne bi podelio ni sa kim na svetu, koju ne bi poverio čak ni svom dnevniku, a čiju je ključnu reč oblikovao u sebi s velikim oklevanjem; ta pomisao bila je, sasvim jednostavno, da možda ne bi bilo previše reći da je on... genije. Genije. Iako je to ponavljao u sebi s krivicom, nikada ne bi tu reč prevalio preko usana. On nije bio tašt čovek. Genije. Bio je to izraz koji je trpeo zbog inflatorne prekomerne upotrebe, ali je svakako postojao izvestan nivo dostignuća, zlatno merilo, o kojem se nije moglo raspravljati, koji je bio iznad pukog utiska. Nije ih bilo mnogo. Među njegovim zemljacima, Šekspir je bio genije, i Darwin, Njutn, tako su bar govorili. Persel, skoro. Britn, malo manje, iako je bio blizu. Ali, ovde nije bilo Betovena.

Kad bi ga obuzela ta slutnja o samom sebi - a javila mu se već tri ili četiri puta otkako se vratio iz Jezerske oblasti - sve bi se povećalo i utihnulo, a na sivoplavoj svetlosti martovskog jutra, njegov klavir, kompjuter, tanjiri i šolje, Molina fotelja, poprimali su izvajan, zaobljen oblik, podsećajući ga kako su mu stvari izgledale nekada, u mladosti, kada je uzimao meskalin: nabrekle od ponoći, bremenite dobroćudnim značenjem. I video je studio iz kojeg je upravo polazio na spavanje kao što bi izgledao u nekom dokumentarnom filmu o njemu koji bi znatiželjnom svetu obelodanio kako nastaje remek-delo. Video je i zamučeno naličje, figuru koja okleva kraj vrata u neurednoj širokoj belojoj košulji, farmerkama čvrsto opasanim spram ispupčenog stomaka, očiju pocrnelih i zakrvavljenih od premora: kompozitora, herojskog i dirljivog u svojoj čekinjastoj razbarušenosti. To su bili istinski

veliki trenuci u razdoblju radosnog stvaralačkog izliva kakav još nikada nije iskusio, ti trenuci kada bi ustao od posla u skoro halucinantnom stanju i odlebdeo niz stepenice, dole, u spavaću sobu, zbacio sa sebe cipele i uvlačio se pod pokrivače da bi se predao snu bez snova koji je bio bolesna obamrlost, praznina, smrt.

Budio se kasno po podne, navlačio cipele i silazio u kuhinju da pojede tanjir ohlađene hrane koji mu je ostavljala spremačica. Otvorao je flašu vina i nosio je sa sobom gore, u studio, gde bi zatekao pun vrč kafe, i kretao na novo putovanje u noć. Negde, iza njegovih leđa, prikradajući mu se kao zver i kidišući, vrebao je krajnji rok. Za samo nešto više od nedelju dana moraće da se suoči sa Đuliom Boom i Britanskim simfonijskim orkestrom u Amsterdamu na dva dana zbog proba, a dva dana posle toga sledila je premijera u birminghamskoj Dvorani slobodne trgovine. S obzirom na to da je do kraja milenijuma ostalo još mnogo godina, požurivanje je bilo potpuno smešno. Već su odneli njegov prečišćen primerak prva tri stava, i transkribovali su deonice za orkestar. Njegova sekretarica ga je zvala nekoliko puta da bi došla po poslednje strane završnog stava, a tim prepisivača je marljivo radio. Jer sada više nije bilo vremena za osvrtnje unazad, mogao je samo da ide napred s nadom da će završiti pre sledeće sedmice. Žalio se, ali ga u duši taj pritisak nije remetio, jer mu je bilo potrebno da radi upravo tako, potpuno prepušten moćnom nastojanju da privede svoj rad zastrašujućoj završnici. Popeo se već onim prastarim kamenim stepenicama, pramenje zvuka istopilo se poput izmaglice, njegova nova melodija, mračno zapisana u partituri u svom prvom samotnom očitovanju za prigušeni trombon, okupila je oko sebe bogate orkestarske teksture talasaste harmonije, zatim disonancu i uskovitlane varijacije koje su, vrteći se, odlazile u prostor da se više nikada ne vrate, a sada se učvršćivala u postupku stapanja, kao eksplozija posmatrana unatraškc, kako se levkasto uvija do geometrijske tačke mirovanja; onda ponovo prigušeni trombon, a zatim, uz mukli krešendo, poput džina koji uzima vazduh, konačna i kolosalna repriza melodije (uz jednu zagonetnu i još uvek nerazrešenu razliku) koja je postepeno povećavala ritam da bi provalila kao talas, zahuktali cunami zvuka koji je dostizao nemoguću brzinu, zatim se uzdigao, još više, a kada je izgledalo da nadilazi ljudsku moć, još više, da bi se konačno survao, uz lom i prasak,

u vrtlozima, razmrskavši se o tvrdo, bezbedno tlo matičnog sazvučja u c-molu. Ostali su samo pedalni tonovi koji su obećavali razrešenje i mir u beskonačnom prostoru. Zatim diminuendo koji traje četrdeset pet sekundi i rastapa se u četiri takta tišine u partituri. Kraj.

Skoro je pri kraju. U noći između srede i četvrtka Klajv je obradio i doterao diminuendo. Sada je samo trebalo da se vrati nekoliko strana nazad u partituri do naglašene reprize, i da možda izvarira harmonije, ili čak samu melodiju, ili da smisli neki oblik ritmičke protivstruje, sinkopu koja će se urezati u gornje rubove nota. Klajvu je ova varijacija postala suštinska odlika završnice samog dela; ona je trebalo da ukaže na nespoznatljivost budućnosti. Kada se ta, sada već poznata melodija vrati po poslednji put, izmenjena neznatno ali bitno, ona kod slušaoca treba da izazove nesigurnost; bilo je to upozorenje da se ne držimo odveć čvrsto onog što znamo.

U četvrtak ujutru ležao je u krevetu, razmišljajući o tome i tonući u san kad ga je pozvao Vernon. Poziv je bio umirujući. Klajv je nameštao da mu se javi otkako se vratio, ali ga je rad poneo, a Garmoni, fotografije i *Sudija* delovali su mu kao sporedni zapleti u nekom filmu kog jedva i da se sećao. Znao je jedino da ne želi ni sa kim da se svađa, a ponajmanje sa jednim od svojih najstarijih prijatelja. Kad je Vernon skratio razgovor i predložio da navrali na piće sutra uveče, Klajv je pomislio da bi do tada već mogao i da završi. Uneo bi tu važnu izmenu u reprizu, jer mu to sigurno ne bi oduzelo više od jedne celonoćne seanse. Poslednje stranice bile bi predate i možda bi mogao da pozove nekoliko prijatelja da proslave završetak. To su bile njegove srećne misli dok je tonuo u san. Zato je bio potpuno van sebe kad ga je Vernon, kako se njemu činilo posle dva minuta, probudio sa svojim pretećim isleđivanjem.

„Hoću da odmah odeš u policiju i ispričaš im šta si video.”

Bila je to rečenica koja je Klajva potakla da sagleda istinu. Izašao je iz tunela na svetlost. Vratilo mu se, u stvari, njegovo putovanje vozom u Penrit, oni poluzaboravljeni uvidi i njihov opor ukus. Svaka rečenica u njihovom razgovoru bila je kao škljocaj zapornja - nije im bilo povratka na uljudnost. Prizivajući uspomenu na Moli - „znači to što sereš po Molinom grobu” - Klajv se prepustio bujici uzavrelog ogorčenja, a kad je Vernon onako podlo zapretio da će sam otići u policiju, Klajv je zinuo od čuda, odgurnuo posteljinu i stao u čarapa-

ma pored noćnog stočića da bi uzvratio završni rafal uvrede. Vernon mu je zalupio slušalicu, baš kad je on hteo da je zalupi Vernonu. Ne potrudivši se ni da priveže pertle, Klajv je strčao niz stepenice, psujući u hodu. Još nije ni pet sati, ali će popiti nešto, zaslužio je piće i mlatnuće onog ko pokuša da ga spreči u tome. Ali, bio je sam, naravno, i hvala Bogu što je bilo tako. Pio je džin i tonik, mada pretežno džin, stajao pored sudopere i nalivao ga, bez leda ili limuna, razmišljajući ogorčeno o ovom ispadu! I to kakvom *ispadu*! Smišljao je pismo koje bi poslao tom šljamu kojega je greškom smatrao za prijatelja. Njemu, s njegovom bednom svakodnevnom rutinom, njegovim podlim, ciničnim spletkaroškim umom, udvoričkim lezilebovičkim licemernim pasivno- agresivnim. *Verglon* Halidej, koji nema pojma šta to znači stvarati, pošto u životu nije uradio ništa vredno, a izjeda ga mržnja prema onima koji su to u stanju. Protura svoju otrcanu malo- građansku pedanteriju kao moralni stav, a u međuvremenu je u govornima do lakata, u stvari je postavio svoj šator na izmetištu, a da bi pospešio svoje nečiste interese uživa da blati uspomene na Moli i uništava jednu ranjivu budalu poput Garmonija, te da priziva omražene šifre žute štampe i da se sve vreme pretvara pred njim, govoreći svakome ko želi da čuje - od čega je ponestajao dah! - da samo vrši svoju dužnost, da služi nekom višem idealu. On je lud, on je bolestan, on ne zasluhuje da postoji!

Uz ove kuhinjske kletve Klajv je prešao na drugo piće, a zatim i na treće. Znao je iz dugog iskustva da je pismo poslato u trenutku besa samo oružje u rukama neprijatelja. Otrov, u konzerviranom obliku, koji će moći da se koristi protiv pošiljaoca još zadugo u budućnosti. Ali, Klajv je želeo da napiše nešto upravo sada, jer možda to neće osećati s takvom žestinom za nedelju dana. Pribegao je srednjem rešenju u vidu sažete dopisnice koju će ostaviti da odstoji jedan dan pre nego što je pošalje. *Užasavam se od tvoje pretnje. Kao i od tvog novinarstva. Zasluhuješ da te otpuste. Klajv.* Otvorio je bocu šablja i, ne obraćajući pažnju na lososa sa prepečenom koricom u frižideru, popeo se na poslednji sprat, ratoborno rešen da počne s radom. Doći će vreme kada od *Verglona* Halideja neće ostati ništa, ali će iza Klajva Linlija ostati njegova muzika. Delo, bez reči, trijumfalno delo biće, dakle, svojevrсна osveta. Ali, ratobornost je slabo išla naruku koncentraciji, kao i tri džina i boca vina, tako da je i posle tri sata još

uvek zurio u partituru na klaviru, pogrbljen, kao da radi, s pisaljkom u ruci i namršten, ali mu je pred očima vitlala samo drečava verglaška vrteška njegovih uskovitlanih misli, i stalno isti tvrdi konjići poskakivali su u prolazu na svojim motkama ukrašenim kićankama. Evo ih opet. *Ispad*. Policija! Jadna Moli! Đubre licemerno! To zoveš moralnim stavom? Do guše u govnama! *Ispad*. A šta je s Moli...?

U pola deset je ustao i odlučio da se dovede u red, da popije malo crnog vina i nastavi sa radom. Tu je njegova divna tema, njegova pesma, koja se pruža po stranici i žudi za njegovom pažnjom, za jednom nadahnutom izmenom, a i on je tu, prožet sabranom energijom, spreman da to uradi. Ali dole, u kuhinji, zadržao se oko svoje novootkrivene večere, slušajući na radiju o istoriji tuareških nomada iz Maroka, a onda je nasuo treću čašu *bandola* i krenuo da se prošeta po kući, kao antropolog koji proučava sopstveno postojanje. Nije bio u dnevnoj sobi više od nedelju dana i sada je cunjao po toj ogromnoj prostoriji, razgledajući slike i fotografije kao da ih vidi po prvi put, prevlačeći rukom preko nameštaja i uzimajući razne predmete sa police iznad kamina. Bio je tu čitav njegov život, kakva bogata istorija! Novac kojim je kupio i najjeftinije među ovim stvarima Klajv je zaradio izmamljujući izmaštane zvuke, nižući jednu notu pred drugu. On je izmaštao sve što je ovde, on je sve to snagom volje prizvao, bez ičije pomoći. I nazdravio je svom uspehu, naiskap, do dna, i vratio se u kuhinju da dopuni čašu pre nego što krene u obilazak trpezarije. U pola dvanaest se vratio pred partituru čije note sada već više nisu mirovale na mestu, čak ni njemu, i morao je da prizna sebi da se propisno napio, a ko i ne bi, posle takvih izdaja? Na polici s knjigama bilo je pola boce skoča koju je poneo u Molinu fotelju, a u uređaju je već bio neki Ravel. Poslednje čega se sećao te večeri bilo je da je podigao daljinski upravljač prema disk plejeru.

Probudio se u sitne sate sa slušalicama nakrivljenim preko lica i užasno žedan, jer je sanjao da prelazi preko pustinje puzeći na nogama i rukama, i tegleći jedini koncertni klavir koji su imali Tuarezi. Napio se iz slavine u kupatilu i otišao u krevet, i ležao tamo satima, s otvorenim očima u mraku, iscrpljen, isušen i budan, ponovo prinuđen da se bespomoćno provoza na svojoj vrtešci. *Guša ugovnima? Moralni stav! Moli?*

Kada se sredinom jutra probudio iz kratkog sna, znao je da je s na-

letom, sa stvaralačkim uzletom svršeno. Ne zbog toga što je bio jednostavno umoran i mamuran. Čim je seo za klavir i isprobao nekoliko pristupa varijaciji, ustanovio je da je ne samo ovaj pasaž, već i ceo stav zamro u njemu - odjednom se pretvorio u pepeo u njegovim ustima. Nije se usuđivao da previše razmišlja o samoj simfoniji. Kad je njegova sekretarica pozvala da se dogovore oko preuzimanja poslednjih stranica, odbrusio joj je i morao je da je nazove ponovo uz izvinjenje. Prošetao se da razbistri glavu i Vernonu pošalje dopisnicu koja je danas zvučala kao remek-delo uzdržanosti. Usput je kupio primerak *Sudije*; da bi očuvao koncentraciju, uskraćivao je sebi novine, kao i vesti na radiju i TV-u, tako da je propustio sav najavni publicitet.

Zato je doživeo šok, kad je stigao kući i raširio novine na kuhinjskom stolu. Garmoni je pozirao za Moli, izvodio je kemp predstavu za nju, a aparat je počivao u njenim toplim rukama, njeno živo oko nekad je kadriralo ono što je Klajv sada gledao. Ali, naslovna strana je bila neprijatna, ne zato, ili ne samo zato što je čovek zatečen u delikatnom ličnom trenutku, već zbog toga što su ove novine podigle toliko prašine oko toga i što su u sve to uložile toliko sredstava. Kao da je razotkrivena nekakva kriminalna politička zavera, ili pronađen leš ispod stola u Ministarstvu inostranih poslova. Tako bez sluha, toliko pogrešno procenjeno, tako nepromišljeno. A bilo je i nemušto u svom svesrdnom pokušaju da bude okrutno. Na primer, ta preuveličana i bestidna karikatura, i likujući uvodnik sa detinjastom igrom rečima oko „krpica”, ukleto dodvoravanje masi sa „ženskim gaćama okrenutim naopako” i nejasno suprotstavljenim „doterivanjem” i „uterivanjem”. Ponovo mu se javila misao: Vernon ne samo što je dostojan prezira, on mora da je i lud. Ali, to neće sprečiti Klajva da ga i dalje prezire.

Mamurluk je potrajao ceo vikend i preneo se na ponedeljak - u ovim godinama ne možeš tek tako lako da se provučesh - a sveopšta mučnina bila je prikladan okvir za ogorčeno prepuštanje mračnim mislima. Rad se zaglibio. Ono što je bilo sočna voćka, sada se pretvorilo u suvu šibu. Prepisivači su očajnički čekali poslednjih dvanaest stranica partiture. Upravnik orkestra telefonirao je tri puta, a glas mu je podrhtavao dok je potiskivao paniku. Konsertgebau bio je rezervisan uz ogroman trošak od sledećeg petka na dva dana zbog proba, do-

datni perkusionisti koje je Klajv tražio bili su obezbeđeni, zajedno sa harmonikašem. Đulio Bo je s nestrpljenjem iščekivao da vidi završnicu dela, i sve je već bilo utanačeno za Bermingem. Ako do četvrtka u Amsterdam ne stignu ti završeni delovi partiture, upravniku neće preostati ništa drugo nego da se baci u najbliži kanal. Bilo je utešno videti da nekoga pritiska još veća teskoba od njegove, ali Klajv još uvek nije bio u stanju da pošalje te stranice. Čvrsto se držao svoje važne varijacije i, kako već biva s tim stvarima, počelo je da mu se čini kao da integritet dela zavisi od nje.

To je, naravno, bio poguban pristup. Kada je sad ušao u svoj studio, osetio je potištenost zbog prljavštine koja je u njemu vladala, a kad je seo pred rukopis - ispisan rukom nekog mlađeg, samosvesnijeg i darovitijeg čoveka - okrivljavao je Vernona zbog činjenice da nije sposoban za rad, i njegova srdžba se udvostručila. Koncentracija mu je otišla u paramparčad. Zbog jednog idiota. Postalo je jasno da će mu biti uskraćeno njegovo remek-delo, vrhunac životnog opusa. Ova simfonija je trebalo da nauči njegovu publiku kako da sluša, kako da čuje sve ostalo što je ikad napisao. Sada je dokaz, sam potpis genija, bio pokvaren, a veličina oteta. Jer, Klajv je znao da se nikada više neće upustiti u komponovanje dela ovakvih razmera; bio je suviše istrošen, suviše ispražnjen, prestar. U nedelju je bauljao po dnevnoj sobi čitajući ostale priče iz *Sudije* od petka. U svetu je vladao uobičajeni kaos: ribe su menjale pol, britanski stoni tenis se srozao, a u Holandiji su neki nedolični tipovi sa lekarskim diplomama nudili legalnu uslugu uklanjanja vašeg nepoželjnog vremešnog roditelja. Baš zanimljivo. Bio je potreban samo potpis roditelja na dva mesta i nekoliko hiljada dolara. Po podne je otišao u dugu šetnju oko Hajd parka i podrobno razmislio o tom članku. Istina, on je sa Vernonom sklopio dogovor koji je, ipak, podrazumevao izvesne obaveze. Možda se treba malo raspitati. Ali, ponedeljak je prošao u tobožnjem radu, samozavaravajućem petljanju od kojeg je uveče s pravom digao ruke. Svaka ideja koja mu se javljala bila je beživotna. Ne bi ga trebalo pustiti ni blizu njegovoj simfoniji; nije bio dostojan sopstvene kreacije.

U utorak ga je probudio upravnik orkestra koji je sada već vikao na njega preko telefona. Probe su u petak, a oni još uvek nemaju kompletnu partituru. Kasnije tog prepodneva Klajv je čuo od prijatelja

preko telefona neverovatne vesti. Vernon je bio prinuđen da podnese ostavku! Klajv je požurio napolje da kupi novine. Od broja *Sudije* od petka nije pročitao a ni čuo ništa, inače bi znao kako se mišljenje kolegijuma okrenulo protiv urednika. Poneo je šolju kafe u trpezariju i tamo krenuo da čita novine. Osetio je neko mračno zadovoljstvo što su potvrđeni njegovi lični pogledi o Vernonovom držanju. Ispunio je svoju dužnost prema Vernonu, upozorio ga je, ali Vernon nije hteo da ga sluša. Pročitavši tri nemilosrdne optužbe, Klajv je prišao prozoru i zagledao se u strukove žutih narcisa koji su rasli pored jabuke udno vrta. Morao je da prizna, osećao se bolje. Rano proleće. Uskoro će da pomere vreme. U aprilu, kad premijera simfonije već bude održana, otići će u Njujork da se vidi sa Suzi Marselan. A onda u Kaliforniju, gde će se jedan njegov komad izvoditi na muzičkom festivalu u Palo Altu. Bio je svestan da prstom dobuje po radijatoru u taktu nekog novog ritma, i zamislio je promenu tonaliteta, zvuka, i jednu notu koja istrajava nad promenljivim harmonijama i divljim udarcima timpana. Okrenuo se i žurno izašao iz sobe. Iskrsla mu je ideja, četvrtina ideje, i mora da stigne do klavira pre nego što mu izmakne.

U studiju je odgurnuo knjige i stare partiture na pod da napravi sebi čist prostor, uzeo list notnog papira i zaoštrenu olovku, i upravo je napisao violinski ključ kad se dole oglasilo zvono na vratima. Ruka mu se sledila, sačekao je. Zazvonilo je ponovo. Neće sići, ne sada, kad samo što nije smislio varijaciju. To je sigurno neko ko se pretvara da je bivši rudar koji prodaje prekrivke za daske za peglanje. Opet zvono, pa tišina. Otišli su. Na tren, tanana ideja koja mu se javila beše nestala. Onda mu je ponovo iskrsnula, ili bar njen deo, i upravo je počeo da zapisuje početak akorda, kad zazvoni telefon. Trebalo je da ga isključi. Onako razdražen, zgrabio je slušalicu.

„Gospodin Linli?”

„Da.”

„Policija. Odeljenje za kriminalističke istrage. Stojimo ispred vaših ulaznih vrata. Hteli bismo da popričamo.”

„O. Slušajte, da li biste mogli da dođete za pola sata?”

„Nažalost ne. Imamo nekoliko pitanja za vas. Možda ćemo vas zamoliti da prisustvujete nekim identifikacijama u Mančesteru. Da nam pomognete da otkrijemo osumnjičenog. Ne bismo vam oduzeli više od nekoliko dana. Dakle, ako biste bili ljubazni da otvorite, gospodine

Linli...”

Ž ureći da krene na posao, Mendi je ostavila otvorena vrata od garderobnog ormara pod takvim uglom da je ogledalo optuživalo Vernona u vidu uske, uspravne trake njegovog lika: oslonjen o jastuke, sa šoljom čaja koju mu je donela, a koju je držao na stomaku, neobrijano lice mu je bilo plavičastobelo u polumraku spavaće sobe, pisma, reklamna pošta i novine razbacane oko njega - prava slika i prilika nezaposlenosti. *Neaktivan*. Odjednom je shvatio tu reč sa poslovne stranice. Predstojali su mu mnogi neaktivni prepodnevni sati ovog utorka da premišlja o svim onim poniženjima i ironičnim postupcima koji su se nagomilali oko njegovog jučerašnjeg otpuštanja. Baš zanimljivo, na primer, pismo mu je u njegovoj kancelariji uručila nedužna lektorka, ista ona disleksična lektorka koja mu je ridala u kancelariji i koju je spasao od otkaza. A onda i samo pismo, u kojem su ga učtivo molili da prihvati ostavku i za uzvrat mu nudili godišnju platu. Bio je tu i prećutni ukaz na uslove njegovog ugovora, kojim su direktori, pretpostavljao je, želeli da ga podsete, a da to pritom ne izgovore, da ukoliko odbije i natera ih da ga otpuste, neće dobiti nikakvu naknadu. U zaključku pisma stajala je ljubazna napomena da se njegovo službovanje u svakom slučaju okončava tog dana i da odbor želi da mu čestita na periodu tokom kojeg je sjajno uređivao novine, i da mu poželi svako dobro u budućim poslovima. Eto, to je bilo to. Morao je da se čisti odmah, a mogao je da ode sa iznosom u donjem šestocifrenom registru ili bez njega.

U svojoj ostavci Vernon je napomenuo da je tiraž porastao za više od sto hiljada. Sam čin ispisivanja tog broja, i nula, zboleo ga je. Kad je otišao u prijemnu kancelariju i predao pismo Džin, njoj kao da je bilo teško da ga pogleda u oči. A i zgrada je bila nekako čudno utihnula kad se vratio da pokupi svoje stvari iz radnog stola. Kancelarijski instinkti govorili su mu da svi već znaju. Ostavio je otvorena vrata za slučaj da neko poželi da svrati iz kolegijalnih pobuda, slede-

ći utabanu stazu prijateljstva. Ono što je imao da spakuje lako je stalo u njegovu aktovku - uramljena fotografija Mendi i klinaca, nekoliko pornografskih pisama od Dane, napisanih na papiru sa zaglavljem Donjeg doma. A izgledalo je da niko neće navratiti da pokaže saosećanje zbog ovog nečuvenog postupka. Neće biti bučne gomile kolega u košuljama da ga veselo isprate u starom silu. Pa dobro onda, otići će. Pozvao je Džin, preko interfona, i zamolio je da kaže šoferu da silazi. Ona mu je odgovorila, preko interfona, da više nema šofera.

Obukao je kaput, pokupio aktovku i izašao u prijemnu kancelariju. Džin je sebi pronašla neki hitan zadatak, tako da nije sreo nikoga, ni živu dušu, na putu do lifta. Jedina osoba koja će urednika ispratiti s dobrim željama bio je portir, dole na recepciji, koji je Vernona takođe obavestio ko je njegov naslednik. Gospodin Diben, gospodine. Jedva vidno pognuvši glavu, Vernon je uspeo da ostavi utisak da već zna. Kad je izašao iz redakcije *Sudije*, napolju je padala kiša. Podigao je ruku da zaustavi taksi, a onda se setio da kod sebe ima sasvim malo gotovine. Krenuo je metroom, a poslednjih pola milje do kuće prepešačio je po pravom pljusk. Odmah je sipao sebi viski, a kad je Mendi stigla strašno se posvađao s njom, pri čemu je ona samo pokušavala da ga uteši.

Vernon se skljkao sa svojim čajem, dok je njegov unutrašnji odo-
metar otkucavao uvrede i poniženja. Nije bilo dosta to što je Frenk Diben podmukli prevrtljivac, što su ga sve njegove kolege napustile, što sve novine kliču zbog njegovog otpušanja; nije bilo dosta to što cela zemlja slavi propast gnjide, i što su Garmoniju još uvek odrešene ruke. Pored njega je na krevetu ležala mala otrovna dopisnica koja se naslađivala njegovim padom, koju je napisao njegov najstariji prijatelj, koju je napisao čovek tako visokog morala da bi pre gledao kako na njegove oči siluju ženu nego što bi dopustio da se poremeti njegov rad. Prepuno mržnje, i ludila. Osvetoljubivo. Dakle, počeo je rat. Pa, dobro. Krećemo, bez oklevanja. Iskapio je čaj, uzeo telefon i pozvao prijatelja u

Novom Skotland Jardu, vezu iz starih dana dok je radio u kriminalističkoj redakciji. Za petnaest minuta sve pojedinosti su saopštene, delo je bilo počinjeno, ali se Vernon opet vratio svojim mislima, još uvek nije bio zadovoljan. Ispostavilo se da Klajv nije prekršio zakon.

Ovo će ga poremetiti utoliko što će morati da izvrši svoju dužnost, ništa više od toga. Ali, mora da bude i nešto više. Mora da bude i posledica. Vernon je još pola sata mozgao u krevetu na tu temu, a onda se konačno obukao, iako se nije obrijao, i proveo prepodne kunjajući po kući, odbijajući da se javlja na telefon. Za utehu je izvadio izdanje od petka. Činjenica je da je naslovna strana sjajna. Svi se varaju. I ostatak novine bio je jak, a Letis O'Hara mu je osvetlala obraz onom holandskom pričom. Jednog dana, a naročito ako Garmoni ikad postane premijer, a zemlja bude ležala u razvalinama, ljudi će zažaliti što su oterali Vernona Halideja s njegovog položaja.

Ali, uteha beše kratkog daha jer je to bila budućnost, a ovo je sadašnjost, u kojoj je on otpušten. Sedeo je kod kuće, a trebalo je da bude u kancelariji. Znao je samo za jednu profesiju, a u njoj ga niko sada ne bi zaposlio. Bio je osramoćen, a i prestar za prekvalifikaciju. Uteha mu je bila kratkotrajna i zato što se u mislima stalno vraćao na onu mrsku dopisnicu, nož koji je svrdlao, so na otvorenoj rani, i kako je dan odmicao, u njoj su se stekle sve sitne i krupne uvrede iz protekla dvadeset četiri časa. U toj kratkoj poruci od Klajva utelovio se i sabrao sav otrov cele te afere - zaslepljenost onih koji su ga optuživali, njihova dvoličnost, osvetoljubivost i, iznad svega, onaj element koji je Vernon smatrao najgorim ljudskim porokom - lična izdaja.

U jednom jeziku koji ima tako naglašen sistem idioma kao što je engleski, javljaju se brojne prilike za pogrešno tumačenje. Pukim pomeranjem težišla unazad, glagol može da postane imenica, a radnja - stvar. To *refuse* - insistirati na odbijanju nečeg za šta verujete da je pogrešno - jednim potezom postaje *refuse* - beskrajna gomila smeća. Kako sa rečima, tako i sa rečenicama. Ono što je Klajv naumio u četvrtak, a poslao u petak bilo je: *Zaslužuješ da te otpuste*. A Vernon je u utorak, pošto je već dobio otkaz, bio sklon da shvati sledeće: *Zaslužuješ da te otpuste*. Da je dopisnica stigla u ponedeljak, možda bi je pročitao drugačije. U tome je komična priroda njihove sudbine; poštanska marka prve klase obojici bi bila dobrodošla. S druge strane, možda za njih nije ni moglo biti drugog ishoda, i to je priroda njihove tragedije. Ako je tako, Vernon je bio spreman da utvrdi svoje ogorčenje kako je dan odmicao, razmišljajući, prilično oportunistički, o sporazumu koji su njih dvojica nedavno sklopili i zastrašujućim odgovornostima koje su mu se njime nametale. Jer,

bilo je jasno da je Klajv izgubio razum i nešto se moralo preduzeti. Tu odluku potkrepio je i Vernonov osećaj da ga, u trenutku kad je ceo svet prema njemu bio nepravičan, kad mu je život bio u ruinama, niko nije toliko unizio kao njegov stari prijatelj, i da je to neoprostivo. I bolesno. Događa se ponekad, kod ljudi koji su ophrvani razmišljanjima o nekoj nepravdi, da se poriv za osvetom korisno stopi sa osećajem obaveze. Prolazili su sati, a Vernon je nekoliko puta uzimao u ruke svoj primerak *Sudije*, da ponovo pročita članak o onom medicinskom skandalu u Holandiji. Nešto kasnije tog dana u nekoliko navrata se i lično raspitao telefonom. Prošlo je još nekoiiko neaktivnih sati dok je sedeo u kuhinji i pio kafu, razmišljajući o propasti svojih planova, i pitajući se da li da nazove Klajva pretvarajući se da hoće da se pomire, kako bi se pozvao u Amsterdam.

Da li je sve na mestu? Da li je sve zapamtio? Je li stvarno zakonito? Klajv je razmatrao ta pitanja zatočen u Boingu 757 parkiranom po ledenoj magli u severnom delu mančesterskog aerodroma. Očekivali su da će se razvedriti i pilot je hteo da sačuva mesto u redu za poletanje, tako da su putnici sedeli u prigušenoj tišini okrepljujući se posluženjem sa kolica s pićima. Bilo je podne i Klajv je naručio kafu, brendi i tablu čokolade. Imao je mesto do prozora u praznom redu, i kroz pukotine u magli mogao je da vidi avione drugih kompanija kako suparnički čekaju u isprekidanim linijama usmerenim ka istoj tački, a u njihovim oblicima je bilo nečeg turobnog i neotesanog: uski prorezi očiju ispod sitnih mozgova, zakržljale, sputane ruke, uvis podignute i zacrnjene stražnjice - takva stvorenja i ne mogu da mare jedna za druga.

Odgovor je bio potvrđan, njegovo istraživanje i planiranje bili su pomni i pedantni. To će se dogoditi, i Klajv oseti kako ga prožima uzbuđenje. Podigao je ruku ka nasmejanoj devojci s nakrivljenim plavim šeširićem, koja je delovala lično ushićena njegovom odlukom da naruči još jednu čokoladu i počastvovana da mu je donese. Sve u svemu, s obzirom na ono kroz šta je prošao i nevolje koje su mu tek predstojale, i izvesnost da će događaji sada neminovno da se vrtoglavo ubrzaju, nije se osećao tako loše. Propustiće prve sate probe, ali orkestar koji se usvirava u novi komad - uvek je mršava berba. Možda bi bilo pametno propustiti ceo prvi dan. U njegovoj banci su ga uverili da je po zakonu to što u svojoj aktovki nosi deset hiljada američkih dolara, te da nije obavezan da bilo šta objašnjava na aerodromu Shipol. A što se tiče policijske stanice u Mančesteru, s njima je vešto izašao na kraj, pomislio je, i prema njemu su se ophodili s poštovanjem, i skoro da je osećao blagu nostalgiju za osvežavajućim ambijentom i onim ljudima, suočenim sa tolikim grozotama, s kojima je tako dobro radio.

Kada je Klajv stigao sa železničke stanice u najcrnjem raspoloženju, proklinjući Vernona sa svakim korakom na putu od Justona, glavni inspektor lično je sišao na prijavnicu da pozdravi slavnog kompozitora. Delovao je bezmerno zahvalan što je Klajv uspeo da dođe čak iz Londona da bi im pomogao oko ovog slučaja. U stvari, niko nije izgledao nimalo ljut što im se nije obratio ranije. Više su nego zadovoljni, ponavljali su policajci, što će im on pomoći u ovom konkretnom slučaju. Tokom razgovora, dok je davao izjavu, dvojica detektiva su shvatili, kako su ga uveravali, da je sigurno teško kad čovek mora da napiše simfoniju po narudžbini sa tako kratkim rokom, i u kakvoj je dilemi morao biti kad je čučao iza one stene. Izgledali su kao da gore od znaliželje da čuju sve poteškoće u komponovanju glavne melodije. Da li bi mogao da im je otpevuši? Naravno da bi mogao. Povremeno bi neki od njih rekao nešto u stilu: A sad da se vratimo na ono što ste zapazili kod tog čoveka. Ispostavilo se da glavni inspektor sprema tezu iz engleske književnosti na Otvorenom univerzitetu, i da ga posebno zanima Blejk. U kantini, uz sendviče sa slaninom, pokazalo se da inspektor zna napamet celo „Otrovno drvo”, a Klajv mu je ispričao kako je 1978. napisao muziku upravo za tu pesmu, koja je izvedena na Oldeburškom festivalu sledeće godine sa tenorom Piterom Pirsom, i posle toga nikad više. U istoj toj kantini, na dve spojene stolice ležala je i spavala jedna šestomesečna beba. Njena mlada majka bila je pritvorena u ćeliju u prizemlju da se oporavi od pijančenja. Celog prvog dana Klajv bi povremeno čuo njene plačne krike i zapomaganje kako se penju uz izlizano stepenište.

Dozvolili su mu da uđe u samo središte stanice, gde se pišu krivične prijave. U predvečerje, dok je čekao da još jednom prođu kroz njegovu izjavu, bio je svedok gušanja pred dežurnim narednikom; jedan krupan, oznojen tinejdžer obrijane glave uhvaćen je kako se skriva u dnu nečije bašte s motorcanglama, kalauzima, testericom i maljem skrivenim ispod kaputa. Nije provalnik, uporno je tvrdio, i ni pod razno ne ide u ćeliju. Kad mu je narednik rekao da jeste, momak je raspalio policajca po licu, da bi ga druga dva policajca oborila na pod, stavila mu lisice i odvela ga. Niko nije delovao preterano potreseno, čak ni policajac sa rascepljenom usnom, ali je Klajv spustio svoju ukočenu ruku na srce, koje mu je tuklo, i bio je prinuđen da

sedne. Posle toga, jedan policajac je iz patrole doveo četvorogodišnjeg dečaka, bledog i zanemelog, koga su našli kako lunja po parkingu jednog napuštenog paba. Malo posle toga, uplakana irska porodica je došla po njega. Dve devojčice koje su žvakale svoju kosu, bliznakinje od oca siledžije, došle su da potraže zaštitu i prema njima su se ophodili sa šaljivom prisnošću. Žena raskrvavljenog lica podnela je tužbu protiv svog muža. Jednu veoma staru crnkinju, koja je zbog osteoporoze bila presamićena gotovo do zemlje, snaja je izbacila iz njene sobe a nije imala gde da ode. Socijalni radnici su dolazili i odlazili, i većina njih je izgledala podjednako sklona zločinima, ili jednako nesrećna kao i njihove stranke. Svi su pušili. Na fluorescentnoj svetlosti svi su izgledali bolesno. Bilo je mnogo vrelog čaja u plastičnim šoljama, i mnogo vikanja, rutinskog, bezbojnog psovanja i pretnji stegnutim pesnicama koje niko nije uzimao za ozbiljno. Bila je to jedna ogromna nesrećna porodica sa kućnim problemima koji su po svojoj prirodi bili nerešivi. Ovo je bila dnevna soba te porodice. Klajv se skupio iza svog čaja, crvenog poput cigle. U njegovom svetu bila je prava retkost da neko podigne glas, i celo veče proveo je u stanju iscrpljujućeg uzbuđenja. Praktično svaki pripadnik javnosti koji bi tu došao, dobrovoljno ili ne, bio je zarožan, i Klajvu se činilo da je glavni posao policije da se bavi brojnim i nepredvidljivim posledicama siromaštva, što su oni činili sa daleko više strpljenja i manje gadljivosti nego što bi on ikada mogao.

Kad samo pomisli, jednom ih je nazvao svinjama i tvrdio, tokom tromesečnog koketovanja sa anarhizmom 1967, da su oni uzrok kriminala, i da će jednog dana biti nepotrebni. Sve vreme koje je tamo proveo ophodili su se prema njemu učtivo, čak uslužno. Izgledalo je kao da se čak i *dopao* policajcima, i Klajv se pitao da možda ne poseduje neke kvalitete kojih nikada nije bio svestan - uravnoteženo ponašanje, tihi šarm, možda autoritet. Kad je sutradan, rano ujutru, došlo vreme za identifikaciju, bilo mu je izuzetno stalo da nikoga ne izneveri. Izveli su ga u dvorište iza mesta na kojem su parkirali patrolna kola, gde je uza zid stajalo desetak muškaraca. Odmah je prepoznao svog tipa, trećeg s desna, onog s duguljastim suvonjavim licem i platnenim kačketom koji ga je odavao. Kakvo olakšanje. Kad su se vratili unutra, jedan od detektiva je čvrsto uhvatio Klajva za mišicu i stegao ga, ali mu nije ništa rekao. Oko njega je vladala at-

mosfera potisnutog radovanja i svi su mu bili još naklonjeniji. Sad su radili zajedno, kao tim, i Klajv se uživao u svoju ulogu krunskog svedoka tužilaštva. Kasnije je upriličena još jedna smotra, a ovoga puta polovina muškaraca je nosila platnene kačkete, i svi su imali duguljasta suvonjava lica. Ali, Klajv se nije dao namagarčiti, i pronašao je svog tipa desno, na kraju, bez kape. Kad su se vratili unutra, detektivi su mu rekli da ovo drugo postrojavanje nije tako bitno. Možda će ga iz administrativnih razloga, u stvari, čak potpuno odbaciti. Ali, sve u svemu, bili su oduševljeni njegovom posvećenošću ovom slučaju. Može da se smatra počasnim policajcem. Imaju patrolna kola koja idu u pravcu aerodroma. Da li bi želeo da ga povezu?

Dovezli su ga pred samu zgradu terminala. Dok je izlazio sa zadnjeg sedišta i pozdravljao se, primetio je da je policajac koji je sedeo za volanom isti onaj čovek koga je izdvojio iz stroja drugog puta. Ali, ni Klajv ni vozač nisu smatrali za neophodno da prokomentarišu tu činjenicu dok su se rukovali.

Sleteli su na aerodrom Shipol sa dva sata zakašnjenja. Klajv je uzeo voz do Centralne stanice, a odatle krenuo peške do svog hotela po blagoj sivoj popodnevnoj svetlosti. Dok je prelazio Most, ponovo je pomislio kako je Amsterdam miran i civilizovan grad. Krenuo je širokom zaobilaznicom prema zapadu da bi procunjabo Brauersgratom. Kofer mu je, na kraju krajeva, bio veoma lak. Kako je utešno kad se masa vode nalazi ispod same sredine ulice. Takvo tolerantno, otvoreno, zrelo mesto: prelepa skladišta od cigala i izrezbarenog drveta pretvorena u ukusne stanove, skromni Van Gogovi mostovi, uzdržana komunalna oprema, Holanđani inteligentnog i neformalnog izgleda na biciklima sa svojom razumnom decom koja sede iza njih. Čak i prodavci tu izgledaju kao profesori, čistači ulica kao džezeri. Nijedan grad nikada nije bio tako racionalno uređen. Dok je hodao, razmišljao je o Vernonu, i o simfoniji. Da li je delo uništeno, ili samo oštećeno? Možda ne toliko oštećeno koliko ukaljano, i to na način koji je samo on mogao da razume. Pogubno i na prevaru lišeno svog najvećeg trenutka. Strahovao je od premijere. Sada je sebi mogao da kaže, u svoj pritvornoj iskrenosti, da je ugovarajući razne poslove u Vernonovo ime, on, Klajv, samo održavao zadatu reč. To što je Vernon hteo da se pomire i zbog toga poželeo da dođe u Amsterdam bilo je sigurno nešto više od podudarnosti ili zgodne prilike. Negde u svojoj pomračenoj, rastrojenoj duši prihvatio je svoj usud. Predao se Klajvu u ruke.

S tim mislima Klajv je konačno stigao do hotela, gde je saznao da će se prijem održati večeras u pola osam. Iz sobe je pozvao svoju vezu, dobrog doktora, da s njim popriča o detaljima posla i, po poslednji put, utanači simptome: nepredvidljivo, bizarno i krajnje nedruštveno ponašanje, potpuni gubitak razuma. Destruktivne sklonosti, iluzije o svemoći. Ličnost u rasulu. Bilo je reči i o pripremljenoj dozi leka. Kako da to izvedu? Predložena je čaša šampanjca, što je Klajvu de-

lovalo kao isticanje prigodnog svečanog tona.

Do kraja probe ostalo je još dva sata, tako da je Klajv, ostavivši novac u kovertu na recepciji, zamolio portira da mu pozove taksi ispred hotela i za nekoliko minuta se našao ispred ulaza za umetnike sa bočne strane Konsertgebaua. Dok je prolazio pored vratara i gurao pokretna vrata koja su vodila prema stepenicama, do njega je dopro zvuk orkestra. Završni stav. Trebalo bi da bude. Dok se penjao, već je ispravljao taj pasaž; sada bi trebalo da čujemo horne, a ne klarinete, a timpani idu piano. *Ovo je moja muzika*. Bilo je to kao da su ga lovački rogovi prizivali, prizivali da se vrati sebi. Kako je mogao da zaboravi? Ubrzao je korak. Mogao je da čuje šta je napisao. Koračao je ka predstavi samog sebe. Sve one samotne noći. Maska žurba. Alenove litice. Zašto je gubio vreme celo poslepodne, zašto je odlagao ovaj trenutak? Morao je da uloži napor da ne bi potrčao zavojitim hodnikom koji je vodio oko gledališta. Gurnuo je vrata i zastao.

Stigao je, kao što je i nameravao, do reda iznad i iza orkestra, u stvari iza udaraljki. Muzičari nisu mogli da ga vide, ali je stajao tačno u vidnom polju dirigenta. Međutim, Đulio Bo je žmurio. Stajao je na vrhovima prstiju, izvijajući se napred, leve ruke ispružene prema orkestru a raširenim, treperavim prstima blago je davao znak prigušenom trombonu koji je sada ljupko, mudro, zaverenički, po prvi put objavljivao melodiju, *Nessun dorma* za kraj veka, melodiju koju je Klajv juče pevao detektivima i za koju jc bio spreman da žrtvuje jednu nepoznatu planinarku. I to s pravom. Dok su se note razrastale, dok je ceo gudački odsek pripremao gudala da istrajnim šapatom oglase svoje prve vijugave, klizeće harmonije, Klajv je tiho skliznuo u sedište i osetio kao da pada u nekakvu nesvest. Teksture su se sada umnogostručile pošto je još instrumenata pristupilo trombonskoj zaveri, disonanca se širila poput zaraze, a sitne tvrde krhotine - varijacije koje nisu nikuda vodile - prštale su uvis kao varnice koje su se ponekad sudarale da bi stvorile prvu najavu zahuktalog zida zvuka, cunamija koji je sada počeo da narasta da bi uskoro zbrisao sve pred sobom, pre nego što se i sam razbije o stenovito tlo osnovnog tona. Ali, pre nego što se to desilo, dirigent je kucnuo palicom o pult, i orkestar je postepeno i s oklevanjem utihnuo. Bo je sačekao da i poslednji instrument zamukne, zatim podigao obe ruke u pravcu

Klajva i doviknuo:

„Maestro, dobrodošli!”

Članovi Britanskog simfonijskog orkestra, svi do jednog, okrenuli su glave kad je Klajv ustao. Dok je silazio na scenu čulo se kloparanje gudala o notne stalke. Jedna truba dosetljivo je intonirala motiv od četiri tona iz koncerta u D-duru, Klajvovog, ne Hajdnovog. Ah, biti u kontinentalnoj Evropi i biti maestro! Kakav melem. Zagrlio je Đulija, rukovao se sa koncert-majstorom, pozdravio muzičare osmehom, blagim naklonom i rukama napola podignutim u skromnom predavanju, a zatim se ponovo okrenuo prema dirigentu da mu nešto promrmlja na uvo. Ne bi se danas obraćao orkestru povodom komada. Učiniće to ujutru, kad svi budu odmorni. Trenutno će se zadovoljiti da ponovo sedne i sluša. Dodao je i primedbu o klarinetu i hornama, i pianu za timpane.

„Da, da”, reče Đulio hitro. „Video sam.”

Kad se vratio na svoje mesto, Klajv je primetio koliko su ozbiljna lica muzičara. Radili su naporno celog dana. Prijem u hotelu će ih sigurno razgaliti. Proba se nastavila, a Bo je dorađivao pasaž koji je upravo čuo, preslišavajući svaki odsek orkestra ponaosob i tražeći da se, između ostalog, doteraju oznake za legato. Sa mesta na kojem je sedeo, Klajv se trudio da ne obraća pažnju na tehničke detalje. Za sada, bila je to muzika, čudesno preobraženje misli u zvuk. Pogrbio se unapred, sklopljenih očiju, usredsređujući se na svaki fragment koji je Bo odobravao. Klajv je ponekad toliko naporno radio na nekom komadu da je mogao i da smetne s uma krajnju svrhu - stvoriti ovo zadovoljstvo, u isti mah tako čulno i apstraktno, prevesti u vazduh koji podrhtava ovaj nepostojeći jezik čija će značenja ostati za sva vremena van domašaja i lebdeti izazovno u tački gde se emocija i intelekt stapaju. Određeni tonski nizovi podsećali su ga samo na nedavni napor da ih napiše. Bo je sad radio na sledećem pasažu, ne toliko diminuendu koliko umanjivanju, i ta muzika je kod Klajva prizvala prizor nereda u njegovom studiju na svetlosti svitanja i one slutnje o sebi koje se jedva usuđivao da iskaže. Veličina. Zar je bio bezumnik kad je tako razmišljao? Svakako da jednom mora da nastupi i prvi trenutak samospoznaje i svakako će to uvek delovati apсурdno.

Sad je ponovo nastupio trombon i zapleteni, delimično suspregnut

krešendo koji je konačno provaljivao u poslednje očitovanje melodije, trešteći, karnevalski *tutti*. *Ali kobno jednoličan*. Klajv je zario lice u šake. Bio je u pravu što je brinuo. Propala stvar. Pre nego što je otišao u Mančester, poslao je stranice onakve kakve su bile. Nije imao izbora. Sad nije mogao da se seti one izvanredne izmene koju je nameravao da unese. To je trebalo da bude trenutak trijumfalne poente u simfoniji, zbir svega što se u čoveku raduje pre nego što nastupi razaranje. Ali predstavljeno ovako, kao prosto *fortissimo* ponavljanje, bilo je to plitkoumno bombastično, bilo je to otrcano; još manje od toga, bila je to praznina: praznina koju može da ispuni samo osveta.

Pošto je vreme za probu isticalo, Bo je pustio orkestar da svira do kraja. Klajv se bezvoljno zavalio u svoje sedište. Sve mu je sad zvučalo nekako drukčije. Tema se rastvarala u talas disonantne plime i dobijala je na punoći - ali je zvučala potpuno apsurdno, kao da se dvadeset orkestara štimuje na jedno A. Uopšte nije bila disonantna. Svaki instrument je praktično svirao istu notu. Pravo jednolično brujanje. Kao džinovske gajde koje treba popravili. Čuo je samo A, koje je jedan instrument, jedan odsek dobacivao drugom. Klajvov dar apsolutnog sluha odjednom je postao mučenje. To A mu je svrdlalo kroz mozak. Hteo je da pobjegne iz gledališta, ali je sedeo tačno pred Đuliovim očima, a posledice odlaska sa probe sopstvenog dela nekoliko minuta pred kraj bile su nezamislive. I tako se još dublje zavalio u sedište i pokrio lice šakama u stavu duboke koncentracije i otpatio sve do kraja četvorotaktne tišine.

Dogovorili su se da će se Klajv vratiti u hotel dirigentovim rols-rojsom koji je čekao kod ulaza za umetnike. Ali, Bo se zadržao oko orkestra, tako da je Klajv imao nekoliko minuta za sebe u mraku ispred Konsertgebaua. Hodao je kroz masu na Van Barlestratu. Ljudi su već počeli da pristižu na večernji koncert. Šubert. (Zar se svet već nije naslušao sifllističnog Šuberta?) Stajao je na ćošku ulice i udisao blagi amsterdamski vazduh koji kao da je uvek ovlaš mirisao na dim od cigara i kečap. Poznavao je svoju partituru vrlo dobro, i znao je koliko A u njoj ima i kako taj deo zaista zvuči. Samo je upravo doživeo slušnu halucinaciju, iluziju - ili razbijanje iluzije. Odsustvo varijacija upropastilo je njegovo remek-delo, i sada je bio sigurniji nego ikad, ako je tako nešto moguće, u planove koje je skovao. Nisu ga

više podsticali bes, mržnja ili gađenje, niti neophodnost da održi zadatak reč. To što se spremio da učini bilo je ispravno po ugovoru, nosilo je u sebi amoralnu neminovnost čiste geometrije, i nije osećao baš ništa.

Bo ga je u kolima uputio u to kako je protekao rad tog dana, mnoge delove kao da su svirali čisto s lista, a dva-tri odlomka moraće da dorade sutra. Iako je bio svestan njenih nedostataka, Klajv je želeo da slavni dirigent blagoslovi njegovu simfoniju visokom pohvalom i uputio mu je pitanje u tom pravcu:

„Misliš li da je komad u celini kompaktan? Mislim, strukturalno.”

Đulio se nagnuo napred da podigne staklo koje ih je razdvajalo od šoferica.

„Je fino, sve je fino. Ali između tebe i mene...” Spustio je glas. „Mislim da je druga oboja, ona mlada devojka jako lepa ali sviranje nije savršeno. Srećom nisi napisao ništa teško za nju. Jako lepa. Večeras ide na večeru sa mnom.”

Do kraja kratke vožnje Bo se prisećao evropske tumeje BSO koja se uskoro završavala, a Klajv se setio poslednjeg puta kad su njih dvojica radili zajedno, prilikom ponovnog postavljanja na scenu *Simfonijskih derviša* u Pragu.

„A, da”, uzviknuo je Bo kad su se kola zaustavila ispred hotela, i već su mu pridržavali otvorena vrata. „Sećam se. Veličanstven rad! Mladalačka inventivnost, teško ju je ponovo postići, a Maestro?”

Rastali su se u predvorju, Bo da bi se nakratko pojavio na prijemu, Klajv da bi uzeo koverat sa recepcije. Obavestili su ga da je Vernon stigao pre pola sata i da je otišao na neki sastanak. Koktel-zabava za orkestar, prijatelje i novinare održavala se u dugačkoj galeriji sa kandelabrima u zadnjem delu hotela. Pored vrata je stajao poslužitelj sa pladnjem sa kojeg je Klajv uzeo jednu čašu za Vernona i jednu za sebe, a zatim se povukao u jedan skroviti ćošak gde se smestio na prozorsku klupu prekrivenu jastučićima da bi pročitao doktorova uputstva i otvorio kesicu s belim praškom. S vremena na vreme bacio je pogled prema vratima. Kad mu je Vernon telefonirao početkom nedelje da mu se izvini zato što mu je smestio policiju - Bio sam idiot, pod pritiskom posla, košmarna sedmica, i tako dalje - a naročito kad je predložio da dođe u Amsterdam kako bi potvrdili pomirenje, rekavši da tamo ionako ima nekog posla, Klajv mu je uzvratio s uver-

ljivom predusretljivošću, ali su mu se ruke tresle kad je spustio slušalicu. Tresle su mu se i sad, dok je u Vernonov šampanjac lagano sipao prašak koji se nakratko uspenušao, a onda slegao. Klajv je malim prstom obrisao sivkastu skramu koja se stvorila oko ruba čaše. Potom je ustao i uzeo po jednu čašu u svaku ruku. Vernonovu u desnu, svoju u levu. Bitno je da to zapamti. Vernonova je desna. lako je bio najgori levak.

Klajv je sada, dok se probijao kroz koktelsku gužvu muzičara, umetničkih birokrata i kritičara, bio zaokupljen samo jednim problemom: kako da ubedi Vernona da popije piće pre nego što stigne doktor. Da popije ovo piće, a ne neko drugo. Možda je najbolje da ga presretne odmah kod vrata, pre nego što se sam posluži sa pladnja. Šampanjac mu se prosipao preko ručnih zglobova dok je zaobilazio bučan duvački odsek, a potom je morao da se vrati natrag preko pola galerije da se ne bi previše približio basovima koji su već delovali pijano, utrkujući se s timpanima. Napokon je stigao do naštimovanog bratstva violina koje su dopustile flautama i pikolo-flautama da im se pridruže. Tu je već bilo više žena koje su delovale umirujuće. Stajale su okolo, u duetima i trijima koji su blago trilovali, a vazduh je bio prijatno otežao od njihovih parfema. Sa strane, trojica muškaraca šapatom su raspravljali o Floberu. Klajv je našao jedno slobodno mesto na tepihu odakle je imao nesmetan pogled na visoka dvokrilna vrata koja su vodila u predvorje. Pre ili kasnije, neko će mu prići da razgovara s njim. Pre. Bio je to onaj bedni govнар Pol Lanark, kritičar koji je prozvao Klajva Goreckim za intelektualce, a zatim javno povukao reč: Gorecki je Linli za intelektualce. Pravo čudo da se uopšte usudio da mu priđe.

„Ah, Linli. Je l' ta druga za mene?”

„Ne. I budi ljubazan pa se nosi.”

Drage volje bi dao Lanarku piće iz desne ruke. Klajv se okrenuo napola u stranu, ali je kritičar bio pijan i tražio je zabavu.

„Slušao sam o tvojoj najnovijoj. Je l' se stvamo zove *Milenjumaska simfomja*?”

„Ne. Novinari su je tako prozvali”, procedi Klajv.

„Čuo sam svašta o njoj. Pričaju da si gadno opelješio Betovena.”

„Skloni se.”

„Ti to verovatno zoveš semplingom. Ili postmodernim citatom. Ali,

zar ti ne pripadaš premoderni?”

„Ako se ne skloniš, raspaliću te po toj glupoj faci.”

„Onda mi bolje daj jednu čašu da oslobodiš ruku.”

Dok se Klajv osvrtao tražeći neko mesto gde bi spustio pića, ugledao je Vernona kako mu prilazi sa širokim osmehom. Na nesreću, i on je nosio dve pune čaše.

„Klajv!”

„Vernone!”

„Ah.” Lanark je napravio ulizičku grimasu. „Gnjida lično.”

„Vidi”, reče Klajv. „Već imam piće za tebe.”

„I ja za tebe.”

„Pa...”

Svaki je dao po čašu Lanarku. Zatim je Vernon pružio čašu Klajvu, a Klajv je dao svoju Vernonu.

„Živeli!”

Vernon klimnu Klajvu i pogleda ga značajno, a zatim se okrenu ka Lanarku.

„Nedavno sam video tvoje ime na spisku nekih veoma uglednih ljudi. Sudije, policijski komandanti, vrhunski biznismeni, ministri iz vlade...”

Lanark je pocrveneo od zadovoljstva. „Sve te priče o tituli viteza su čista besmislica.”

„Sigurno jesu. Ovo se odnosi na dom za napuštenu decu u Velsu. Sam vrh pedofilskog kruga. Snimili su te video kamerom kako ulaziš i izlaziš pet- šest puta. Nameravali smo da objavimo taj prilog pre nego što su me šutnuli, ali sam siguran da će ga se neko već dokopati.”

Lanark je barem deset sekundi stajao uspravno i bez pokreta, u dostojanstvenom vojničkom stavu, laktova priljubljenih uz telo, sa čašama šampanjca ispruženim ispred sebe, a maglovit osmeh mu se zaledio na usnama. Znaci upozorenja bili su izvesna otečenost i zacakljen pogled, i nekakav grč koji mu se penjao uz grlo, nešto kao obrnuta peristaltika.

„Pazi!”, uzviknu Vernon. „Pomeri se!” Uspeli su da se u jednom skoku sklone pred sadržajem Lanarkovog želuca koji je pokuljao u luku. Galerija je namah utihnula. A onda je, sa produženim, silaznim glisandom gađenja ceo gudački odsek, praćen flautama i pikolo-fla-

utama, poleteo prema duvačima, ostavljajući muzičkog kritičara i njegov nepočin - ranovečernje krompiriće sa majonezom sa Aude Hohstrata - osvetljene ispod usamljenog kandelabra. Masa je povukla Klajva i Vernona, a kad su se približili vratima uspjeli su da se isko-beljaju i izađu u tišinu predvorja. Smestili su se na jednu tapaciranu klupu i nastavili da pijuckaju šampanjac. „Bolje nego da si ga udario”, rcče Klajv. „Je l' išta od toga tačno?”

„Ne bih baš rekao.”

„Živeli j oš j ednom. ”

„Živeli. I, slušaj, stvarno mislim ono što sam rekao. Zaista mi je žao što sam ti poslao policiju na vrata. Užasno sam se poneo. Primi moje bezuslovno, ponizno izvinjenje.”

„Nemoj to više ni da pominješ. Meni je strašno žao zbog tvog posla i cele te gužve. Ti si stvarno bio najbolji.”

„Hajde onda da iskapimo čaše u to ime. Za prijateljstvo.”

„Za prijateljstvo.”

Vernon je iskapio svoju čašu, zevnuo i ustao. „Dakle, vidi, ako ćemo da večeramo zajedno možda bih malo dremnuo. Osećam se skroz isceđeno.”

„Imao si tešku nedelju. Ja mislim da ću da se okupam. Vidimo se ovde dole za otprilike jedan sat?”

„Važi.”

Klajv je gledao kako Vernon pogruženo odlazi da uzme ključ sa recepcije. U podnožju velikog dvostrukog stepeništa stajali su čovek i žena koji su pogledali Klajva i klimnuli mu. Trenutak kasnije, krenuli su za Vernonom uz stepenice i Klajv se nekoliko puta osvrnuo po predvorju. Onda je uzeo svoj ključ i otišao u sobu.

Posle nekoliko minuta stajao je u kupatilu bos, ali još uvek potpuno odeven, nadvijen nad katom u pokušaju da se izbori sa bleštavim pozlaćenim mehanizmom kojim se zatvarao slivnik. Trebalo ga je istovremeno podići i okrenuti, a on kao da nije bio sposoban za to. U međuvremenu, zagrejani mermerni pod ga je kroz tabane podsetio na njegov telesni premor. Bele noći u Saut Kenu, krkljanac u policijskoj stanici, akolade u Konsertgebau; i on je za sobom imao tešku nedelju. Zato će da dremne pre kupanja. Vrativši se u spavaću sobu, oslobodio se pantalona, raskopčao košulju i uz zadovoljni uzdah pre-pustio se džinovskom krevetu. Zlatasti satenski pokrivači milovali su

mu butine i on je doživeo zanos iscrpljenog predavanja. Sve je dobro. Ubrzo će otići u Njujork da se vidi sa Suzi Marselan i tada će onaj zaboravljeni, zakopčani deo njegove ličnosti ponovo procvetati. Dok je ležao tu, u toj divoti od svile - čak je i vazduh u ovoj skupoj sobi bio svilenkast - možda bi se i meškoljio zamišljajući buduće užitke, samo da je bio u stanju da pomeri noge. Možda, ako se usredsredi, ako uspe da prestane da misli na rad nedelju dana, možda će mu poći za rukom da se zaljubi u Suzi. Ona je dobrog kova, iskrena do srži, voli da putuje, biće mu privržen. Na tu pomisao, odjednom ga je preplavila duboka naklonost prema sebi kao prema osobi kojoj treba biti privržen, i osetio je kako mu suza klizi niz jagodicu i golica uvo. Nije mu se baš dalo da je obriše. A nije ni bilo potrebe, jer mu je sad, koračajući preko sobe, prilazila Moli, Moli Lejn! U pratnji nekog čoveka. Njena izazovna ustašca, krupne crne oči i nova frizura - bubi - izgledali su baš kako treba. Kakva prelepa...

„Moli!”, uspeo je da prokrklja Klajv. „Izvini što ne mogu da ustanem...”

„Jadni Klajv.”

„Tako sam umoran.”

Stavila mu je hladan dlan na čelo. „Dragi, ti si genije. Simfonija je čista čarolija.”

„Bila si na probi? Nisam te video.”

„Bio si suviše zauzet i važan da bi me primetio. Vidi, dovela sam nekoga da te upoznam.”

Klajv je u svoje vreme upoznao većinu Molinih ljubavnika, ali ovoga nije mogao nigde da svrsta.

Vična druženju kao i uvek, Moli se nagnula i prošaputala Klajvu na uvo. „Već si ga upoznao. To je Pol Lanark.”

„Pa naravno. Nisam ga prepoznao s bradom.”

„Radi se o tome, Klajvi-pu, da on želi tvoj potpis, ali se stidi da te pita.” Klajv je bio rešen da u svemu ugodi Moli, a i da raskravi Lanarka.

„Ne, ne, nije nikakav problem.”

„Bio bih vam strašno zahvalan”, rekao je Lanark dok mu je poturao pero i papir.

„Stvarno ne bi trebalo da vam je neprijatno da me pitate.” Klajv je

naškrabao svoje ime.

„I ovde, molim vas, ako vam nije problem.”

„Uopšte nema problema, stvarno.”

Napor od pisanja mu je pao skoro preteško, pa je morao ponovo da legne. Moli mu se opet približila.

„Dragi, moram nešto malo da te izgrdim, a onda ti to nikada više neću pomenuti. Znaš, stvarno mi je trebala tvoja pomoć onog dana u Jezerskoj oblasti.”

„O, Bože! Nisam shvatio da si to bila ti, Moli.”

„Ti uvek stavljaš svoj rad na prvo mesto, a možda tako i treba.”

„Da. Ne. Mislim, da sam znao da si to ti, pokazao bih ja onom usukanom njegovog bokca.”

„Naravno da bi.” Stavila je ruku na njegov članak i osvetlila mu oči nekakvom lampicom. Kakva žena!

„Ruka mi je tako vrela”, prošaputao je Klajv.

„Jadni Klajv. Zato ti i zavrćem rukav, blesane. A sad Pol hoće da ti pokaže šta zaista misli o tvom delu tako što će ti zabosti jednu ogromnu iglu u ruku.”

Muzički kritičar je upravo to i uradio, i bolelo je. Neke pohvale bole. Ali, nešto što je Klajv naučio tokom života bilo je kako da prihvati kompliment.

„Ovaj, mnogo vam hvala”, prostenjao je cmizdravo. „Stvarno ste ljubazni. Ja ga lično nešto i ne hvalim, ali, u svakom slučaju, drago mi je da vam se dopada, stvarno, hvala najlepše...”

Posmatrano očima holandskog doktora i sestre, kompozitor je podigao glavu i, pre nego što je sklopio oči, kao da je pokušao, sa jastuka, da se najskrušenije nakloni.

v

Po prvi put tog dana, Vernon je ostao sam. Imao je jednostavan plan. Tiho je zatvorio vrata prema prijemnoj kancelariji, izuo cipele, isključio telefon, rasklonio papire i knjige sa stola - i legao na njega. Imao je još pet minuta do jutarnjeg sastanka i neće mu škoditi ako dremne na brzinu. Radio je to i ranije - a i u interesu novina je svakako da on bude u vrhunskoj kondiciji. Kad se smestio, video je sebe kao ogroman kip koji dominira predvorjem redakcije *Sudije*, velika ležeća figura isklesana od granita: Vernon Halidej, čovek od akcije, urednik. U trenucima predaha. Ali samo privremeno, jer sastanak treba da počne i ljudi su već - crkli dabogda - počeli da ulaze. Trebalo je da kaže Džin da ih zadrži napolju. Voleo je priče koje su se po pabovima pronosile o urednicima iz starih vremena; veliki V. T. Halidej, znate, koji se proslavio aferom „Ćela”, običavao je da drži jutarnje sastanke *ležeći na svom stolu*. Morali su da se pretvaraju da ne primećuju. Niko se nije usuđivao da kaže ni reč. *Bez cipela*. Danas su to sve neki bljutavi čovečuljci, pokondirene knjigovođe. Ili žene u odelima sa crnim pantalonama. Dupli džin i tonik, rekoste? V. T. je, naravno, tvorac one čuvene naslovne strane. Prebacio je ceo tekst na drugu stranu i *pustio da slika ispriča priču*. To je bilo onda kad su novine bile zaista bitne.

Da počnemo? Svi su bili tu. Frenk Diben, a pored njega je stajala - prijatnog li iznenađenja! - Moli Lejn. Za Vernona je bila stvar principa da ne meša lični i profesionalni život, pa joj je samo klimnuo poslovno, i ništa više. Pa ipak, prelepa je to žena. Pametno se dosetila, da se ofarba u plavo. I on se pametno dosetio, da je primi na posao. Strogo na osnovu njenog sjajnog rada u pariskom *Vogu*. Velika M. L. Lejn. *Nikada nije spremala stan. Nikada nije oprala ni tanjir.*

Ne potrudivši se čak ni da se izdigne na lakat, Vernon je počeo sa seciranjem. Pod glavom mu se nekako našao jastuk. Ovo će zadovoljiti gramatičare. Imao je na umu tekst koji je napisao Diben.

„Rekao sam ovo već ranije”, reče on. „I reći ću ponovo. Panaceja ne može da se koristi za konkretnu bolest. To je opšti lek. Panaceja za rak nema nikakvog smisla.”

Frenk Diben je imao petlju da mu se odmah suprotstavi. „Slučajno se ne slažem”, rekao je zamenik urednika inostrane rubrike. „Rak može da se javi u mnogim oblicima. Panaceja za rak je sasvim dobro frazeološki upotrebljeno.”

Frenk je bio u prednosti zbog svoje visine, ali je Vernon ostao da leži nauznak na stolu da bi pokazao da se nije prepao.

„Neću više to da vidim u mojim novinama”, rekao je pribrano.

„Ali to nije ono glavno što sam hteo da kažem”, rekao je Frenk. „Hoću da mi potpišeš troškove.” U ruci je držao list papira, i pero.

Veliki F. S. Diben. Podigao je svoje troškove do umetničke forme.

Bio je to nečuven zahtev. Na sastanku! Da se ne bi ponižavao raspravljanjem, Vernon je nastavio dalje. I ovo je za Frenka, iz istog teksta.

„Ovo je 1996, a ne 1896. Ako mislite na poricanje, nemojte da pišete pobijanje.”

Vernon se pomalo razočarao kad je Moli u tom trenutku ustala da podrži Dibenov zahtev. Pa da! Moli i Frenk. Trebalo je da pogodi. Ona cima Vernona za rukav, koristi ličnu vezu sa urednikom da bi progurala interese svog trenutnog ljubavnika. Sagnula se da šapne nešto Vernonu na uvo.

„Dragi, ljudi mu duguju. Treba nam para. Uselićemo se zajedno u ono slatko gnezdašce na *Rue de Seine...*”

Stvarno je bila prelepa žena, i on nikada nije bio u stanju da joj odoli, još otkako ga je naučila kako se spremaju porčini.

„Dobro. Brzo. Ali moramo da nastavimo.”

„Na dva mesta”, rekao je Frenk. „Na vrhu i u dnu.”

Vernon je napisao „V. T. Halidej, urednik” dvaput, a činilo mu se kao da mu je trebalo pola sata. Kad je konačno završio, nastavio je sa primedbama. Moli mu je podvijala rukav od košulje, ali kad bi je upitao zašto to radi, značilo bi da će još jednom da prekine sastanak. I Diben se još uvek muvao oko Vernonovog stola. Nije mogao da se bakće sa bilo kim od njih dvoje baš sad. Imao je na umu suviše stvari. Srce mu je brže zakucalo kad je prešao na viši proročanski stil.

„Prelazimo na Srednji istok. Ove novine su dobro poznate po svojoj proarapskoj orijentaciji. Ali, moramo biti neustrašivi u osudi, hm, grozota koje se čine na obe strane...”

Vernon nikada nikome neće ispričati kakav je žestok bol osetio u nadlaktici, i da je upravo počeo da shvata, iako kroz maglu, gde se zaista nalazi i šta je sigurno bilo u njegovom šampanjcu i ko su ovi posetioći.

Ali, prekinuo je svoj govor i začutao nakratko, a onda konačno promrmljao sa strahopoštovanjem.

„Sve ste pokvarili.”

vi

Te nedelje premijer je odlučio da reorganizuje vladu, i svi su smatrali da je, uprkos talasu javnog mnjenja koje je podržavalo Garmonija, za to što mu se desilo mogao da zahvali upravo fotografijama iz *Sudije*. U roku od jednog dana bivši ministar inostranih poslova saznao je, po hodnicima sedišta stranke i od običnih poslanika u parlamentu, da prema njegovom novembarskom izazovu nisu gajili preterane sklonosti: možda u zemlji, u celini uzev, emotivni stav nalaže praštanje, ili bar toleranciju, ali političari nisu skloni da odobravaju takvu slabost kod potencijalnog lidera. Sudbina mu je bila upravo onako mračna kako mu je i poželeo urednik *Sudije*; Džulijan Garmoni je zato mogao da se probije do aerodromskog VIP salona, u koji je imao pristup zahvaljujući svom donedavnom statusu, bez tereta državnih dokumenata i bez pratnje državnih službenika. Zatekao je Džordža Lejna kako sipa sebi skoč u baru sa besplatnim pićima.

„Ah, Džulijane. Dođi, slobodno.”

Njih dvojica nisu se videli od Moline sahrane i sad su se obazrivo rukovali. Garmoni je čuo glasine da je upravo Lejn prodao one fotografije; Lejn nije znao koliko Garmoni zna. Garmoni pak nije bio siguran kakav je bio Lejnov stav prema njegovoj vezi sa Moli. Lejn nije znao da li je Garmoniju jasno koliko ga on, Džordž, prezire. Trebalo je da putuju zajedno u Amsterdam da bi dopratili kovčege nazad u Englesku, Džordž kao stari prijatelj Halidejevih i Vernonov pokrovitelj u *Sudiji*, a Džulijan po nalogu Linlijeve zadužbine, kao Klajvov zagovornik u kabinetu. U zadužbini su se nadali da će prisustvo bivšeg ministra inostranih poslova ubrzati administrativnu proceduru koja prati međunarodnu isporuku leševa.

Poneli su pića kroz krcatu čekaonicu - u današnje doba većina ljudi su

VIP - i otkrili relativno prazan ćošak pored vrata od toaleta.

„Za pokojnike.”

„Pokojnike.”

Garmoni je premišljao na tren, a onda rekao: „Slušaj, pošto smo zajedno u ovome, mogli bismo to da raščistimo u četiri oka. Jesi li im ti dao one slike?” Džordž Lejn se uspravio u stolici za jedan prst, što mu je dobro došlo, i rekao bolnim tonom: „Kao poslovan čovek uvek sam lojalno podržavao Stranku davao priloge za njene fondove. Kakvu bih ja korist imao od toga? Halidej mora da ih je držao u šteku, čekajući svojih pet minuta.”

„Čuo sam da se održavala licitacija za autorska prava.”

„Moli je ostavila autorska prava Linliju. Možda je i zaradio koju kintu. Nisam hteo da se raspitujem.”

Garmoni se, pijuckajući skoč, prisetio da je *Sudija* imao obavezu da ne sme da objavi svoje izvore. Ako Lejn laže, onda to dobro radi. Ako ne laže, onda proklet bio Linli i sva njegova dela.

Prozvali su njihov let. Dok su njih dvojica silazili niz stepenice prema limuzini koja ih je čekala, Džordž je položio šaku na Džulijanovu mišicu i rekao: „Znaš, mislim da si se vraški dobro izvukao.”

„Stvarno?” I nehotice, Garmoni se izmače.

„Da, da. Većina bi se obesila i za mnogo manje.”

Sat i po vremena kasnije vozili su se ulicama Amsterdama u kolima holandske vlade.

Budući da prilično dugo nisu ništa progovorili, Džordž reče živahno: „Čujem da je premijera u Bermingemu odložena.”

„U stvari je otkazana. Đulio Bo kaže da se radi o mućku. Polovina BSO odbija da svira. Očigledno je na kraju neka melodija, besramna kopija Betovenove *Ode radosti*, uz dve-tri izmenjene note.”

„Nije ni čudo što se ubio.”

Tela su držali u maloj mrtvačnici u suterenu glavne policijske stanice u

Amsterdamu. Dok su njega i Lejna vodili niz betonske stepenice, Garmoni se pitao da li se neko slično tajno mesto nalazi i ispod Skotland Jarda. Sada nikad neće saznati. Obavljene su zvanične identifikacije. Bivšeg ministra su službenici holandskog Ministarstva unutrašnjih poslova pozvali u stranu da porazgovaraju, ostavljajući Džordža Lejna da razmišlja nad licima svojih starih prijatelja. Delovali su iznenađujuće smireno. Vernonu su usne bile blago razdvojene, kao

da je zastao usred neke zanimljive priče, dok je Klajv imao izraz srećnog čoveka koji se utapa u aplauzu.

Ubrzo su Garmonija i Lejna vozili nazad kroz centar grada. Svaki je bio zadubljen u svoje misli.

„Upravo su mi rekli nešto vrlo zanimljivo”, reče Garmoni posle izvesnog vremena. „Štampa je pogrešno shvatila. Kao i svi mi. Uopšte se ne radi o dvostrukom samoubistvu. Otrovali su jedan drugoga. Sipali su jedan drugom bogzna kakve droge. Reč je o uzajamnom ubistvu.”

„O, Bože!”

„Ispostavilo se da ovde ima onih nadrilekara, koji koriste zakon o eutanaziji do krajnjih granica. Uglavnom ih plaćaju ljudi kojima uklanjaju ostarele rođake.”

„Baš čudno”, reče Džordž. „Mislim da je *Sudija* objavio prilog o tome.”

Okrenuo se da pogleda kroz prozor. Prolazili su brzinom pešaka Brauversgrahtom. Kakva prijatna, sređena ulica. Na ćošku se nalazio uredan mali kafić, u kojem se verovatno prodaje droga.

„Ah”, uzdahnuo je najzad. „Holandani i njihovi racionalni zakoni.”

„Tačno”, reče Garmoni. „Kad je reč o racionalnosti, oni obično teraju preko crte.”

Kasno tog popodneva, kad su se vratili u Englesku, i pošto su na Hitrou obavili formalnosti sa sanducima, prošli carinu i ugledali svaki svog vozača, Garmoni i Lejn su se rukovali i rastali, prvi da bi proveo još neko vreme sa svojom porodicom u Viltširu, a drugi da svrati do Mendi Halidej.

Džordž je rekao svom vozaču da stane na drugom kraju ulice da bi mogao da se prošetala nekoliko minuta. Morao je da smisli šta će reći Vernonovoj udovici. Ali, umesto toga, dok je koračao kroz prohladan i umirujući sumrak, prolazeći pored viktorijanskih vila, pored prvih kosača travnjaka ovog ranog proleća, osetio je kako mu se misli ugodno okreću u drugim pravcima: Garmoni je poražen, a i njegova lažljiva žena ga je fino pritegla porekavši njegovu aferu na svojoj konferenciji za štampu, a sada je Vernon bio uklonjen s puta, pa čak i Klajv. Sve u svemu, stvari nisu ispale tako loše na frontu bivših ljubavnika. Ovo bi svakako bilo pravo vreme da počne da razmišlja o pomenu za Moli.

Džordž je stigao do kuće Halidejevih i zastao na stepenicama pred ulazom. Poznao je Mendi već godinama. Sjajna devojka. Nekada je bila prilično neobuzdana. Možda i nije prerano da je pozove na večeru.

Da, pomen. Bolje u Svetom Martinu nego u Svetom Jakovu, koji je u poslednje vreme omiljen među onim lakovernim tipovima koji čitaju onakve knjige koje on lično objavljuje. Dakle, Sveti Martin, i samo on ima da održi govor, i niko drugi. Neće biti bivših ljubavnika koji razmenjuju poglede. Nasmešio se, i dok je podizao ruku ka zvonu, u mislima se već uveliko bavio očaravajućom temom spiska zvanica.

za *balkandownload.org* **Thalia**

Table of Contents

I	i
	ii
II	i
	ii
	iii
	iv
	v
III	i
	ii
	iii
IV	i
	ii
	iii
	iv
	v
	vi
V	i
	ii
	iii
	iv
	v
	vi